

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**“TEMEL HADİS KAYNAKLARINDA HZ. PEYGAMBER’E SALÂT VE SELÂM
GETİRMEYLE İLGİLİ RİVÂYETLERİN İSNÂD VE METİN YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ”**

Yüksek Lisans Tezi

Zübeyir AKSOY

ANKARA-2023

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**“TEMEL HADİS KAYNAKLARINDA HZ. PEYGAMBER’E SALÂT VE SELÂM
GETİRMEYLE İLGİLİ RİVÂYETLERİN İSNÂD VE METİN YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ”**

Yüksek Lisans Tezi

Zübeyir AKSOY

Tez Danışmanı:

PROF. DR. Kamil ÇAKIN

ANKARA-2023

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**“TEMEL HADİS KAYNAKLARINDA HZ. PEYGAMBER’E SALÂT VE SELÂM
GETİRMEYLE İLGİLİ RİVÂYETLERİN İSNÂD VE METİN YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ”**

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. Kamil ÇAKIN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1-PROF. DR. Kamil ÇAKIN

2-PROF. DR. Enbiya YILDIRIM

3-PROF. DR. Nuri ADIGÜZEL

TEZ SAVUNMASI TARİHİ: 11.07.2023

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Kamil ÇAKIN danışmanlığında hazırladığım ‘Temel Hadis Kaynaklarında Hz. Peygamber'e Salât ve Selâm Getirmeyle İlgili Rivayetlerin İsnad ve Metin Yönünden İncelenmesi (Ankara.2023)’ adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Zübeyir AKSOY

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	IX
A-) Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	IX
B-) Araştırmanın Yöntemi.....	IX
C-) Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	X
D-) Araştırmanın Kaynakları	X
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
SALÂT VE SELAM KELİMELEİNİN ETİMOLOJİK TAHLİLİ	1
1. ‘SALÂT’ KELİMESİNİN ETİMOLOJİK TAHLİLİ	1
1.1. Dil Âlimlerinin Görüşleri.....	2
1.2. Salât Kelimesinin Diğer Anlamları.....	4
1.2.1. İstiğfar.....	4
1.2.2. Bereket.....	4
1.2.3. Kıraat	5
1.2.4. Lüzum/Gereklilik.....	5
2. “SELÂM” KELİMESİNİN MANASI	6
2.1. Bâtini Kusurlardan Uzak Olma	7
2.2. Zahiri Kusurlardan Uzak Olma	7
2.3. Doğru Söz	8
2.4. Barış.....	8
2.5. Sağlam/Sihhatli	8
3. “الهم” Kelimesinin Tahlihi	8
3.1. الهمّ Kelimesinin Sonundaki Şeddeli Mim	9
3.2. Mim Harfi ve Mim’le Alakalı Bir Nükte.....	10
3.3. Mimin Şeddelenme Sebebi.....	12
4. ‘Salât’ Kelimesi Niçin Rahmet Anlamında Değildir?	12
5. Muhammed Kelimesinin Manası.....	13
5.1. “Ahmet” ve “Muhammed” İsimleri Arasındaki Fark	14
6. آل/ Âl Kelimesinin Kökeni ve Manası.....	14
6.1. آل النبي / Âl-ü’n-Nebi Kimlerdir?.....	15
6.1.1. Birinci Görüşün Delilleri	15
6.1.2. İkinci Görüşün Delilleri	16
6.1.3. Üçüncü Görüşün Delilleri.....	17

6.1.4. Dördüncü Görüşün Delilleri	18
6.1.5. Sonuç	18
7. Zevc Kelimesinin Tahlili.....	19
7.1. زوج ve امرأة Kelimeleri Arasındaki Kullanım Farklılığı	20
8. Züriyyet (ذُرِّيَّة) Kelimesinin Tahlili	22
8.1. Kız Çocukları Züriyyet Kavramına Dâhil Midir?	23
9. 'İbrahim' İsmi ve Önemine Dair	24
9.1. Kur'an'da 'Hz. İbrahim'	25
9.1.1. İmam/Önder.....	25
9.1.2. Hanif ve Ümmet.....	25
9.1.3. Şâkir	25
9.2. Hadislerde 'Hz. İbrahim'	26
9.2.1. Yarattıkları En Hayırlısı.....	26
9.2.2. Kıyamette İlk Giydirilen Kimse.....	26
9.2.3. Hz. Muhammed'e En Çok Benzeyen Kimse.....	26
9.2.4. Hz. İbrahim'in Oğulları İçin Ettiği Dua.....	26
9.2.5. Musibetlere Karşı Ortak Tavır	27
10. Salavâtın Lafzında Niçin Hz. İbrahim Tercih Edildi?.....	27
11. Hz. Muhammed Daha Üstün Olmasına Rağmen Niçin Hz. İbrahim'e Benzetiliyor?	28
İKİNCİ BÖLÜM	31
'SALÂT-Ü SELÂM İLE İLGİLİ RİVÂYETLERİN İSNÂD VE METİN TAHLİLİ'	31
1. Rivayetlere Genel Bakış.....	32
2. Rivayet Eden Sahabiler	33
3. Keyfiyetine Dair Rivayetler	35
3.1. Asıl Rivayet.....	35
3.1.1. Değerlendirme	36
3.2. Kâ'b b. Ucre	36
3.2.1. Senede Dair	36
3.2.2. 'Kâ'b b. Ucre' Rivayetleri	36
3.2.2.1. Buhari'de Geçen Rivayetleri	37
3.2.2.2. Müslim'de Geçen Rivayetleri	38
3.2.2.3. Ebu Davud'ta Geçen Rivayetleri	40
3.2.2.4. Nesâî'de Geçen Rivayetleri	45
3.2.2.5. Tirmizi'de Geçen Rivayetleri	49
3.2.2.5.1. Değerlendirme	51

3.2.2.6. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri	51
3.2.2.7. Müsned-i Ahmet'de Geçen Rivayetleri	52
3.2.2.7.1. Değerlendirme	57
3.2.2.8. Dârimi'de Geçen Rivayetleri	57
3.2.2.9. Kâ'b b.Ucre Rivayetlerinin Genel Değerlendirmesi	58
3.3. ' Ebu Humejd es-Sâidi 'nin Rivayetleri.....	59
3.3.1. Buhari'de Geçen Rivayetleri	59
3.3.2. Müslim'de Geçen Rivayetleri	61
3.3.3. Ebu Dâvud'ta Geçen Rivayetleri.....	62
3.3.4. Nesâi'de Geçen Rivayetleri	63
3.3.5. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri	64
3.3.6. Muvatta'da Geçen Rivayetleri	65
3.3.7. Müsned-i Ahmet'de Geçen Rivayetleri.....	66
3.3.7.1.'Ebu Humejd es-Sâidi' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi	67
3.4. 'Abdullah b. Mes'ud'un' Rivayetleri.....	67
3.4.1. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri	68
3.5. 'Ebu Mes'ud el-Ensari'nin Rivayetleri.....	69
3.5.1. Müslim'de Geçen Rivayetleri	69
3.5.2. Ebu Davud'ta Geçen Rivayetleri.....	70
3.5.3. Nesâi'de Geçen Rivayetleri	71
3.5.4. Muvatta'da Geçen Rivayetleri	73
3.5.5. Darimi'de Geçen Rivayetleri	74
3.5.6. Ebu Mes'ud el-Ensari' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi	74
3.6. Ebû Saîd el-Hudrî Rivayetleri	75
3.6.1. Buhari'de Geçen Rivayeti	75
3.6.2. Nesâi'de Geçen Rivayetleri	76
3.6.3. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri	77
3.6.4.Ebû Said el-Hudrî' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi	78
3.7. Zeyd b. Hârice Rivayetleri.....	78
3.7.1. Nesâi'de Geçen Rivayetleri	78
3.7.2. Müsned'de Geçen Rivayetleri.....	79
3.7.3. Zeyd b. Harice' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi	79
3.8. 'Talha b. Ubeydullah' Rivayetleri	80
3.8.1.'Talha b. Ubeydullah' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi.....	81

3.9. 'Büreyde el-Hüzâî' Rivayetleri	82
3.10. Salavâtın Keyfiyetine Dair Rivayetlerin Genel Değerlendirmesi.....	82
4. Salavâtın Faziletine Dair Rivayetler	83
4.1. 'Ebu Hureyre' Rivayetleri	84
4.1.1. Müslim'de Geçen Rivayetleri	84
4.1.2. Ebu Dâvud'da Geçen Rivayetleri	84
4.1.3. Nesâî 'de Geçen Rivayetleri	85
4.1.4. Tirmizi de Geçen Rivayetleri	86
4.1.5. Müsned'de Geçen Rivayetleri	86
4.1.6. Dârimi'de Geçen Rivayetleri	89
4.1.7. 'Ebu Hureyre' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi	89
4.2. 'Ebu Talha el-Ensari' (Zeyd b. Sehl) Rivayetleri	91
4.2.1. Nesai'de Geçen Rivayeti	91
4.2.2. Müsned'de Geçen Rivayeti	92
4.2.3. Dârimi'de Geçen Rivayetleri	93
4.2.4. Ebu Talha el-Ensâri' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi	93
4.3. 'Fedâle b. Ubeyd' Rivayetleri.....	94
4.3.1. 'Nesâî'de' Geçen Rivayetleri	94
4.3.2. 'Tirmizi'de' Geçen Rivayetleri	94
4.3.3. 'Müsned'de' Geçen Rivayetleri	95
4.3.4. Fedâle b. Ubeyd 'Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi.....	96
4.4. Evs b. Evs Rivayetleri.....	96
4.4.1. Ebu Dâvud'da Geçen Rivayetleri	96
4.4.2. Nesâî'de Geçen Rivayetleri	97
4.4.3. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri	98
4.4.4. Müsned'de Geçen Rivayetleri	99
4.4.5. Dârimi'de Geçen Rivayetleri	99
4.4.6. 'Evs B. Evs' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi	100
4.5. 'Ubey B. Kâ'b' Rivayetleri.....	100
4.6. 'Ruveyfi' B. Sâbit el-Ensâri' Rivayetleri.....	101
4.7. 'Hüseyin b. Ali b. Ebi Tâlip' Rivayetleri.....	101
4.8. 'Abdurrahman b. Avf' Rivayetleri	102
4.9. 'Ömer b. Hattab' Rivayetleri	102
4.10. 'Sehl b. Sa'd'ın Rivayetleri	103

4.11. 'Enes b. Malik' Rivayetleri	103
4.12. 'Abdullah b. Abbas' Rivayetleri.....	104
4.13. 'Abdullah b. Amr b. el-Âs ' Rivayetleri	104
4.13.1. Abdullah b. Amr b. el-Âs' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi	105
5. Rivayetlerin Genel Tablosu	105
3.Bölüm:	116
Salavâtın Anlamı ile ilgili Tartışmalar	116
1.Salavat'la İlgili Meseleler	117
1.1.Salât Kelimesinden Gerçekte Ne Kastediliyor?	117
1.2. Salât Kelimesine Verilen Anlamlar	117
1.2.1. Yardım Etmek (Nusret) Anlamı	118
1.2.2. Görev ve Sorumluluk Anlamı	119
1.2.3. Destek Anlamı	120
1.2.4. Fiili Destek Vermek Anlamı.....	121
1.2.5. Sonuç	123
1.3. Hz. Peygamber'den Başkasına Salavât Getirilir Mi?	125
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA	127
ÖZET.....	I
ABSTRACT	II

KISALTMALAR

- A.g.e. : Adı geçen eser
- A.g.m. : Adı geçen madde
- Bkz. : Bakınız
- Bty. : Baskı tarihi yok
- Byy. : Baskı yeri yok
- b. : İbn
- bt. : Bint
- c.c. : Celle celâluhu
- ev. : Çeviren
- DİA. : Diyanet İslam Ansiklopedisi
- d. : Doğum
- H.z. : Hazreti
- m. : Miladi
- M.S. : Milattan sonra
- r.a. : Radıyallahü anh
- s.a.v. : Sallallahü aleyhi vesellem
- s. : Sayfa
- T.D.V. : Türkiye Diyanet Vakfı
- thk. : Tahkik eden
- tr. : Tarihsiz

ÖNSÖZ

Gönüllerimizi diri tutacak en büyük sevgi Allah sevgisidir. Yüce Rabbimiz hakikat rehberimiz olarak gönderdiği Kur'ân-ı Kerim'in'de kendi sevgisine ulaşma yolunun Rasulü'ne ittibâ etmekten geçeceğini bizlere bildirmiştir. Rasulü'ne ittibânın da tek yolu muhabbettir.

Her tohum nasıl ki kendi varlığına uygun bir tecelli ile kendini izhar ederse, muhabbetler de kendi özlerinde taşıdıkları mânâ ve meyillere göre davranışların tezahürüne vesile olurlar. Kalp hangi sevdaya ve meyillere yöneliyorsa insan davranışları da ona göre şekillenecektir. Diğer taraftan yerinde olmayan bir muhabbetin, insanı kör ve sağır yaptığı da bir gerçektir. Muhabbetin zıddı olan nefretin yerinde kullanılmaması da bir sorumluluktur. Bu sebeple insanlar arası muamelelerde muhabbet ve nefret gibi hissiyatlarda itidal üzere olup dengeyi kaybetmemek gerekir. Allah için muhabbet ve karşılığında Allah için buğz temel bir îman ölçüsüdür.

Muhabbetin şartı ve ilk meyvesi, sevileni unutmamak; ona sözde, fiilde, hâlde ve fikirde muvâfakat etmektir. Peygamber Efendimiz'in muhabbetiyle dolu bir kalbe sâhip olabilmek için öncelikle O'nun sünnet-i seniyyesini bütün tafsilâtıyla öğrenip bunları büyük bir tâzîm ve duygu derinliği içinde hâl ve davranışlara aksettirmek gerekir.

Allah Rasûlü'ne muhabbetimizi arttıracak vesilelerden biri de onu sürekli akılda ve gönülde tutmaktır. Bu da O'na sürekli salavât getirerek manevi ruhaniyetini zihinde tutmakla mümkün olur. *'Bana en yakın olanınız en çok salavât getireninizdir'* buyruğu da bu hakikati açıkça ortaya koymaktadır. Salâvatın bu denli önemli olmasını idrak eden müminler ibadet hayatının ve günlük yaşamının her ânına salavâtı taşımışlardır. Namaz içinde veya uzun namaz aralarında dinlenirken, en değerli ve mahrem dualarına başlarken, irâd edeceği konuşmalarının ve telif ettiği eserlerin başına Allah Rasûlü'ne muhabbetlerinin bir tezahürü olarak salavâtı koymuşlardır. Unuttuğu bir şeyi hatırlamaya çalışırken, minarelerden cenaze, darbe gibi üzücü bir haberi verirken bile kısacası mutlu hüznü her ânına salavâtı taşıma gayreti içerisinde olmuşlardır.

Bizler de elinizdeki bu mütevâzi çalışmada müslümanlarca böylesine önemli bir konumu haiz bir ibadetin Kütüb-ü Tis'a özelinde temel hadis kaynaklarımızdaki rivayetlerini ve bu rivayetlerin durumunu tespit etmeye gayret ettik. Hangi anlama geldiğini ve en doğru hangi lafızlarla eda edeceğini hadis ve mu'cem külliyyatımızdan aktarmaya çalışarak konu etrafındaki farklı görüş ve çalışmalara değindik.

Çalışmamızla ilgili konu belirleme, yönlendirme ve bilgi aktarımı hususunda desteklerini hiç esirgemeyen, tezin zorlu süreçlerinde de sıcak ve samimi davranışıyla moralimizi hiç düşürmeyen kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Kamil Çakın'a, değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Enbiya Yıldırım ve Prof. Dr. Nuri Adıgüzel'e ve her türlü fedâkarlığı yaparak bana destek olan kıymetli eşim ve canım aileme teşekkürü bir borç bilirim.

‘Gayret bizden Tefvik Allah Teâla’dan’

Zübeyir AKSOY

İSTANBUL / 2023

GİRİŞ

A-) Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ülkemizde hadis alanıyla alakalı yapılan yüksek lisans ve doktora düzeyindeki çalışmaları incelediğimizde salavâtın ne anlama geldiği ve nasıl anlaşılması gerektiği ile ilgili birçok çalışmaya rastladık. Ancak salât ve selâmın hadis külliyatımızda nasıl geçtiğinin tespitine yönelik akademik bir çalışmaya denk gelmedik. Bu durum bizi, son dönemlerde ortaya çıkan salavâtın anlamıyla ilgili tartışmalara katkı sağlayacağı düşüncesiyle araştırma yapmaya sevk etti.

Araştırma sürecinde sürekli zihnimizde yer eden ve cevap bulmaya çalıştığımız soru; salavâtın temel hadis külliyatımızda geçen rivayetlerinin tespiti ve bu rivayetlerin sened ve metin açısından durumunun tahlili oldu.

Hız. Peygamber'e salavât getirmek, asr-ı saadetten günümüze ilgili nasların da etkisiyle Müslüman toplumlar tarafından önemsenmiş hayatın birçok yerinde uygulanmaya çalışılmıştır. Müslümanlar, Allah Rasûlü'ne muhabbetlerinin bir tezahürü olarak en değerli ve mahrem dualarına başlarken, îrad edeceği konuşmalarının ve telif ettiği eserlerinin başına besmele ve hamdeleden sonra salavâtı koymuşlardır. Unuttuğu bir şeyi hatırlamaya çalışırken, minârelerden cenaze, darbe gibi üzücü haberleri verirken bile kısacası mutlu hüzünlü her ânına salavâtı da yerleştirmeyi unutmamışlardır.

Müslümanlarca büyük öneme sahip böyle bir ibadetin en doğru şekilde anlaşılması ve en güzel şekliyle îfa edilmesi bakımından çalışmamız önem arz etmektedir.

B-) Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamız 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk dönem sözlük kaynakları üzerinden salât ve selâm kelimesinin etimolojik tahlilini yapıp lügavi ve şer'i manalarını tespit etmeye çalıştık. Daha sonra salavâtın hadis referanslı Salli Bârik duaları diye meşhur en güvenilir kullanımı üzerinde durup bu dualarla alakalı meselelere değindik. İkinci bölümü salavatla ilgili rivayetlerin tespit ve değerlendirmesine ayırıp bölümün sonuna topladığımız rivayetlere kolay ulaşmak adına tablolaştırdık. Üçüncü ve son bölümde ise salâtın anlamlarıyla ilgili süregelen tartışmalara detaya girmeden değindik. Konuyla ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerini dikkate alıp hakkında yapılan değerlendirmeleri aktardık. Çalışmamız boyunca konumuzla alakalı telif edilmiş önemli klasik eserlerden olan İmam Sehâvi'nin *el-*

Kavlü'l Bedi' adlı eseri ile İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *Celâü'l-Efhâm* adlı eseri sürekli başvurduğumuz ve çokça istifade ettiğimiz eserlerin başında gelmektedir.

C-) Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmamızda öncelikli hedefimiz, hadis külliyyatımızda geçen rivayetleri tespit etmektir. Bu amaçla bütün hadis külliyyatımızı gözden geçirdik. İkinci bölümde ayrıntılı bilgisini verdiğimiz gibi 18 adet hadis kitabından salavâtla ilgili 256 adet rivayete ulaştık. Bu rivayetlerin sened ve metin açısından teker teker incelenmesi yüksek lisans tez sınırını aşacağı düşüncesiyle araştırmamızı Kütüb-i Tis'a ile sınırlandırdık. Kütüb-i Tis'a'da ise toplam 86 adet rivayete ulaştık. Tespit ettiğimiz bu rivayetleri istifadesi kolay olsun diye faziletine dair rivayetler ve keyfiyetine dair rivayetler diye iki kısma ayırdık. Rivayetlerdeki farklılığın tespitini kolay yapabilmek için ravi odaklı incelemeyi tercih ettik. Rivayetlerin sonunda genel değerlendirme yapmayı da ihmal etmedik. Salavâtla ilgili yapılan tartışmalara kısaca yer verip çalışmamızı nihayete erdirdik.

D-) Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamızın büyük bir kısmı Kütüb-i Tis'a üzerinden gerçekleşti. el-Mektebetü's-Şâmile programı üzerinden rivayetleri tarayıp daha sonra ilgili rivayetleri bizzat matbu nüshaya giderek metin ve numara sağlamasını yaptıktan sonra çalışmamıza dahil ettik. Tekrara düşülmemesi adına konumuzla alakalı yapılmış benzer çalışmaları da incelemeyi ihmal etmedik. Birinci bölümdeki dilsel tahliller ve salât kelimesinin manasına yönelik malumatları da genel olarak iki eserden istifade ederek yazdık. Bunlardan ilki İmam Sehavi'nin *el-Kavlü'l-Bedî'* adlı eseri diğeri ise İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *Celâü'l-Efham* adlı eseridir. Bu iki eser tespit edebildiğimiz kadarıyla salavâtla ilgili yazılmış en geniş eserlerdir. Konumuzla ilgili önceden yazılmış eserlerdeki bilgileri de ihtiva ediyor olmaları bu iki eseri tercih etmemizin önemli sebeplerindendir.

İmam Sehavi, tam adı *el-Kavlü'l-Bedî' fi's-Salâti ale'l-Habibi's-Şefî'* adlı eserini hicri 860 yılında tamamlamıştır. Arkadaşlarının kendisinden salavâtla alakalı başkalarına ihtiyaç bırakmayacak bir eser yazmalarını talep etmeleri üzerine eseri kaleme almaya başlamıştır. Eser bir mukaddime beş bab ve bir hâtimedden oluşmaktadır. Müellif mukaddime kısmında lügavi ve ıstılahi tahlillere yer vermektedir. Birinci babda salavat getirmenin önemiyle ilgili bilgiler verdikten sonra ikinci babda salavat getirmenin sevabından ve faziletinden bahsetmektedir. Üçüncü babda ise salavat getirmeyen kimselere yapılan uyarılara değinmiştir. Müellif dördüncü babda selamla

ilgili meselelere giriş yapıp Hz. Peygamber'e selam gönderen kimsenin selamının O'na ulaştığını ve karşılık verdiği ile ilgili rivayeti izah etmiştir. Son bab olan beşinci babda müellif salavâtın getirildiği yerler ve zamanlarla ilgili nakiller yapmaktadır. Hâtime kısmında ise zayıf hadislerle amel etme meselesine değinerek okuyucuya salavatla alakalı literatür bilgisi vermiştir. Müellif eserinde hemen hemen aktardığı bütün rivayetlerle alakalı değerlendirmelerde bulunmuştur. Eseri Arap dünyasından Muhammed Avvame tahkikini yapıp neşrederken Türk Dünyasından Prof. Dr. Halis Aydemir edisyon kritiğini doktora tezi olarak çalışmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SALÂT VE SELAM KELİMELEİNİN ETİMOLOJİK TAHLİLİ

1. ‘SALÂT’ KELİMESİNİN ETİMOLOJİK TAHLİLİ

‘Salât’ kelimesinin lügattaki anlamlarından biri de dua etmektir. Bu anlamın Kur’ân-ı Kerim’den ve Hadis-i Şerifler’den birçok delilleri vardır. Bunlardan bir kısmına yer vererek konuyu daha detaylı anlamaya çalışacağız:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka al! Bir de onlar için dua et; çünkü senin duan onlara huzur verir. Allah her şeyi çok iyi işitmekte ve bilmektedir.”¹

Ayet-i Kerime’deki *صَلَاتِكَ* *إِنَّ* lafzı lügat manasını destekler mahiyette ‘şüphesiz senin duan’ anlamına gelmektedir. Tevbe suresinin diğer bir ayet-i kerimesinde ise:

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ إِلَّا أِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Bedevîler arasında öyleleri de vardır ki, Allah’a ve âhiret gününe inanır, hayır yolunda harcadıklarını Allah’a yakın olmak ve peygamberin duasını almak için vesile sayar. Bilesiniz ki bunlar kendileri için bir yakınlık vesilesidir. Allah onları rahmetiyle kuşatacaktır. Şüphesiz Allah bağışlayıcıdır, esirgeyicidir.”²

Ayet-i Kerime’deki *وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ* ifadesi de dua anlamında olup ‘peygamberin duası’ anlamına gelmektedir.³

Hadis-i Şerif’lerden örnek verecek olursak:

«إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ فَلْيُجِبْ، فَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيُصَلِّ، وَإِنْ كَانَ مُفْطِرًا فَلْيَطْعَمْ»

“Sizden biriniz (yemeğe) çağrıldığında icabet etsin. Eğer oruçlu olursa (bereketlenmesi için) dua etsin. Oruçlu değilse (yemekten) yesin.”⁴

¹ et-Tevbe, 9/103.

² et-Tevbe, 9/99.

³ Ebû'l-Berekât ‘Abdullâh b. Aḥmed en-Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Haḳâiku't-Te'vîl*, thk. Yûsuf ‘Alî Budeyvî (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Ṭayyib, 1419/1998). 1/704.

⁴ Ebû ‘Abdurrahmân Aḥmed b. Şu‘ayb el-Ḥorâsânî en-Nesâî, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, thk. Ḥasen ‘Abdulmun‘îm (Beyrut: Mu‘essesetu'r-Risâle, 1421/2001). ‘*Velîme*’, 6 (No.208).

Diğer rivayetlerden⁵ hareketle hadis metninde geçen **فَلْيُصَلِّ** ibaresini “*bereketlenmesi için dua etsin*” şeklinde çevirdik. Bu hadis-i şerif de, ‘salât’ kelimesinin dua anlamında olduğuna dair önemli delillerdendir.

1.1.Dil Âlimlerinin Görüşleri

Erken dönem dilbilimcilerden Halil b. Ahmed (ö.175/791) meşhur eseri ‘Kitâbu’l-Ayn’da, “*salât/صلاة*” kavramının elifinin aslının vav olduğunu çünkü kelimenin cemisinin “*صلوات/salavât*” olduğunu tesniye halinin de “*صلوان/salavân*” olarak geldiğini söyler. Farklı açılardan kelimeyi tahlil etmeye devam eden müellif “*es-Salâ / الصلا*” sözcüğünün sırtın ortası manasına geldiğini, kelimenin bu anlamıyla hem dört ayaklı varlıklar, hem de insanlar için kullanılabildiğini ifade eder.

Ayrıca müellif, Arapçada bir at yarışta öndeki atın peşinden geldiğinde yani ikinci olduğunda **قَد صَلَّى** (*gad sallâ*) denileceğini ve ikinci olan atın gelişini ifade etmek için de ismi fâil formunda **وَجَاء مُصَلِّيًا** (*cae musalliyen*) denildiğini söyler. Gerekeç olarak da arkadaki atın başı, öndeki atın sırtının ortasını takip ettiğini söyleyerek “*es-Salâ/الصلا*” sözcüğünün sırtın ortası manasına geldiğini bu şekilde delillendirmiş oldu.

Öte yandan “*es-Salâ / الصلا*” kelimesinin isim formunda odun, ateş gibi birçok manalara geldiğini **صلى** şeklindeki fiil formunda ise *pişirmek, kızartmak* gibi çeşitli anlamlara geldiğini ifade edip örnekler getirerek **و - ل - ص** maddesi üzerinden geniş tahlillerde bulunuyor.⁶

Ebu Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî de (ö.393/1003) **و - ل - ص** maddesi üzerinden yaptığı tahlillerde ‘*salât*’ sözcüğünün dua manasına geldiğini belirtmekte, kelimenin Allah için kullanıldığında ‘*rahmet*’ manasını taşıdığını ifade etmekte, onun bir diğer anlamının da ‘*farz kılınan namaz*’ olduğunu söylemektedir. ‘*Kitâbu’l-Ayn*’ da görmüş olduğumuz tahlillerin benzerlerini yaparak örnekler vermekte farklı olarak da kelimenin **ي - ل - ص** maddesi üzerinden inceleyip ‘*salâ / صلى*’ sözcüğünün ve kitapta genişçe ayrıntısı verilen türevlerinin; *ısıtmak, ateşte kızartmak, ateşe atmak* manalarına geldiğini belirterek örnekler vermektedir.⁷

⁵ Diğer rivayet için bkz. “*إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ فَلْيُجِبْ فَإِنْ كَانَ مُفْطِرًا فَلْيَأْكُلْ وَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيَدْعُ بِالْبِرْكَةِ*” “*Sizden biriniz yemeğe çağrıldığınızda davete icabet etsin. Oruçlu değilse yesin oruçluysa bereketlenmesi için dua etsin.* (Nesaî, *Sünen-i Kübra*, 10132; Taberani, X, 285).

⁶ Ebû ‘Abdurrahmân el-Ĥalîl b. Aĥmed el-Ferâhîdî el-Ĥalîl b. Aĥmed, *Kitâbu’l-Ayn*, thk. Mehdî el-Maĥzûmî - İbrâhîm es-Sâmerrâ’î (Beyrut: Mektebetu’l-Hilâl, 1988) c.VII, s. 154.

⁷ Ebû Naşr İsmail b. Ĥammâd el-Cevherî el-Fârâbî Ebû Naşr el-Cevherî, *Tâcu’l-Luġa ve Şihâhu’l-Arabiyye*, thk. Aĥmed ‘Abdulġafûr ‘Atġâr (Beyrut: Dâru’l-‘İlm li’l-Melâyîn, 1407/1987). VI, 2402-2403;

Müfessir ve dil alimi olan Râgıp el-İsfahânî (ö.503/1109) *el-Müfredat* adlı eserinde; dil bilginlerine göre ‘salât’ın *dua*, *tebrik* ve *temcid* anlamlarına geldiğini belirterek صَلَّيْتُ عَلَيْهِ / “*salleytu aleyhi*” demenin دَعَوْتُ لَهُ وَزَكَيْتُ “*ona dua ettim*” ve “*onu tezkiye ettim*” manasına geldiğini ifade etmektedir. Kur’ân-ı Kerim’den örneklemeler getirerek ayetlerde geçen salât sözcüklerinin farklı anlamlarını açıklamıştır.⁸

el-Kāmûsü’l-Muḥîṭ sahibi arap dili alimlerinden el-Fîrûzâbâdî (ö. 817/1415) yukarıda özet olarak aktardığımız bilgilerden farklı olarak salât kelimesinin manasıyla alakalı şu açıklamalarda bulunur:

“ (ص-ل-و) ve (ص-ل-ي) maddeleri aynı asıl ve aynı kök anlam için vazedilmiştir. O da ilave etmek (الضم) ve toplamak (الجمع) manasıdır. Bu maddelerin türevlerinin çekimleri nasıl yapılırsa yapılısın hangi kalıba sokulursa sokulsun aynı kök manayı ifade eder.”⁹

el-Fîrûzâbâdî bu açıklamaları yaptıktan sonra görüşünü destekler mahiyette örnekler getirir. Bu örneklerden birkaç tanesini aktaralım:

(ص-ل-و) maddesiyle alakalı;

- Uzuvarın toplandığı, birleştiği yer olduğu için insanın ve diğer bütün dört ayaklı canlıların sırtının ortasına الصلا / *es-Salâ* sözcüğü kullanılır.
- Sıcaklığı elinde topladığı için elini ısıttı derken صلا يده / *sala yedehu* ifadesi kullanılır.
- Yahudilerin ibadet etmek için toplandıkları yere (الصلوات) / *es-salavât* ifadesi kullanılır.

(ص-و-ل) maddesiyle alakalı;

- Kendisiyle çöplerin toplandığı harmanda kullanılan süpürgeye (المصولة) / *el-misveletü* denir.
- Etrafa dağılanları toplamak manasını barındırdığı için etrafı süpürmek anlamında (صول) / *savvele* fiili kullanılır.

(ل-و-ص) maddesiyle alakalı;

⁸ Ebû’l-Kâsım el-Ḥuseyn b. Muḥammed er-Râgıp el-İsfahânî, *el-Mufredât fi Ğaribi’l-Kur’ân*, thk. Şafvân ‘Adnân ed-Dâvûdî (Dimaşk; Beyrut: ed-Dâru’ş-Şâmiyye, 1412) s. 490-491.

⁹ Ebû’l-‘Abbâs Şihâbüddîn Aḥmed b. Muḥammed b. Muḥammed İbn Ḥacer el-Heytemî, *ed-Durru’l-Mendûd fi’s-Salât ve’s-Selâm ‘alâ Şâhibi’l-Makâmi’l-Maḥmûd* (Cidde: y.y., 1426) s.37.

- Bakışlar tek bir yerde toplandığı için kapı deliğinden gözetlemek anlamında (اللّوص) /*el-lavs* masdarı kullanılır.¹⁰

Bir kısmını aktarmakla yetinmiş olduğumuz örneklerde el-Fîrûzâbâdi (و ص-ل-و) ve (ص-ل-ي) maddelerinin hangi kalıpta ve şekilde gelirse gelsin toplamak ve ilave etmek manasına geldiğini vurgulamıştır.

1.2. Salât Kelimesinin Diğer Anlamları

1.2. İstiğfar

Salât kelimesinin anlamlarından biri de İstiğfar/bağışlanmadır. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle geçmektedir:

بُعِثْتُ إِلَى أَهْلِ الْبَقِيعِ لِأُصَلِّيَ عَلَيْهِمْ¹¹

Hiz. Aişe'den gelen rivayette Hiz. Peygamber; (s.a.v.) 'Bak'î halkına istiğfar etmem için gönderildim' buyurmuştur. Burada ki لِأُصَلِّيَ عَلَيْهِمْ ifadesini diğer rivayetlerden hareketle 'onlara istiğfar etmem için' diye tercüme ettik.

إِنِّي قَدْ أَمَرْتُ أَنْ أَسْتَغْفِرَ لِأَهْلِ الْبَقِيعِ¹²

Darimi'nin rivayet ettiği bu hadis-i şerifte لِأُصَلِّيَ yerine أَسْتَغْفِرَ ifadesi gelmiş ve istiğfar manasının kastedildiği zâhir olmuştur.

1.2.2. Bereket

Ebi Evfa' kavminin zekâtını getirince Allah Rasûlü (s.a.v.) ona şu şekilde dua etti:

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى¹³

'Allah, Ebi Evfa ailesi üzerine salât etsin.'

Buradaki *salât* kelimesini de şârihler *bereketlendirsın* anlamında dua manasına geldiğini belirtmişlerdir.¹⁴

¹⁰ İbn Hacer el-Heytemî, *ed-Durru'l-Mendûd fi's-Salât ve's-Selâm 'alâ Şâhibi'l-Makâmi'l-Mahmûd*.s.38.

¹¹ Ebû 'Abdurrahmân Aḥmed b. Şu'ayb el-Ḥorâsânî en-Nesâ'î, *el-Muctebâ mine's-Sunen es-Sunenu's-Şuğrâ*, thk. 'Abdufettâh Ebû Ğudde (Halep: Mektebetu'l-Maḥbû'âti'l-İslâmiyye, 1406/1986), *Cenâiz*, 21. (No.2038); Ebû 'Abdullâh Aḥmed b. Muḥammed b. Ḥanbel eş-Şeybânî Aḥmed b. Ḥanbel, *Müsnedü'l-İmâm Aḥmed b. Ḥanbel*, thk. Şu'ayb el-'Arna'ût - 'Âdil Muşşid v.dğr (Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1421/2001).41/160 (No.24613).

¹² Aḥmed b. Ḥanbel, *Müsnedü'l-İmâm Aḥmed b. Ḥanbel'* 25/376 (No.15997); Ebû Muḥammed 'Abdullâh b. 'Abdurrahman et-Temîmî ed-Dârimî, *Sunenu'd-Dârimî*, thk. Huseyn Selîm 'Esed ed-Dârânî (b.y.: Dâru'l-Muğnî, 1412/2000). 'mukaddime', 79.

¹³ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî* (İstanbul: Daru't-Taati'l-Amire, 1329). 'Deavât', 33, (No.6359).

1.2.3. Kıraat

Salât kelimesinin anlamlarından biri de kıraat manasıdır. Nitekim ayet-i kerimede şöyle buyrulmuştur:

وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا

"Namazında niyazında sesini fazla yükseltme, fazla da kısma, ikisinin arasında bir yol tut."¹⁵

Ayet-i kerime'nin sebep-i nüzûlunu açıklayan İbn Abbas; İsrâ suresinde geçen *salât* (بصلاتك) kelimesini, kıraat (بقراءتك) olarak açıklamıştır.¹⁶

1.2.4. Lüzum/Gereklilik

ez-Zeccâc (ö.311/923) ve benzeri alimler "*salât*" kelimesinde "*gereklilik ve kaçınılmazlık (lüzûm)*" manalarının asıl mana olduğunu kabul etmişler ve namaza da bu nedenle "*salât*" adının verildiğini söylemişlerdir.

Ona göre Arapça'da "*saliye ve istala*" bir şeyin gerekli olmasıdır. "*Yusla fin-nârî*" demek "*Oradan hiç ayrılmamak üzere fırlatılır*" demektir. el-Ezherî (ö.370/980) de onunla aynı görüşü tercih etmekte ve "*salâtın*" *lüzûm* manasını ifade ettiğini ve müminlere farz kılınan namazın Allah'ın lüzumlu ve gerekli kıldığı zorunlulukların en büyüğü olduğu için bu adı aldığını söylemektedir.¹⁷

Son olarak Tâbiîn âlimlerinden Ebü'l-Aliye er-Riyâhî' nin (ö. 90/709) görüşünü naklederek bu bölümü sonlandıralım:

"Allah Teâlâ'nın Rasûl-i Ekrem'e *salât* etmesi, onu meleklerin yanında övmesi; meleklerin *salât* etmesi ise, (Cenâb-ı Hak'tan Resûlullah'a daha fazla ikrâmda

¹⁴ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî İbn Hacer el-'Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Şahîh el-Buhârî*, thk. Muhibbuddîn el-Hâfîb (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379/1959) III,s.232.

¹⁵ el-İsra; 17/110.

¹⁶İlgili rivayet şu şekildedir: "Ayet-i kerime nâzil olduğunda Allah Rasulü Mekke'de gizleniyordu.Ashabına namaz kıldırıldığında Kur'an okurken sesini yükseltirdi.Bunu duyan müşrikler Kur'an'a,onu indirene,onu getirene küfür etmeye başlıyorlardı.Bu olay üzerine ayet nazil oldu ve Allah Rasulüne hitaben şöyle buyurdu:

وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ {، أَي : بِقِرَاءَتِكَ

Kıraatini çok sesli yapma ki müşrikler duyup Kur'an'a hakaret etmesinler. { وَلَا تُخَافُتْ بِهَا }

Ashabının duyamayacağı şekilde kısık da olmasın. { وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا }.

İkisinin arasında bir yol tut buyurmuştur." (Buhârî, 'Tefsir', 7525).

Ayrıca ayeti kerime de geçen (بصلاتك) İfadesinin farklı anlamları için bakınız:Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân fi Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*, thk. 'Ahmed Muhammed Şâkir (b.y.: Mu'essesetu'r-Risâle, 1420/2000) c:17,s.579-589.

¹⁷ Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Şâdir, 1414/1993) c. XIV, s. 465.

bulunması için) duâ etmeleri demektir.¹⁸

2. “SELÂM” KELİMESİNİN MANASI

Sözlükte; *zahiri ve batını bütün kusurlardan uzak olma*¹⁹ anlamına gelen selâm kelimesinin kökeni hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. “Selâm” kelimesinin الرِّضَاعُ وَالرِّضَاعَةُ وَالرِّضَاعَةُ وَالرِّضَاعَةُ gibi السلامة / es-Selâmetü anlamında masdar olduğu ifade edilmiştir.²⁰

Kādî İyâz, ‘eş-Şifâ’ adlı eserinde ‘Selâm’ kelimesinin üç anlama geldiğini belirtir:

- ✓ İlk olarak; السلامة / es-Selâmetü anlamında masdar olduğunu yani “esenlik,selamet hep seninle olsun” anlamına geldiğini (السَّلَامَةُ لَكَ وَمَعَكَ) belirtir.
- ✓ İkinci olarak; “Selam, seni her zaman koruyup gözetsin, seni korumayı üstlensin” anlamında Allah Teâlâ’nın Esmâ-i Hüsnâ’sındandır.
- ✓ Üçüncü olarak da boyun eğme, teslim olma anlamına gelen الْمُسَالَمَةُ لَهُ /el-Müsalemetu lehu manasındadır. Nitekim Nisa suresinde ‘selâm’ sözcüğü de bu anlamda kullanılmıştır²¹:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

‘Hayır, rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın onu kabullenmedikçe ve boyun eğip teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.’²²

‘Lisânü’l-‘Arab’ adlı ansiklopedik sözlüğüyle tanınan dil âlimi ve Şâfiî fakihi olan İbn Manzur (ö. 711/1311) *selam* kelimesinin anlamıyla ilgili farklı olarak şunları aktarır:

- Yahya b. Câbir’in Ebu Bekir’den aktardığına göre; ‘Selâm’, Allah Teâlâ’nın yeryüzündeki emânıdır.
- Necât, kurtuluş anlamına da gelmektedir. Nitekim;

وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ

¹⁸ Ebü’l-Aliye er-Riyâhî’nin bu sözü için bk. Buhârî, ‘Tefsîr’ 33/10, .

¹⁹ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, c. XII, s. 291, el-İsfahânî, el-Müfredât, s. 421.

²⁰ Ebü Muhammed ‘Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *Ğarîbu’l-Ğur’ân*, thk. Ahmed Şaqr (b.y.: y.y., 1398/1978) s.6.

²¹ Ebü’l-Fağl ‘Iyâd b. Mûsâ el-Yaşubî el-Ğâğî ‘Iyâd, *eş-Şifâ bi Ta’rifi Hukûki’l-Muşafa* (b.y.: Dâru’l-Fikr, 1409/1988). c: II, s.138-139.

²² en-Nisa, 4/65.

‘‘Esenlik doğru yolu izleyenlerin olacaktır.’’²³

ayet-i kerimesi ‘Her kim Allah Teâlâ’nın hidayetine tâbi olursa O’nun azabından ve gazâbından kurtulur’ anlamındadır.

- ez-Zeccac dedi ki;
Kur’ân-ı Kerim’de cennete ‘Dârus-Selâm’ denmesinin sebebi; cennet yurdunun ölümden, yaşlılıktan ve hastalıktan selamette/güvende olduğu içindir.
- Muhammet b. Yezid, arap dilinde selâmın dört manası olduğunu ifade eder:
 - 1) سَلَّمَ fiilinin masdarı (سَلَامًا) olup, *insanın dini ve nefsi bütün afetlerden selamette olması için bir dua ifadesidir.*
 - 2) سَلَامَةٌ / selamet kelimesinin çoğuludur.
 - 3) Allah Teâlâ’nın Esmâ-ı Hüsnâ’sındandır. *Selamet ve esenlik sahibi, selamet kaynağı* anlamına gelir.
 - 4) Ağaç manasına gelir.²⁴

‘Selâm’ kelimesinin genel olarak zâhiri ve bâtni kusur ve eksikliklerden uzak olma anlamına geldiğini daha önce belirtmiştik. Bu bölümde Kur’ân-ı Kerim’de kullanıldığı yerlerden kısaca örnekler vererek hangi anlamlarda kullanıldığını incelemeye çalışalım.

2.1. Bâtni Kusurlardan Uzak Olma

...إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

‘‘Allah’a temiz bir kalple gelenler dışında...’’²⁵

Şuarâ suresinin ilgili ayetinde *kalb-i selim* ifadesi *kalbin, gizli ayıp ve kusurlardan selamette olma* anlamında kullanılmıştır.

2.2. Zahiri Kusurlardan Uzak Olma

... وَلَا تَسْقَى الْآحْرَثَ مُسَلَّمَةً لَا شَيْءَ فِيهَا

‘‘...kusursuz, hiç alacası olmayan bir sığırdır...’’²⁶

Bakara suresinde geçen bu ayette مُسَلَّمَةً ifadesi *zahiri kusurlardan uzak/kusursuz*

²³ Tâhâ, 20/47.

²⁴ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. XII, s. 291.

²⁵ eş-Şuara, 26/89.

²⁶ el-Bakara, 2/71.

anlamında kullanılmıştır.

2.3. Doğru Söz

وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

‘...cahiller kendilerine (hoşlanmadıkları bir) lâf attıkları zaman, “Selâm” derler (sözün doğrusunu söylerler ve onlarla çatışmazlar).²⁷’

Furkan suresinin bu ayetinde ‘selâm’ sözcüğü, sözün doğrusu anlamındadır. Sözün doğrusu da yalandan, gıybetten, iftiradan ve kötülüklerden selamette olandır.

2.4. Barış

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

‘Ey iman edenler! Hep birden barışa girin. Sakın şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o, apaçık düşmanınızdır.²⁸’

Ayette geçen السِّلْمِ (es-Silm) sözcüğü ‘selâm’ kelimesiyle aynı kökten gelmiştir ve barış anlamına geldiği gibi islam anlamına da gelmektedir.

2.5. Sağlam/Sıhhatli

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهُفُهُمْ نِزْلَةً وَقَدْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ

‘Gözleri düşük bir halde kendilerini bir zillet kaplar.Oysa onlar sapasağlam iken de secdeye davet ediliyorlardı.²⁹’

Kalem suresinde geçen وَهُمْ سَالِمُونَ ifadesi onlar sağlıklıyken, sağlamken anlamına gelmektedir. Kelimenin kök anlamından hareketle anlam verecek olursak hastalıklardan selametteyken manasına gelir.

Kur’ân-ı Kerim’den farklı formlarda bir kısım kullanımlarını aktarmakla yetindiğimiz ‘selâm’ kelimesi görüldüğü üzere kök anlamı olan ‘zahiri ve batini bütün kusurlardan uzak olma’ anlamını taşımaktadır.

3. “الهم” Kelimesinin Tahlili

Salât-ü selamla alakalı müstakil bir eseri olan İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350) salavâtta geçen kelimelerin anlamlarını incelerken şu bilgileri aktarır:

“الهم” kelimesinin ‘يا الله / ey Allah'im’ manasında olduğu hususunda alimler

²⁷ el-Furkan, 25/63.

²⁸ el-Bakara, 2/208.

²⁹ el-Kalem, 68 /43.

nezdinde ihtilaf yoktur. Bundan dolayı sadece talep³⁰ manası ifade eden cümlelerde kullanılır. Şöyle bir cümle kurmak, talep manası taşımadığından³¹ teknik olarak hatalı bir cümle olur:

الهم غفور رحيم 'Ey Allah'im, Gafürsun Rahimsin.'

Cümlelerin doğru kullanımının şu şekilde olması gerekir:

الهم اغفر لي وارحمني 'Ey Allah'im beni bağışla ve bana merhamet et.'³²

İbn Kayyim, her ne kadar böyle bir cümle kurulumunun hatalı olduğunu söylese de "الهم انت السلام و منك السلام" örneğinde olduğu gibi "الهم" kelimesinden sonra talep ifade etmeyen haberi cümlelerin kullanımı da yaygındır.

3.1. الهمّ Kelimesinin Sonundaki Şeddeli Mim

Nahiv âlimleri 'الهمّ' kelimesinin sonundaki şeddeli mimin mahiyeti hakkında ihtilaf etmişlerdir. Ünlü dil bilginlerinden Halil b. Ahmet ve talebesi Sibeveyh sondaki şeddeli mimin nida harfinden ivaz olarak getirildiğini, bundan dolayı hem nida harfinin hem de 'الهمّ' kelimesinin aynı anda kullanılmasının bazı istisnai kullanımlar haricinde doğru olmayacağını söylerler. 'يا اللهم' şeklinde kullanım hatalıdır.

İbn Kayyim, 'الهمّ' kelimesindeki ötreli 'ha' harfinin ötre olma sebebinin müfret münâda isimlerin son harekesi ötre olduğu için aynı anlamı taşıyan 'الهمّ' kelimesindeki 'ha' harfinin de ötre olduğunu ifade eder.

Büyük nahiv âlimlerinden Yahya b. Ziyad el-Ferrâ (ö.207/822) 'الهمّ' lafzının sonundaki mimin hafzedilmiş bir cümleden ivaz olduğunu takdirinin ise "يا الله أمنا بخير" şeklinde olduğunu, "اقصدنا" anlamını taşıdığını, na mefûlünün ve بخير car ve mecrurunun hafzedildiğini geriye "يا الله أم" kaldığını duada çok kullanıldığı için telaffuzda hafiflik olsun diye hemzenin hafzedildiğini ve kelimenin son halinin اللهم يا olduğunu söylemiştir.

³⁰ Arapçada cümleler hüküm ifade edip etmeme açısından **haberî (ihbârî)** ve **inşâî** cümle şeklinde iki kısımda incelenmiştir:

Haberî cümle: Söylenilen bir söz hakkında doğrulamanın ya da yanlışlamanın mümkün olduğu cümlelerdir. Diğer bir deyişle içinde bir hüküm ve yargının bulunduğu cümlelerdir. "Hava yağışlıdır" cümlesinde, bir yargıdan söz etmek mümkündür.

İnşâî cümle: Söylenilen bir söz hakkında doğru ya da yanlış demenin mümkün olmadığı cümlelerdir. Diğer bir deyişle talep ifade eden cümlelerdir. (es-Sekkâkî, Miftâhu'l-'Ulûm, s.79)

³¹ Müellif talep manası taşımayan yerlerde kullanılmaz diye ifade etmiş ama genel kullanım bu durumun aksinedir ve talep manası taşımadığı halde (الهم nin) kullanıldığı yerler çoğunluktadır. Mesela: "الهم انت السلام و منك السلام"

³² Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyüb ez-Zür'âî ed-Dımaşkî el-Ĥanbelî İbn Kayyim el-Cevziyye, Celâ'u'l-Efhâm, thk. Şu'ayb el-'Arna'ût - 'Abdulkâdir el-Arna'ût (Kûveyt: y.y., 1407/1987). s.138-139.

Ayrıca el-Ferra, Sîbeveyhi ve Halil b. Ahmed'in aksine **الهم** lafzının nida edatıyla beraber kullanımının caiz olduğunu düşünür ve delil olarak da aşağıdaki şiirdeki şu kullanımı getirir:

وما عليك أن تقولي كلما صليت أو سبحت
يا الهم ما أردت علينا شيخنا مسلماً³³

Basralılar, el-Ferra'nın yukarıda aktarmış olduğumuz bu izahına şu gerekçelerle itiraz etmişler:

- Fasih ve yaygın kullanım, **الهم** lafzının nida edatıyla (يا) beraber kullanılmaması şeklindedir.
- **الهم** lafzının kullanımı, kendisinden sonra dua manası olmayan yerlerde caizdir.

Mesela:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ...

De ki: “Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah! Sen dilediğine mülkü verirsin...”³⁴

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ...

De ki: “Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan...”³⁵

Bu ve benzeri ayetler **الهم** lafzından sonra dua manası değil de haberi cümle geleceğine delil teşkil etmektedir.³⁶

3.2. Mim Harfi ve Mim’le Alakalı Bir Nükte

Dudak harflerinden biri olan ‘mim’, Arap dilinde cemi’/çoğul mana ifade etmesi için vazedilmiştir. Mesela; müfred hali **انت** olan bir zamiri cemi yaptığımızda **انتم** deriz. Aynı şekilde müfred hali **هو** olan bir zamiri cemi yapmak istediğimizde **هم** deriz. Muttasıl zamirlerden de örnek verecek olursak; **ضربتُ** fiilinin cemi formu **ضربتم** şeklindedir. Örnekleri bu şekilde çoğaltmak mümkündür.

Zamirlerde olduğu gibi bazı isim ve fiillerde bulunan ‘mim’ harfi de bulunduğu isim veya fiile cem etmek, toplamak manası katmaktadır. Örneğin:

³³ Abdulkâdir b. ‘Omar el-Bağdâdî ‘ Abdulkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetu’l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni’l-Arab* (Kahire: Mektebetu’l-Ĥâncî, 1418/1997) c.I, s.359.

³⁴ Âl-i İmran, 3/26.

³⁵ ez-Zümer, 39/46.

³⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Celâ’u’l-Efhâm*. s.140-14. Basralı nahiv alimlerin itirazlarından birkaç tanesini aktarmak meramı ifade noktasında yeterli olacağını düşünerek diğer itirazlarını aktarmadık.

إذا جمعه " لَمَ الشَّيْءَ يَلْمُهُ " : 'Bir şeyi topladığında' böyle denir.

" لَمَ اللهُ شَعْنَهُ " اي: جمع ما تفرَّق من أمره" Allah, dağılık işlerini topladığında' böyle denir.

" دَارٌ لِمَوْمَةٍ " اي: تَلَّمَ النَّاسُ , تجمعهم ' İnsanları bir araya getiren ev' anlamına gelir.

Ayrıca Arapça'da, aynı batında bir araya geldikleri/toplandıkları için *ikizlere*

'et-**Tevemu**'/التَّوَعْمُ kelimesi kullanılır.

Örnekleri çoğaltmak mümkün olsa da içerisinde mim harfi bulunan kelimelerle alakalı nükte anlaşıldığı için bu kadar örnekle iktifa edelim. Mimle alakalı bu durumlar anlaşılınca asıl konumuz olan ve salât-ü selâmın başında geçen **الهِمَّ** kelimesindeki mimle bağlantısını kurmaya çalışalım. Daha önce de belirttiğimiz üzere eklendiği kelimeleri cemi formuna çeviren ve bulunduğu fiillere ve isimlere toplamak, bir araya getirmek anlamı katan mim harfi **الهِمَّ** kelimesinde ise Allah Teâlâ'nın bütün isim ve fiillerini toplayan, hepsinin manasını barındıran bir anlam katar. Bu sebeple birçok duanın başlangıcında bu kelime kullanılır.

Tâbiîn neslinin önde gelen âlimlerinden ve güvenilir hadis râvilerinden Ebû Recâ' İmrân b. Teym el-Utâridî (ö. 105/723-24 [?]); **الهِمَّ** kelimesinin sonundaki mim Allah Teâlâ'nın isimlerinden 99 unu da kapsadığını ifade etmektedir.³⁷

Halîl b. Ahmed'in önde gelen dört öğrencisinden biri olan ve rivayetlerine güvenilen tebeu't-tâbiîn dönemi hadis âlimlerinden olan Nadr b. Şümeyl³⁸ (ö. 204/820) 'Her kim **الهِمَّ** derse Allah Teâlâ'ya bütün isimleriyle dua etmiş olur.' der.³⁹

Mâlumdur ki Allah Teâlâ'dan bir şey istenileceği zaman ya da O'na dua edileceği zaman duanın başında Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarını kullanmak menduptur. Nitekim hadis kaynaklarımızda bunun örnekleri azımsanmayacak kadar çoktur. Halk arasında 'ism-i â'zam' duası diye meşhur olmuş olan duayı ihtiva eden rivayet konumuzla ilgili açık bir örnek olacaktır:

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre; Allah Rasûlü otururken bir adam

³⁷ İbn Kâyyim el-Cevziyye, *Celâ'u'l-Efhâm*. s.148.

³⁸ Ebû'l-'Abbâs Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hâlikân el-İrbilî İbn Hâlikân, *Vefiyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, thk. İhsân 'Abbâs (Beyrut: Dâru Şâdir, 1391/1971-1415/1994) c.II, s.161.Ebû Bekr Muhammed b. el-Hâsen b. 'Abdillâh b. Mezâhic ez-Zubeydî Ebû Bekr ez-Zubeydî, *Tabakâtu'n-Nahviyyîn ve'l-Luğaviyyîn*, thk. Muhammed Ebû'l-Faḍl İbrâhîm (Kahire: y.y., 1954) ,s.53-60.

³⁹ İbn Kâyyim el-Cevziyye, *Celâ'u'l-Efhâm*. s.148.

namaz kılıyordu ve namazdan sonra adam duasına şöyle başladı:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَنَّانُ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ يَا حَيُّ
يَا قَيُّوْمُ

‘Allah’ım! Her türlü övgü sana mahsustur. Senden başka ilah yoktur.(Sen), Mennânsın (Çok nimet veren), gökleri ve yeri yokken vâd edensin, celâl ve ikram sahibisin. Ey canlı, ölümsüz, zâtı ile kâim olan.’

Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bu duayı yapan Allah’ın ism-i â‘zamı ile dilekte bulunmuş olur. Allah, ism-i â‘zamı anılarak kendisinden talepte bulunulduğunda talebi yerine getirir, ism-i â‘zamları dua edildiğinde duayı kabul eder.”⁴⁰

Hadis-i Şerif’te de görüldüğü üzere Allah Teâlâ’nın esma ve sıfatlarını ihtiva eden sözcüklerle duaya başlamak Sevgili Peygamberimizin hoşuna gitmiş ve bu şekilde dua eden birisinin duasının ve isteğinin kabul edileceğini müjdelemiştir.

3.3. Mimin Şeddelenme Sebebi

Dil âlimleri, مسلمون ve benzeri kelimelerde de olduğu gibi cemi alametleri olan vav ve nundan ikisinin yerine ivaz olarak geldiği için اللهم kelimesinin sonundaki mimin şeddelelendiğini ifade etmektedirler.

4. ‘Salât’ Kelimesi Niçin Rahmet Anlamında Değildir?

‘Salât’ kelimesinin etimolojik tahlilini yapıp kökenini incelediğimiz bölümde birtakım delillerden hareketle Allah için kullanıldığında rahmet manasına geldiğini el-Cevherî’den aktarmıştık. Bu kısımda ‘Salât’ kelimesiyle ‘rahmet’ kelimesinin aynı anlamda kullanılmayacağına yönelik deliller aktaracağız:

İlk delil Bakara suresindeki şu ayeti kerimedir:

أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

‘İşte onlar var ya, Rablerinden, mağfiretler ve rahmet onlarıdır. İşte hidayete erenler de onlardır.’⁴¹

Bu ayet-i kerimede açıkça görüldüğü üzere rahmet kelimesi salavat kelimesine

⁴⁰ Suleymân b. el-Eş‘aş es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddîn ‘Abdulhamîd (Beyrut: el-Mektebetü’l-‘Aşriyye, ts.) ‘Vitr’, 8.(No.1495); Ebû ‘Îsâ Muhammed b. ‘Îsâ et-Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Beşşâr ‘Avvâd Ma‘rûf (Beyrut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1998) , *Deavât*, 112; Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Ğazvîni İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Şu‘ayb el-‘Arna‘ût (b.y.: Dâru’-r-Risâleti’l-‘Alemiyye, 2009) *Dua*, 9; Nesâ‘î, “*Sehv*”, 58.

⁴¹ el-Bakara, 2/157.

atfedilmiştir. Her ne kadar bazen atıf ile ma'tuf murâdif olsa da genel olarak atıfta müğâyerat esastır. Yani âtif ile ma'tufun birbirinden farklı şeyler olması asıldır. Bu sebeple burada da salavat ve rahmetin farklı anlamlarda olması gerekir.

Diğer bir itiraz noktası da şudur: Allah Teâlâ'nın salâtı; nebilerine, rasullerine ve mümin kullarına hastır. Ancak rahmeti bütün yarattıklarına şamildir. Hepsini kuşatmaktadır. Bu sebeple ikisi murâdif olamaz. Şu husus da gözden kaçmamalı ki her ne kadar ikisi bütünüyle aynı manada olmasa bile rahmet, salât kelimesinin levazımındandır. Nasıl ki iyilik etmek, rahmet kelimesinin levazımından ise rahmette salât kelimesin levazımındandır.

Diğer bir durum ise müminlere rahmet etmenin cevazı hususunda farklı görüş olmamasına rağmen peygamberler dışındakilere salavat getirmenin cevazı hususunda selef ve halef âlimleri arasında ihtilaf vardır.

Aktaracağımız son delil ise şudur; eğer aynı anlamda olsalardı birbirinin yerine kullanılabilmeleri gerekirdi. Halbuki salavat emri gereği **الهم ارحم محمدا وآل محمد** dediğimizde emri yerine getirmiş olurduk. Ancak bu şekilde dediğimizde emri yerine getirmiş sayılmayız.⁴²

Aktardığımız bütün bu deliller değerli ve çıkış noktaları itibariyle yerinde itirazlar olsa da 'salât' kelimesine 'rahmet' manasına gelir diyenler mutlak bir ifade kullanmamaktadırlar. Allah Teâlâ adına kullanıldığı vakit bu manaya gelir diye nispi çıkarımlar yapmaktadırlar. Yukarıda zikrettiğimiz bütün delilleri ve itirazları, mutlak anlamda 'sâlat' rahmet manasına gelir diyenler için kullanmak daha uygun olacaktır.

5. Muhammed Kelimesinin Manası

Muhammed kelimesi, *Hamd* kelimesinden türemiştir. Kalıp olarak ismi fâil ve ismi mefûl manalarına geldiği hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. İsmi mefûl kalıbından geldiğini kabul edenlere göre *Muhammed* kelimesi **مُفَعَّلٌ** vezninden türemiştir. Mübalağa ismi mefûl kalıplarından olan bu vezin çokluk manasına delalet etmektedir. Bu itibarla manası; “kendisine çokça hamd edilen, sürekli övülen” anlamına gelmektedir. İsmi fâil kalıbından geldiğini kabul edenlere göre manası; “çokça hamdeden” anlamına gelmektedir.

Nitekim Cübeyir b. Mut'im'in rivayet ettiği hadis-i şerifte Allah Rasûlü

⁴² İbn Kâyyim el-Cevziyye, *Celâ'u'l-Efhâm*, s.153-154.

isimlerini bizzat ifade ederek şöyle demiştir: “Benim isimlerim vardır: Ben Muhammed, Ben Ahmet, Ben Allah Teâlâ’nın benimle küfrü sildiği Mâhi’yim.”

إن لي أسماء: أنا محمد و أنا احمد و أنا الماحي الذي يمحو الله بي الكفر

5.1. “Ahmet” ve “Muhammed” İsimleri Arasındaki Fark

Daha önceden de belirttiğimiz gibi Muhammed kelimesi حمد kelimesinden türemiş olup ismi mefûl veznindedir. Ahmet kelimesi ise ismi tafdil sîgasından türemiştir. Muhammed kelimesinin manası “çokça övülen kimse” anlamına gelirken Ahmet kelimesinin manası “hamde en layık kimse” anlamına gelmektedir.

İki isim arasındaki temel farklılık şu olabilir: Muhammed kelimesinde hamdin kemmiyet bakımından ziyadeliği söz konusuysen Ahmed kelimesinde keyfiyet bakımından ziyadelik söz konusudur.

6. آل/ Âl Kelimesinin Kökeni ve Manası

Kökeniyle İlgili 2 görüş bulunmaktadır. Birincisi: aslı أهل kelimesidir. Ortadaki he (ه) harfi hemzeye dönüşmüş (أهل) olmuş sonra kolaylık olması için (آل) şeklinde okunmuştur. Nitekim ism-i tasgiri yapıldığında (أَهْلًا) şeklinde kelimenin aslı ortaya çıkmaktadır.

Diğer görüşe göre ise kelimenin aslı أول kelimesidir. Nitekim ‘sıhah’ sâhibi; hemze, vav ve lam maddesinde آل kelimesini tahlil etmiş ve şu bilgileri aktarmıştır:

يؤول: إذا رجع / Döndüğünde آل fiili kullanılır.

آل الرجل: هم الذين يرجعون إليه / Kişiye dönenler, sığınanlar hakkında آل الرجل ifadesi kullanılır.

آل fiilinin masdarı olan الإيالة kelimesinin manalarından biri de yönetmek, idare etmek ve bakımını üstlenmek anlamlarına gelen السياسة kelimesidir. Bu itibarla kişinin bakımını üstlendiği, idare ettiği kimseler hakkında آل الرجل ifadesi kullanılmaktadır.

يؤولهم: اي يسوسهم

منه الإيالة وهي السياسة

آل الرجل: هم الذين يسوسهم

6.1. آل النبي / Âl-ü'n-Nebi Kimlerdir?

Konuyla alakalı dört görüş vardır:

Birinci Görüş: Kendisine zekâtın haram olduğu kimseler

İkinci Görüş: Zürriyeti ve hanımları

Üçüncü Görüş: Kıyamete kadar ona tâbi olanlar

Dördüncü Görüş: Ümmetinden muttaki olanlar

6.1.1. Birinci Görüşün Delilleri

Zekât malını Hz. Peygamberin ve ailesinin yiyemeyeceği ile ilgili hadis külliyyatımızda geçen rivayetler bu görüşü destekler niteliktedir. Bunlardan birkaçını aktararak diğer görüşün delillerine geçelim. Buhari ve Müslim'de geçen ilk rivayetimiz şöyledir:

Ebu Hureyre'nin aktarmış olduğu bir rivayette; Allah Rasûlü'nün sevgili torunlarından biri zekat olarak toplanan hurmalardan birini alıp ağzına atıyor.Bunu gören Allah Rasûlü hemen hurmayı torununun ağzından çıkartıp şöyle buyuruyor:

«أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ آلَ مُحَمَّدٍ ﷺ لَا يَأْكُلُونَ الصَّدَقَةَ»

Âl-ü Muhammed'in, zekât malı yemediğini bilmiyor musun?⁴³

Müslim, Ebu Dâvud ve Nesâî'de geçen rivayette Allah Rasûlü, zekat malının insanların mallarının pisliği olduğunu ve bu malın Muhammed'e ve Âl-i Muhammed'e helal olmadığını ifade etmiştir.⁴⁴

”إِنَّ هَذِهِ الصَّدَقَةَ، إِنَّمَا هِيَ أَوْسَاخُ النَّاسِ، وَإِنَّهَا لَا تَجُلُّ لِمُحَمَّدٍ وَلَا لِآلِ مُحَمَّدٍ“

Müslim ve Ebu Dâvud'ta geçen bir rivayette Allah Rasûlü, kurban keserken 'Allahım bu kurbanı benden, Âl-i Muhammed'den ve Ümmet-i Muhammed'den kabul eyle' diye niyazda bulunmuştur.⁴⁵

”الهم تقبل من محمد و من آل محمد و من أمة محمد ثم ضحى به“

Son bölümünü aktarmış olduğumuz mezkur rivayette 'Âl-i Muhammed' ve 'Ümmet-i Muhammed' tamlamaları atıf harfiyle ayrı ayrı zikredilmiştir. Dil âlimlerince

⁴³ Buhârî, "Zekât", 60 (No:1485); Ebü'l-Hüseyni el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim, *Sahihu'l-Müslim* (Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1955) 'Zekat', 161 (No:1069).

⁴⁴ Müslim, "Zekât", 51 (No:1072); Ebü Dâvud, "Harac", 20 (No: 2985); Nesâî, "Zekât", 95.

⁴⁵Müslim, "Edâhi", 3 (No:1967); Ebu Davud, "Dahâyâ",4(No: 2792).

malumdur ki atıf mugâyerat/farklılık bildirir. Bütün bu sebeplerden dolayı Âl-i Muhammed ve Ümmet-i Muhammed'in birbirinden farklı şeyler olduğu da açıklık kazanmış oluyor. Bu açıklamalar, Âl-i Muhammed'in kimler olduğuyla alakalı dile getirilen ümmetinden kıyamete kadar ona tâbi olanlardır görüşünü zayıflatmaktadır.

6.1.2. İkinci Görüşün Delilleri

'Âl-i Muhammed' lafzının kapsamına, sadece eşleri ve zürriyeti dahil olur görüşüne gelecek olursak bu kanaate sahip kimselerin delilleri şunlardır:

Allah Rasûlü, bir seferinde ailesi için şöyle dua etmiştir:

«اللهم! اجعل رزق آل محمد قوتاً»

*"Allah'ım! Muhammed ailesinin rızkını kendilerine yetecek kadar ihsân eyle"*⁴⁶

Hadiste geçen 'قوتاً' ifadesi diğer varyantlarda 'كفافاً' olarak geçmektedir. Bu kelimededen maksat, insanın bedenini canlı tutacak ve hayatta kalmasını sağlayacak, başkasına muhtaç olmayacak miktardır. Peygamberimizin dualarındaki bu temenni, hem zenginliğin başa getireceği felâketlerden hem de fakirliğin doğuracağı musibetlerden korunma duygusunu ihtivâ eder.

Tarihi verilerden hareketle biliyoruz ki Allah Rasûlü'nün bu müstecâb duasının içerisine Beni Hâşim'in ve Beni Muttalib'in tamamı girmemektedir. Çünkü içlerinden zenginler bulunmaktaydı. Ancak Allah Rasûlü'nün zürriyeti ve eşleri arasında zengin olan birini bilmiyoruz. Onlar yaşamlarını orta ölçüde başkalarına muhtaç olmayacak düzeyde sürdürdüler.

Gene Hz. Aişe annemizin rivayet ettiğine göre;

*"Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ailesi, onun vefât ettiği ana kadar, iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyurmadı."*⁴⁷

*"Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) aile efradı, Medine'ye geldiği günden vefat ettiği ana kadar, üç gün arka arkaya buğday ekmeğiyle karnını doyurmadı."*⁴⁸

Önceki rivayette yaptığımız izahlar bu iki rivayet için de geçerlidir. Zira ezvâc-ı tâhirât ve zürriyeti hadiste ifade edildiği gibi orta halli bir ekonomik yaşantıya sahipken

⁴⁶Buhârî, 'Rikak' 17; Müslim, 'Zühd' 18, 19.; Ayrıca bk., Tirmizî, 'Zühd' 38.

⁴⁷Buhari, 'Eymân' 22; Müslim, 'Zühd' 22.

⁴⁸Buhârî, 'Rikak' 17; Müslim, 'Zühd' 20.

Ben-i Hâşim, Ben-i Muttalib ve ümmetin diğer fertleri arasından çok zengin ve hali vakti yerinde olanlar bulunduğu için ‘Âl-i Muhammed’ kapsamına girmemektedir. Dolayısıyla bu ve benzeri rivayetler bizlere ‘Âl-i Muhammed’ lafzının kapsamına sadece eşleri ve zürriyetlerinin girdiğini Ben-i Hâşim ve Ben-i Muttalib gibi akrabalarının ya da ümmetin diğer fertlerinin bu gruba dahil olmadığını göstermektedir.

6.1.3. Üçüncü Görüşün Delilleri

Üçüncü görüşe göre ‘Âl-i Muhammed’ lafzından murad, Allah Rasûlü’nün ümmeti ve kıyamete kadar O’na tâbi olanlardır. Bu görüşte olanlar delil olarak şu argümanları kullanmaktadırlar:

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ

“Biz, onlara, taş yağdıran bir rüzgâr gönderdik; yalnız Lût (peygamberin) ailesini bir seher vakti kurtardık.”⁴⁹

Müfessirlerin çoğunluğuna göre ayet-i kerime’de geçen ‘Âl-i Lut’dan’ murad sadece ailesi değil de kendisine tâbi olan ümmeti ve destekçileridir. Âl kelimesinin Kur’ân-ı Kerim’deki bu anlamdaki kullanımları bu görüşe sahip olanları destekler mahiyettedir.

Diğer delil, Vâsile b. Eskâ’nın rivayet ettiği şu hâdisedir:

Hazreti Peygamber bir gün torunları Hasan ve Hüseyin’i çağırıp onları mübarek dizlerine oturttu. Hazreti Fatıma’yı ve eşini kucağına yaklaştırdı üzerlerini örttü ve sonra şöyle buyurdu: (الهم هولاء اهلي!) ‘Allahım ailem işte bunlardır.’ Bunu duyan ashab-ı kiramdan Vâsile ben de aileden miyim diye sorunca Allah Rasûlü ‘sen de ehlimdensin’ buyurdu.(و انت من اهلي)

Siyer ve Tabâkat kaynaklarından hareketle biliyoruz ki; Vâsile b. Eski Hâşimoğulları kabilesinden değil de Leysoğulları kabilesindedir. Dolayısıyla Allah Rasûlüyle aralarında neseb bağı bulunmamaktadır. Buna rağmen Allah Rasûlü, onu ümmetinden kendisine tâbi olan müminlerden olduğu için ailesinden saymıştır.

Âl kelimesinin Kur’an -ı Kerim’de ve aktarmış olduğumuz bu rivayetteki kullanımını üçüncü görüşü destekler niteliktedir.

⁴⁹ el-Kamer, 37/34.

6.1.4. Dördüncü Görüşün Delilleri

Dördüncü görüşe göre ‘Âl-i Muhammed’ lafzından murad, Allah Rasûlü’nün ümmetinden muttaki olanlardır. Bu görüşün sahipleri, Enes b. Malik’in şu rivayetini delil olarak kullanmaktadırlar:

سئل رسول الله صل الله عليه و سلم من آل محمد؟ فقال كلُّ تقِيٍّ وتلا رسول الله (إن
اوليائه إلا المتقين)

Allah Rasûlü’ne ‘Âl-i Muhammed’ kimdir diye sorulmuş. O da muttaki olan herkes cevabını vermiş ve “O’nun dostları ancak muttakilerdir⁵⁰” ayet-i kerimesini okumuştur.⁵¹

Zikretmiş olduğumuz bu rivayeti; senedde bulunan Nuh b. Ebi Meryem, Yahya b. Said el-Ensâri’den rivayetinde teferrüd etmiştir. Ayrıca Buhari, Müslim, Darekutni, Nesâî, Ahmet b. Hanbel gibi birçok hadis alimi tarafından “*münker, metruk, leyse bişey’in*” ifadeleriyle cerhedilmiştir. Dolayısıyla rivayet, delil getirilecek kuvvette değildir.

6.1.5. Sonuç

Allah Rasûlü aleyhisselâmın, zekât malının Âl-i Muhammed’e helal olmayacağını bildirmesi⁵² Muhammed’in rızkını kendine yetecek kadar eyle-ve Âl⁵² diye dua etmesi tarihi vâkıalarla birlikte düşünüldüğünde Âl-i Muhammed’in kendisine zekât verilmeyen kimseler olduğu görüşünün en isabetli görüş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca salavât emrinin sadece Allah Rasûlü’nün kendisi ve ailesine yapılması gerektiği ve onlar için hak olduğu, ilgili ayet ve hadislerle açıklanmış bir durumdur. Öyleki fakihlerimiz salavât emrinin vucubiyet mi bildirdiği yoksa müstehap mı olduğuyla alakalı farklı görüşlerde bulunmuşlardır. Peygamberlerden başkasına salavât getirmekle alakalı ise mekruh görenler ve caiz değildir diyenler olmuştur.⁵⁴ Selâmın keyfiyetinin ifade edildiği ‘Tahiyyat’ duasında geçen salih kullara da selam getirmekle ilgili lafızlar salavâtın aksine selâmın diğer müminlere de getirilebileceğinin delili olmuştur.

⁵⁰ el-Enfâl, 8/34.

⁵¹ Ebu’l-Hasan Nûreddîn ‘Alî b. Ebî Bekr b. Suleymân el-Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid ve Menba’u’l-Fevâid*, thk. Hûsâmeddîn el-Îkudsî (Kahire: Mektebetu’l-Îkudsî, 1414/1994) c.10, s. 269.

⁵² “أن الصدقة لا تحل لآل محمد”

⁵³ “الهم اجعل رزق آل محمد قوتاً”

⁵⁴ İbn Kâyyim el-Cevziyye, *Celâ’u’l-Efhâm*, s.

Salavâtın, sadece Allah Rasûlü ve ailesi üzerine bir hak olduğu hakikati, bu emrin mükellefler için ne ifade ettiği ile ilgili yapılan uzun uzun tartışmalar ve salavât ve selam arasındaki nüanslar ‘Âl’ kelimesinin ne anlama geldiğini bizlere açıkça göstermektedir.

7. Zevc Kelimesinin Tahlili

Kütüb-i Tis’a özelinde tespit etmeye çalıştığımız rivayetlerin bir kısmında ‘Âl’ kelimesi yerine ezvâc ve zürriyet kelimeleri kullanılmıştır.⁵⁵ Rivayetlerin daha iyi anlaşılması amacıyla matuf olarak bu bölümde zevc kelimesini tahlil etmeyi uygun gördük.

Ezvâc (ازواج) kelimesi, her ne kadar zevce (زوجة) kelimesinin çoğuludur denilse de fasih kullanıma göre zevc (زوج) kelimesinin çoğuludur. Nitekim Âraf suresinde de Adem aleyhisselamın hanımı hakkında ‘zevc’ kelimesi kullanılmıştır:

(وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ)

“Ey Âdem! Sen ve eşin cennette yerleşin...”⁵⁶

Zekeriyya aleyhisselama, evladı Yahya aleyhisselamın müjdesi verildikten sonra eşi hakkında da ‘zevc’ ifadesinin tercih edilmesi fasih kullanımın bu yönde olduğunun göstergesidir:

(فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ)

“Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahyâ’yı verdik; eşini de bunun için elverişli kıldık”⁵⁷

Zevce (زوجة) kelimesinin kullanımına ise Ammar’ın Hz. Aişe hakkındaki şu sözünde rastlıyoruz:

قَامَ عَمَّا عَلَىٰ مِنْبَرِ الْكُوفَةِ، فَذَكَرَ عَائِشَةَ، وَذَكَرَ مَسِيرَهَا، وَقَالَ: إِنَّهَا زَوْجَةُ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَلَكِنَّهَا مِمَّا ابْتُلِيَتْمْ

“...Şüphesiz O, Peygamberinizin dünya ve âhirette hanımıdır. Fakat O, imtihan

⁵⁵ “الهم صل على محمد وعلى أزواجه وذريته”

⁵⁶ el-Âraf, 7/19.

⁵⁷ el-Enbiyâ, 21/90.

edildiğiniz şeylerdendir.’’⁵⁸

7.1. **زوج ve امرأة** Kelimeleri Arasındaki Kullanım Farklılığı

(زوج) ve (امرأة) kelimeleri Kur’ân-ı Kerim’de eş, hanım anlamında kullanılmaktadır. Ancak bağlamlarına göre kullanımlarının da değiştiğini görmekteyiz. Bir yerde hanımlardan bahsederken (زوج) kelimesi kullanılmışken başka bir yerde (امرأة) kelimesi kullanılmıştır. Örnekler üzerinden kullanım farklarını anlamaya çalışalım:

Adem aleyhisselam ve eşi hakkında kullanım şöyledir:

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ

‘‘Ey Âdem! Sen ve eşin cennette oturun...’’⁵⁹

Hz. Peygamber’in hanımları hakkındaki kullanım şöyledir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكِ

‘‘Ey peygamber! Eşlerine şöyle de:...’’⁶⁰

Ebu Leheb’in karısı Ümmü Cemil hakkındaki kullanım şöyledir:

وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ

‘‘Karısı da odun hamalı olarak (onunla beraber girecektir).’’⁶¹

Firavun’un karısı hakkındaki kullanım ise şöyledir:

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَاتٍ فِرْعَوْنُ

‘‘Allah, iman edenlere de Firavun’un karısını misal vermektedir:...’’⁶²

Kur’ân-ı Kerim’de geçen kullanımların bir kısmını aktarmakla yetindiğimiz örneklerde açıkça görülüyor ki mümine hanımlar hakkında (زوج) kelimesi kullanılmışken kendisi ya da kocası müşrik olan hanımlar hakkında (امرأة) kelimesi kullanılmıştır. Kur’ân-ı Kerim’deki bu kullanım farklılıklarının sebeplerini ve hikmetlerini irdeleyen âlimlerimiz çeşitli kanaatlere varmışlardır. İçerisinde Süheyli’nin de bulunduğu bir grup hikmeti izah kabilinden; ‘*Ahirette mümine hanımın müşrik kocayla evlilik bağı kalmayacağı için dünyada da ona hitaben hanımı anlamında (زوج)*

⁵⁸ Buhari, ‘Kitabu’l-Fiten’, 17.

⁵⁹ el-Bakara, 2/35.

⁶⁰ el-Ahzâb, 33/28.

⁶¹ el-Mesed, 111/4.

⁶² et-Tahrim, 66/11.

kelimesi kullanılmamıştır.’ şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır.⁶³

Yapılan bu izâhata karşılık olarak Zekerîyya aleyhisselamın kendisine inananlardan olmasına rağmen hanımı hakkındaki (إمرأة) kelimesini kullanmasını ve İbrahim aleyhisselamın hanımı hakkındaki kullanımını delil getirenler olmuştur:

وَكَانَتْ امْرَأَتِي عَاقِرًا

“...Hanımım da kısırdır...”⁶⁴

فَأَقْبَلَتْ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ

“Karısı çığlık atarak geldi”⁶⁵

Her ne kadar itiraz ilk bakışta haklı olarak gözüксе de biraz düşünüldüğünde buradaki konu bağlamında eş olma özelliklerinden değil de kadınlık özelliklerinden olan gebelikten doğumdan vs. bahsedildiği için (إمرأة) kelimesinin kullanılması makama daha uygundur.

İbn Kayyim el-Cevziyye (زوج) ve (إمرأة) kelimeleri arasındaki kullanım farklılıklarındaki sebebi şöyle açıklamıştır: “Zevc kelimesi, birbirine benzeyen birbirine eşit olan iki şey anlamında olup müşâbehet, mücâneset ve iktiran manalarını barındırmaktadır.⁶⁶ Nitekim şu ayetlerde bu manalar açıkça gözükmektedir:

أُحْشِرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ

“Toplayın o zâlimleri, onların eşlerini/zulme ortak olan taraftarlarını ...”⁶⁷

Hz. Ömer, Saffât suresindeki bu ayeti kerimede geçen أَزْوَاجَهُمْ kelimesinden maksadın نظرًا و اشباههم olduğunu yani zulümde onlara benzeyen, onlar gibi davranan, onlara ortak olan anlamına geldiğini ifade etmektedir. Bu ayeti kerime, zevc kelimesinin manalarından olan müşâbehet anlamında kullanımına örnek olmuş oldu.

Diğer örneğimiz Tekvir suresinde geçen ve iktiran anlamına gelen şu kullanımdır:

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ۖ

⁶³ İbn Kayyim el-Cevziyye, Celâü'l efhâm, s,214.

⁶⁴ el-Meryem, 19/5.

⁶⁵ ez-Zâriyât, 51/29.

⁶⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, Celâü'l efhâm, s.215.

⁶⁷ es-Saffât, 37/22.

‘‘Nefisler eşleştirildiğinde’’⁶⁸

Tekvir suresinin 7. ayetindeki bu kullanımda iktiran anlamı ön plana çıkmaktadır. Müfessirler bu ayete, ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde, iyiler iyilerle, kötüler kötülerle bir araya toplandığında gibi iktiran anlamını destekleyici mahiyette manalar vermektedirler.

Daha birçok örneğini getirebileceğimiz zevc kelimesinin müşabeheh, mücaneset ve iktiran anlamlarındaki bu kullanımlarından hareketle İbn Kayyim el-Cevziyye şunları ifade etmektedir: *Allah Teâlâ kafir ve mümin arasında meydana gelebilecek müşabeheh ve beraberliği ortadan kaldırmak için kendisi ya da kocası kafir olan bir hanım hakkında zevc kelimesini kullanmayı murad etmemiştir.*⁶⁹

8. Züriyyet (ذُرِّيَّة) Kelimesinin Tahlili

Salavatla alakalı incelemiş olduğumuz rivayetlerin bir kısmında geöen ‘zürriyyet’ kelimesinin iştikakına ve anlamına kısaca değinmek istiyoruz. Hangi kökten türediğiyle alakalı 3 görüş bulunmaktadırdır.

Bu görüşlerden ilki ‘Tâcü’l-luĝa’ ve ‘eş-Şihâh’ adlı iki önemli Arapöa sözlükleriyle meşhur olmuş Arap dili alimi olan Cevheri’nin de tercih ettiği görüştür. Züriyyet kelimesi ذَرَأَ fiilinden türemiştir ve aslı ذُرِّيَّة şeklinde hemzelidir. Dile ağır geldiğinden hafiflik olması için hemze hafzedilerek فُعَيْلَة kalıbından ذُرِّيَّة kelimesi elde edilmiştir. Manası ise şu terkipteki gibidir:

ذَرَأَ اللهُ الخَلْقَ أَي: نَشَرَهُمْ وَ أَظْهَرَ هُمْ

Allah Teâlâ, mahlukatı yarattı, yaydı, ortaya çıkardı.

İkinci görüşe göre ise zürriyyet kelimesinin aslı ufak karınca anlamına gelen ذَرَّ kelimesinden müştaktır. Bu görüş zayıf olduğundan detayına girmeyi uygun görmüyoruz.

Üçüncü ve son görüşe göre zürriyyet kelimesi ذَرَأَ – يَذُرُوْ – ذُرُوْأ fiilinden türemiştir. Bölünmek, parçalanmak, savrulmak anlamlarına gelmektedir. Nitekim Kehf suresinde Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır:

فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ

⁶⁸ et-Tekvir, 81 /7.

⁶⁹İbn Kayyim el-Cevziyye, *Celâü’l eşhâm*, s. 215.

“...sonunda kuruyarak rüzgârın savuracağı çerçöp hâline gelir.”⁷⁰

Ayeti-i kerimedeki ذَرَا fiilinin bu anlamda kullanımını da kök manasını destekler mahiyettedir. ذَرَا, ذُرِّيَّةٌ kelimesinin فُعَيْلَةٌ vezninden gelen masdarıdır. Öncesindeki hareke cezm olduğu için sondaki vav harfi ya harfine dönüşmüş ve ذُرِّيَّةٌ olmuştur.

Aktarmış olduğumuz üç görüşten iştikak ve anlam bakımından en kuvvetlisi ilk görüştür. Çünkü Kur’ân-ı Kerim’deki kullanımını, birinci görüşteki iştikak ve anlamı destekler mahiyettedir. İlgili ayetlerden birkaç örnek vermek gerekirse:

جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّوكُمْ فِيهَا

“Size kendi cinsinizden eşler, sağmal hayvanlardan da (kendilerine) eşler kılmıştır. Sizi bu sûretle çoğaltıyor.”⁷¹

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ

“Andolsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır.”⁷²

وَمَا ذَرَأْنَا لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ

“Yeryüzünde rengarenk şeyleri de sizin için yaratmıştır.”⁷³

Son olarak zürriyet kelimesinin büyük küçük fark etmeksizin bütün evlatlar ve nesiller için kullanıldığı hususunda dil alimlerinin görüş birliği bulunmaktadır.⁷⁴ Babalar ve atalar da zürriyet kavramı içerisine girer mi girmez mi ihtilafına girmeden diğer konu başlığımıza geçiyoruz.

8.1. Kız Çocukları Zürriyet Kavramına Dâhil Midir?

Sevgi, muhabbet, değer ve ilgi gibi bütün duygusal bağlarda eşit olan erkek ve kız çocukları arasında vasiyet, vakıf, veraset vb. hukuki işlemlerde farklı mülahazalar bulunmaktadır. Örneğin; bir kimse, malımı zürriyetime vakfettim derse bu zürriyet kavramı içerisine erkek kız çocukları hep beraber ya da erkek kız torunlarının her ikisi de girer mi girmez mi konusunda fukahâmız uzun uzadıya tartışmıştır. Onların ulaştığı sonucu kısaca özetlemeye çalışalım:

Cumhur-u fukahâ vakıf ve vasiyyet gibi hukuki işlemlerde zürriyet kavramı

⁷⁰ el-Kehf, 18/45.

⁷¹ eş-Şûrâ, 42/11.

⁷² el-A’raf, 7/179.

⁷³ en-Nahl, 16/13.

⁷⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Celâü’l efhâm*, s.236-238.

içerisine erkek ve kız çocukların dahil olduğu görüşünü tercih etmiştir. Tartışma konusu olan durum ise, kız çocuğun çocuklarının (أولاد البنات) zürriyete dâhil olup olmadığı meselesidir. Hanefi, Şafi ve Hanbelilerden bir grup, vakıfta zürriyet kavramı içerisine kız çocuğun evlatları da dahildir demişlerdir. Bu görüşü destekleyen deliller şunlardır:

Allah Teâlâ, Meryem suresinde Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. İsmail, Hz. İdris peygamberlerden ve tevhid mücadelelerinden bahsettikten sonra onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ

‘İşte bunlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden olup, Âdem’in zürriyetindedir.’⁷⁵

Hiz. İsa, mucizevi bir şekilde babasız dünyaya gelmesine rağmen Hiz. Âdem’in zürriyetine dahil edilmiştir. Biz biliyoruz ki; Hiz. Meryem Hiz. Davud peygamberin soyundan gelen İmran’ın kızıdır. Hiz. Davud’ta Hiz. İbrahim’in Sâre adlı eşinden oğlu olan İshak’ın soyundandır ve bu kanalla nesebi Hiz. Âdem’e ulaşmaktadır.

Aynı şekilde En’am suresinde de Hiz. İsa Nuh aleyhisselamın zürriyetine dâhil edilmiştir:

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّن الصَّالِحِينَ⁷⁶

Bu ve benzeri ayet-i kerimeler kız çocukların evlatlarının zürriyet kelimesinin kapsamına girdiğini bizlere açıkça göstermektedir.⁷⁷

Malikiler ve Hanbelilerden bir grup, zürriyet kelimesinin kapsamına, kız çocuğun çocuklarının (أولاد البنات) girmeyeceği kanaatindedirler.⁷⁸

9. İbrahim’ İsmi ve Öneme Dair

Üç semavi dinin, Peygamberlerin, Hiz. Adem ve Hiz. Nuh’tan sonra insanlığın

⁷⁵ el-Meryem, 19 /58.

⁷⁶ el-En’am, 6/84-85.

⁷⁷ Muhammed Emîn b. ‘Omer b. ‘Abdil‘azîz el-Huseynî ed-Dımeşkî İbn ‘Âbidîn, Reddu’l-muhtâr ‘alâ’d-Durri’l-muhtâr (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1412/1992) 3/433.

⁷⁸ İbnÂbidîn, ‘Reddü’l- Muhtâr’, 3/433.

üçüncü atası ve Rahman'ın dostu olan Hz. İbrahim'in ismine ve kökenine kısaca değinmeyi düşünüyoruz. 'Milletlerin babası', 'ulu ata' anlamlarına da geldiği söylenen⁷⁹ İbrahim ismi hakkında Zebidi, *Tâcu'l-Arûs*'unda İbrahim isminin Süryanice bir isim olduğu, anlamının da Mâverdi ve diğer âlimlerinde ifade ettiği gibi 'Eb Rahim' merhametlilerin atası olduğunu söylemektedir.⁸⁰

9.1. Kur'an'da 'Hz. İbrahim'

9.1.1. İmam/Önder

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'inde İbrahim aleyhisselâmı genel olarak *imam*, *ümme* ve *hanif* kavramlarıyla bizlere tanıtmaktadır. İnsanlığa imam, iyiliğe önder olmasını Bakara suresinde bizlere şu şekilde anlatmıştır:

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

“Vaktiyle rabbi İbrâhim'i bazı sözlerle sınavıp da İbrâhim onları eksiksiz yerine getirince, “Ben seni insanlara önder yapacağım” buyurmuştu. İbrâhim, “soyumdan da” deyince rabbi, “Vaadim zalimleri kapsamaz” buyurdu.”⁸¹

9.1.2. Hanif ve Ümmet

Gene Allah Teâlâ, İbrahim aleyhisselâmın Rabbine gönülden bağlanan ve bâtılı terkedip yönünü hakka çeviren tek başına bir ümmet olduğunu şu cümlelerle bizlere bildirmektedir:

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَّلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Şüphesiz İbrahim Allah'a itaat eden, Hakk'a yönelen bir önderdi. Ve hiçbir zaman müşriklerden olmadı.”⁸²

9.1.3. Şâkir

Nimetlere karşı şâkir bir kul olduğunu, hak yola iletilmiş ve seçilmiş bir kul olduğunu ise şu ifadelerle haber veriyor:

شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَنِبَهُ وَهَدِيَهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

⁷⁹Ömer Faruk Harman, “İbrâhim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000).

⁸⁰Muhammed b. Muhammed b. ‘Abdurrezâk ez-Zebîdî, *Tâcu'l-‘Arûs min Cevâhiri'l-‘Kâmûs*, thk. Heyet (b.y.: Dâru'l-Hidâye, ts.) 8/201.

⁸¹el-Bakara, 2/124.

⁸²en-Nahl, 16/120.

‘‘O, Allah’ın nimetlerine dâimâ şükrederdi. Allah da onu seçti ve her bakımdan onu doğru bir yola ilettiler.’’⁸³

9.2. Hadislerde ‘Hz. İbrahim’

9.2.1. Yaratılmışların En Hayırlısı

Enes b. Malik’in aktarmış olduğu bir hadis-i şerifte bir adam Allah Rasûlü’ne gelerek ‘Ey Yaratılmışların en hayırlısı’ (يا خير البرية) diye seslenmiş. Bunun üzerine Allah Rasûlü, (tevâzu yaparak) ‘O İbrahim’dir.’ buyurmuşlardır.⁸⁴

Yaratılmışların ve gönderilmiş peygamberlerin en hayırlısı ve önderi olmasına rağmen Allah Rasûlü, büyük bir tevazu örneği sergilemiş ve Hz. İbrahim’in kadriyi yüceltmıştır.

9.2.2. Kıyamette İlk Giydirilen Kimse

İbn Abbas’ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: ‘‘Sizler yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak hasredileceksiniz’’ demiş ve sonrasında Enbiya suresindeki şu ayet-i kerimeyi okumuş: ‘‘...Yaratmaya başlamadan önceki hale döndürürüz...’’⁸⁵ ve kıyamet günü ilk giydirilen kimsenin İbrahim aleyhisselam olduğunu haber vermiştir.⁸⁶

9.2.3. Hz. Muhammed’e En Çok Benzeyen Kimse

Hiz. Cabir’in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: ‘İbrahim’i gördüm. İnsanlar arasından ona en çok benzeyen arkadaşınızdır.’ (صاحبكم).⁸⁷ İbn Abbas’ın aktardığı başka bir rivayette ise ‘İbrahim’e gelince (onu görmek isteyen) arkadaşınıza baksın’’⁸⁸ diyerek kendisinin, İbrahim aleyhisselama en fazla benzeyen kimse olduğunu ashabına haber vermiştir.

9.2.4. Hz. İbrahim’in Oğulları İçin Ettiği Dua

İbrahim aleyhisselam, oğulları İshak ve İsmail’i nazar, şeytan, zararlı hayvan vb. kötülüklerden korumak için duada bulunurdu. Allah Rasûlü aleyhisselam da, torunları Hasan ve Hüseyin için aynı duayı okurdu. Nitekim İbn Abbas’ın aktarmış olduğu bir rivayette Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: ‘‘Şüphesiz atanız (İbrahim), İsmail ve İshak’ı

⁸³ en-Nahl, 16/121.

⁸⁴Müslim, ‘Fedâil’, 41.(No:2369).

⁸⁵ el-Enbiya, 21/104.

⁸⁶Buhâri, ‘Rikâk’, 45 (No:6524-6525); Müslim, ‘Cennet’, 14 (No:2860).

⁸⁷Müslim, ‘İman’, 74 (No:167).

⁸⁸Buhâri, ‘Enbiya’ 8 (No:3355).

korumak için şöyle dua ederdi:

أعوذ بكلمات الله التامة من كل شيطان وهامة ومن كل عين لامة

*Allah'ın noksansız tüm kelimeleriyle, her türlü şeytan, zehirli hayvanlar ve göz değmesine (kem gözlere) karşı Allah'a sığınırım.*⁸⁹

9.2.5. Musibetlere Karşı Ortak Tavır

İbrahim aleyhisselam ile Hz. Muhammed aleyhisselamın torunları ve oğulları için yapmış oldukları aynı duayı az önce aktarmıştık. Burada da başlarına gelen musibet anında ağızlarından çıkan sözün ve tepkinin aynı olduğu ile ilgili Buhari'de geçen bir rivayeti aktarmak istiyoruz:

İbn Abbas'ın aktarmış olduğu bir rivayette; İbrahim aleyhisselamın ateşe atıldığında '*Allah bize yeter, O ne güzel vekildir*' (حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ) sözünü söylemiş olduğunu aynı şekilde Hz. Muhammed aleyhisselamın da "*Düşmanınız olan insanlar size karşı bir ordu topladılar, onlardan korkun*⁹⁰" (إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ) denildiğinde '*Allah bize yeter, O ne güzel vekildir*⁹¹' diyerek Hz. İbrahim'le aynı tepkiyi vermiş ve dirayetli tutumunu sürdürmüştür. Böylece iki büyük peygamberde başlarına gelen musibetler karşısında aynı duruşu sergilemiştir.

Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i şeriflerden referans alarak aktarmış olduğumuz bu vasıflara ilaveten İbn Kayyim el-Cevziyye, kabeyi temelleri üzere yükselten, münazara san'atını insanoğluna ilk öğreten İbrahim aleyhisselamın "ilk sünnet olan, ilk misafir ağırlayan ve ilk saçları ağaran kimse" olduğunu bizlere aktarmaktadır.⁹²

10. Salavâtın Lafzında Niçin Hz. İbrahim Tercih Edildi?

İncelemiş olduğumuz rivayetlerden de anlaşılacağı gibi salavatla ilgili lafızlarda '...Hz. İbrahim'e ve âline salât ettiğin gibi...' cümlesi yer almaktadır. Bu lafızdan hareketle aklımıza niçin diğer peygamberler değil de özellikle Hz. İbrahim'in tercih edildiği ile ilgili sorular gelmektedir. Bu soruyla ilgili İmam Sehavi '*el-Kavlü'l Bedi*' adlı eserinde şu cevapları vermiştir:

⁸⁹Buhâri, '*Enbiya*' 10 (No:3371).

⁹⁰Âl-i İmrân, 3/173.

⁹¹Buhâri, '*Tefsir*', 13 (No:4563).

⁹²İbn Kayyim, *Celâü'l Efhâm*, s.247.

- Ona ikram ve ta'zim için olabilir. Nitekim Nahl suresindeki ‘Biz O’na dünyada güzellik verdik⁹³’ (وَأَنْتَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً) ayetinin tefsirinde Mukatil: ‘Bu güzellikten kastedilen salavatta devamlı tekrarlanan (كما صليت علي ابراهيم) demiştir.
- İbrahim aleyhisselam, İsmail ve İshak’la müjdelendiği zaman bütün ümmeti için “Rabbimiz! Hesapların görüleceği o gün beni, ana-babamı ve bütün mü’minleri bağışla⁹⁴!” (رَبَّنَا غْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ) (الْجَسَابُ) şeklinde dua etmiş ve yapmış olduğu bu davranışa karşılık olarak kendi tercih edilmiş olabilir.
- İbrahim aleyhisselamın Allah Teâlâ’dan “Sonra gelecekler arasında beni doğrulukla anılanlardan kıl.⁹⁵” (وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ) şeklinde duada bulunmasından dolayı olabilir.
- Allah Teâlâ, Hz. İbrahim’i (مَلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ)⁹⁶ şeklinde ata olarak isimlendirmiş ve diğer peygamberlerle alakalı böyle bir ifade kullanmamıştır.
- Allah Teâlâ, başta hac menâsiki özelinde ve diğer birçok hususta ona tâbi olmayı emretmiştir.
- Kâbe’nin temellerini o yükselttiği için onun ismi tercih edilmiş olabilir.⁹⁷

11. Hz. Muhammed Daha Üstün Olmasına Rağmen Niçin Hz. İbrahim’e Benzetiliyor?

Müşebbehun bihin (kendisine benzetilenin) müşebbehten (benzeyen) daha üstün olması gerektiği belagat kitaplarımızda yer alan önemli bilgilerdendir. ‘Ahmet Aslan gibidir’ denildiğinde müşebbehun bih olan aslanın cesaret vasfının Ahmet’ten daha üstün olması gerektiği bilgisi de herkesçe malumdur. İtikadımızca Hz. Muhammed’in de bütün peygamberlerden üstün olduğu naslarca sabit olan bir hakikat olmasına rağmen salavatta Hz. Muhammed’e salavat etmeyi Hz. İbrahim’e salavat etmeye benzetilmesi

⁹³ en-Nahl, 16/122.

⁹⁴ İbrâhim, 14/41.

⁹⁵ eş-Şuarâ, 26/84.

⁹⁶ el-Hac, 22/78.

⁹⁷ Ebû’l-Ḥayr Muḥammed b. ‘Abdurrahmân b. Muḥammed Şemsuddîn es-Seḥâvî, *el-Kavlü’l-Bedî‘ fi’ş-Şalâh ‘alâ’l-Ḥabibi’ş-Şefî‘* (Beyrut: Müessesetü’r-Reyyân, 2014).s,198-199.Ebû ‘Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî Mâlik b. Enes, *el-Muvaṭṭa’ (Rivâyetü’ş-Şeybânî)*, thk. ‘Abdulvehhâb ‘Abdullaṭîf (b.y.: y.y., ts.).

teknik açıdan hatalı bir kullanım olarak gözükmektedir.

İmam Sehâvî ‘*el-Kavlü'l Bedi*’ adlı eserinde akıllara gelen bu sualle alakalı verilen cevaplar ve itirazları kısaca şu şekilde aktarmıştır:

1. Bir görüşe göre; bu kullanım Hz. Peygamber’in Hz. İbrahim’den üstün olduğunu bilmesinden önce olmuştur. Nitekim Enes b. Malik’in aktarmış olduğu bir hadis-i şerifte bir adam Allah Rasûlü’ne gelerek ‘Ey Yarattılmışların en hayırlısı’ (يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ) diye seslenmiş. Bunun üzerine Allah Rasûlü, ‘O İbrahim’dir.’⁹⁸ buyurmuşlardır. Yani kendisinin üstün olduğunu bilmeyerek böyle bir cevap vermiştir. Kendisi onla eşit olmayı istiyordu. Fakat Allah Teâlâ o istemeden Hz. Muhammed’in kadrini değerini bütün âleme üstün kıldı.

Eğer söz konusu iddia doğru olsaydı öğrendikten sonra salavatın keyfiyeti değiştirilip düzeltilirdi. Ancak değiştiğiyle alakalı hiçbir bilgi bizlere ulaşmamıştır.

2. Allah Rasûlü tevazusundan dolayı salavâtı ümmetine bu lafızlarla anlattı.

3. Benzetme salavatın salavata benzetilmesidir. Yoksa kişisel kıymet ve değer benzetmesi yapılmamıştır. Nitekim ‘*Rasûlüm! Biz, Nûh’a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyediyoruz*’⁹⁹ (إِنَّا (أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ) ayetinde de olduğu gibi benzetilen vahyin özüdür yoksa keyfiyeti, içeriği ve değeri değildir. Benzer kullanım oruçla ilgili bakara suresinde bulunmaktadır:

(Burada da teşbih edatı)¹⁰⁰ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ kullanılmış fakat benzerlik; içerik, vakit ve üstünlük bakımından değil de bizzat orucun özü oruca benzetilmiştir.

4. Bakara suresindeki (وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَيْكُمْ) örneğinde olduğu gibi teşbih edatı olan kaf harfi talil/sebep manasındadır.

5. Allah Teâlâ, İbrahim aleyhisselamı dost edindiği gibi Allah Rasûlü’nü de dost edinmeyi istediği için salavat lafzını bu şekilde elçisine öğretmiştir. Nitekim bir rivayette ‘*Bir dost edinseydim Ebubekir’i dost edinirdim. Fakat o kardeşim ve arkadaşımıdır. Allah Teâlâ arkadaşınızı (Allah*

⁹⁸ Müslim, ‘*Fedâil*’, 41.(No:2369).

⁹⁹ en-Nisa, 4/163.

¹⁰⁰ el-Bakara, 2/183.

Rasûlü'nü) dost edinmiştir.' bilgisinden hareketle Allah Rasûlü'nün duasının kabul olduğu ve Allah'ın dostu olduğu kesinlik kazanmıştır.

6. Tartışmaya mahal olan benzerlik ‘‘الهم صل علي محمد’’ kısmında değil de ‘‘و علي آل محمد’’ kısmındadır.¹⁰¹ Yani Allah Rasûlü'nün bizzat kendisi değil de Allah Rasûlü'nün Âli, Hz. İbrahim'in ailesine benzetilmektedir.

7. Hz. İbrahim'in ailesinin ve zürriyetinin çoğunun peygamberlerden oluştuğunu biliyoruz. Ancak Hz. Muhammed'in ailesinin ve zürriyetinin velilerden oluştuğunu söylemek mümkün görünse de nebilerden oluştuğunu söylemek elimizdeki tarihi ve nakli verilerle çelişmektedir. Âl-i İbrahim bu cihetle Âl-i Muhammed'den üstün olabilir.

8. Müşebbehun bih (kendisine benzetilen) genellikle müşebbehten (benzeyenden) üstün olur ancak bu sürekli olan bir kullanım değildir. Farklı hikmetlere binaen tam tersi kullanımlarda mevcuttur. Nitekim Nur suresindeki kullanım bu kullanımın apaçık örneğidir.

(مَثَلُ نُورِهِ كَمِثْقَاتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ)

“O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir.”¹⁰²

Burada Allah Teâlâ'nın nuru, her şeyden yüce ve idrak dışı olmasına rağmen insanların anlamasını kolaylaştırma faydasına matuf olarak içerisinde lamba bulunan bir kandilliğe benzetilmiştir.¹⁰³

¹⁰¹‘ Âl ‘ lafzının kullanılmadığı birçok rivayetin varlığı bu iddayı zayıflatmaktadır.

¹⁰²Nur, 24/35.

¹⁰³Sehavi, *el-Kavlü'l Bedi*, s.199-206.

İKİNCİ BÖLÜM
‘SALÂT-Ü SELÂM İLE İLGİLİ RİVÂYETLERİN İSNÂD VE
METİN TAHLİLİ’

1. Rivayetlere Genel Bakış

Bu bölümde, temel hadis kaynaklarında geçen Hz. Peygamber'e 'salât' getirmekle alakalı rivayetlerin tespitini yapıp sened ve metin açısından tahlilini ve değerlendirmesini tafsilatlı bir şekilde yapmayı düşünüyorduk.

Ancak çalışmamızın ilerleyen sürecinde, konumuzla ilgili rivayetlerin ve geçtiği kaynakların tahmin edemediğimiz oranda çok olması sebebiyle araştırma alanımızı 'Kütüb-i Tis'a'daki rivayetler olarak sınırlandırmayı uygun gördük.

Kütüb-i Tis'a'daki rivayetlerin tasnifine ve tahliline geçmeden önce değerli okuyucularımıza genel bir malumat vermesi açısından temel hadis külliyatında geçen rivayetlerin kaynaklarını ve rivayet sayılarını tablo halinde vermeyi uygun gördük:

	Müellif	Eser	Rivayet Sayısı
1	Buhâri	Sahih-i Buhâri	6
2	Müslim	Sahih-i Müslim	7
3	Ebu Dâvud	Sünen	11
4	Nesâi	Sünen/Mücteba	17
5	Tirmizi	Sünen	7
6	İbni Mâce	Sünen	8
7	Ahmed b Hanbel	Müsned	22
8	Malik	Muvatta'	2
9	Dârimi	Sünen	6
10	Abdurrezzak es-San'âni	Musannef-i Abdurrezzak	10
11	İbn Ebi Şeybe	Musannef	22
12	Buhâri	Edebü'l Müfred	7
13	Nesâi	es-Sünenü'l Kübra	47
14	İbn Huzeyme	Sahih-i İbn Huzeyme	13
15	İbn Ebi Âsım	es-Salâtu ale'n-Nebiy	23
16	Darekutni	Sünen	15
17	İbnü'l-Esîr	Hasâisu'l Kübra	7
18	Suyuti	Câmiu'l Usûl	26

	Toplam:	256
--	---------	-----

Tabloda da açıkça görüldüğü üzere konumuzla ilgili 18 tane kaynakta, toplam 256 tane rivayet tespit ettik. Çalışmamızı sınırlandırıp Kütüb-i Tis'a özelinde incelediğimizde ise 86 adet rivayet tespit etmiş olduk. Bu rivayetlerin 41 tanesinin konusu; salavâtın keyfiyetiyle alakalı, 41 tanesinin konusu; salavâtın faziletiyle alakalı, 3 tanesi selamla ilgili olup diğer 1 tanesi de fazilet ve keyfiyet konu başlığı haricinde kalan kısımdır.

2. Rivayet Eden Sahabiler

Konumuzla ilgili rivayetlerin tasnifine geçmeden önce Kütüb-i Tis'a'da geçen rivayetlerin ravilerinin de adları ve rivayet sayılarını vermek yerinde olacaktır:

	Ravi	Rivayet sayısı
1-	كَعْبُ بْنُ عَجْرَةَ	17
2-	أَبِي هُرَيْرَةَ	12
3-	أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ	8
4-	عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ	6
5-	أَبَا مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ	7
6-	أَبُو طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيِّ	3
7-	أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ	3
8-	فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ	3
9-	عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ	2
10-	زَيْدَ بْنَ خَارِجَةَ	2

11-	طَّلْحَةَ بن عبید الله	2
12-	أوس بن أوس	6
13-	بُرَيْدَةَ الخَزَاعِيَّ	1
14-	أَبِي بن كَعْبٍ	1
15-	رُوَيْفِعِ بن ثَابِتِ الأنصاريِّ	1
16-	حُسَيْنِ بن علي بن ابي طالب	1
17-	عَبْدِ الرَّحْمَنِ بن عَوْفٍ	1
18-	سهل بن سعد	1
19-	عُمَرَ بن الخَطَّابِ	1
20-	أنس بن مالك	1
21-	ابن أبي أوفى	1
22-	ابن عباس	1
23-	عَبْدَ اللهِ بن عمرو	5
	Toplam	86

Tespit ettiğimiz rivayetleri, her ne kadar ravi odaklı ya da kaynak odaklı tasnife tâbi tutup tahlilini yapmak mümkün olsa da aynı ravilerin ‘salavâtla’ alakalı farklı konularda rivayetlerinin bulunması bizlerde konu bazlı olarak tasnif etmenin daha uygun ve anlaşılır olacağı kanaatini uyandırmaktadır.

Binaenaleyh tespit ettiğimiz rivayetleri ‘salavâtın faziletiyle alakalı rivayetler’ ve ‘keyfiyetine dair rivayetler’ olmak üzere iki başlık altında toplamamız yerinde olacaktır. Bu iki başlık altında rivayetleri tasnif edip, senetleri ve metinleri arasında –varsa-

farklılıkları bulup bunları tahlil edeceğiz. Ayrıca çalışmamızın hacmi fazla büyümesin ve genel akışı bozulmasın diye her hadisin tercümesini vermek yerine garip kelimeler geçtikçe onların tercümesini verip değerlendirme kısmına geçmeyi planlıyoruz.

3. Keyfiyetine Dair Rivayetler

Allah Teâlâ, Ahzap suresinin 56. ayet-i kerimesinde ‘Allah ve melekler peygambere salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selâm okuyun.’ diye emir buyurunca ashab-ı güzîn hemen emri yerine getirmek için Hz. Peygamber’e ‘selâmın’ keyfiyetini öğrendiklerini ‘salâtın’ ise nasıl ve hangi lafızlarla yerine getirileceğini bilmediklerini ifade edip sormuşlardır. Soruya verilen cevaplar çalışmamızın bu bölümünü oluşturacaktır.

3.1. Asıl Rivayet

Hanefi mezhebinin namazlarda teşehhüdden sonra okunması için tercih ettiği rivayet olması, müntesiplerince de bilinmesi ve meşhur olması gerekçesiyle asıl rivayet olarak Buhari’de geçen Ka’b b. Ucre’nin aktardığı rivayeti esas kabul ettik. Diğer rivayetlerde geçen farklılıkları da bu rivayet merkezli değerlendirip karşılaştırdık.

Söz konusu rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا قَيْسُ بْنُ حَفْصٍ، وَمُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، حَدَّثَنَا أَبُو قُرَّةَ مُسْلِمٌ
بْنُ سَالِمِ الْهَمْدَانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عِيسَى، سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: لَقِينِي كَعْبُ
بْنُ عُجْرَةَ، فَقَالَ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً سَمِعْتُهَا مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقُلْتُ: بَلَى، فَأَهْدِهَا لِي،
فَقَالَ: سَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، فَإِنَّ
اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكُمْ؟ قَالَ: " قُولُوا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ،
اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

İbn Ebî Leyla şöyle demiştir: Ka’b b. Ucre ile karşılaştım.’Sana Allah Rasûlü’nden duyduğum bir şeyi hediye edeyim mi’ dedi. ‘Evet onu bana hediye et’ dedim. Dedi ki: Allah Rasûlü’ne sormuştuk ve demiştik ki:’ Şüphesiz Allah, size ‘selâmı’ nasıl yapacağımızı bizlere öğretmişti peki Ey Allah’ın Rasülü, Size ehli beyte ‘salavât’ nasıl getirilir? Allah Rasûlü buyurdular ki:

Allah’ım! Muhammed’e ve Muhammed’in ailesine, İbrahim ve onun ailesi üzerine salât ettiğin gibi salât et! Şüphe yok ki, sen çokça hamedilen ve şanı yüce

*olansın. Allah'ım! Muhammed'e ve Muhammed'in ailesine, İbrahim ve ailesine bereket ihsan ettiğin gibi bereket ihsan eyle! Şüphesiz ki, sen çokça hamedilen ve şanı yüce olansın.*¹⁰⁴

3.1.1. Değerlendirme

Diğer rivayetleri karşılaştırmak ve kıyas yapmak için esas olarak kabul ettiğimiz bu rivayette görüldüğü üzere çok kısa bir giriş yapılmış ve daha sonra sahabe ravisi olan Kâ'b b.Ucre, (ö.52/672)Allah Rasûlü'nden duyduğu şekilde salâvâtın nasıl olacağını bizlere rivayet etmiştir.

3.2. Kâ'b b. Ucre

Hakkında fidye ayeti nazil olan sahabidir. Hudeybiye seferi esnasında ihramda iken kulak memelerine kadar uzayan saçlarının bitlendiğini gören Hz. Peygamber onun bu durumuyla ilgilenmiş, saçlarını tıraş etmesini, fidye olarak da üç gün oruç tutmasını veya altı fakiri doyurmasını yahut bir kurban kesmesini emretmiş, bunun üzerine şu ayet nâzil olmuştur¹⁰⁵: *“Başladığınız hac ve umreyi Allah için tamamlayın. Alıkonulursanız kolayınıza gelen bir kurban kesin. Kurban yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizde hasta olan veya başından bir rahatsızlığı bulunan varsa onun fidye olarak oruç tutması veya sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir*¹⁰⁶

3.2.1. Senede Dair

Rivayet,’’ Kays b. Hafs, Musa b İsmail – Abdurrahman b. Ziyad – Ebu Ferre – Abdullah b. İsa – Abdurrahman b. Ebi Leyla – Kâ'b b. Ucre - Hz. Peygamber ‘’ kanalıyla bizlere merfu olarak ulaşmıştır. Sahabe ravisine kadar 5 ravi vardır. Senetteki hiçbir ravi hakkında rivayete zarar verecek bir cerh ifadesine rastlanmamıştır. Hadisin sıhhati ile alakalı da olumsuz bir itiraz göremediğimiz için ravilerle ilgili açıklama yapmadan diğer rivayetlere geçmeyi uygun gördük.

3.2.2. ‘Kâ'b b. Ucre’ Rivayetleri

Salavâtla ilgili rivayetleri daha iyi tahlil edebilmek için ‘keyfiyetine ve faziletine dair rivayetler’ diye konu bazlı olarak tasnif etmiştik. Daha sonra keyfiyetiyle ilgili rivayetleri incelerken ise ravi odaklı bir sistemle ilerlemeyi tercih ettik.Keyfiyetle ilgili en çok rivayeti olması ve bize konuyla ilgili sağlıklı bir kanaat oluşturması hasebiyle ilk

¹⁰⁴ Buhari, ‘Enbiya’, 10 (No.3370); Deavât, 32 (6357).

¹⁰⁵ Buhârî, “Tıb”, 16,“ Keffârât”,1; Müslim,“Hac”, 80,84; Tirmizî, “Hac”,105,“Tefsîr”,2/21 “Hac”,238; Müsned, IV, 241-243.

¹⁰⁶ el-Bakara, 2/196.

incelediğimiz isim Kâ'b b. Ucre olmuştur.

3.2.2.1.Buhari'de Geçen Rivayetleri

Salavâtla alakalı Buhari'de bulunan 6 tane rivayet içerisinde 5 tanesi keyfiyetiyle alakalı geri kalan bir rivayet ise keyfiyet ve fazilet harici bir konuyla ilgilidir. Keyfiyete dair 5 rivayetten ikisini Kâ'b b. Ucre'den nakledilen rivayetler oluşturmaktadır. Bunlardan ilkinin az önceki bölümde asıl rivayet olarak arz edip raviyle alakalı kısa bir malumat aktarmıştık.

Bu başlık altında ise hadisin tercümesini vermeden aynı ravinin diğer rivayetlerine ve rivayetlerindeki farklılıklarına değineceğiz.

حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: لَقِيتُ كَعْبُ بْنَ عُجْرَةَ، فَقَالَ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً؟ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَلَيْنَا، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ عَلِمْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ:

" فَقُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ"¹⁰⁷

Metne Dair

- Asıl rivayetin giriş bölümünde سَأَلْنَا fiili kullanılmışken burada farklı olarak خَرَجَ عَلَيْنَا fiili kullanılmıştır.
- عَلِمْنَا قَدْ yerine فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلِمْنَا fiili kullanılmıştır.
- كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ ifadesi yerine فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ lafızları kullanılarak soru sorulmuştur.
- Takdim yapılmış كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ ifadesi asıl rivayette كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكُمْ ifadesinden sonra getirilmişti. Bu rivayette önce getirilmiş.
- Ayrıca كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكُمْ şeklinde muhatap zamir müfred getirilmiş. Asıl rivayette كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكُمْ şeklinde cemi olarak getirilmişti.
- 2 bölümde de عَلَى إِبْرَاهِيمَ ifadesi yer almamaktadır.

Önceki rivayetteki aynı ravi kanalıyla aktarılan bu rivayette bazı ufak eklemeler ve lafız farklılıkları bulunsa da bunlar manayı etkileyecek seviyede farklılıklar değildir. Manen rivayetin oluşturmuş olduğu doğal bir neticedir.

Senede Dair

Rivayet, 'Adem – Şu'be – el-Hakem – Abdurrahman b. Ebi Leyla –

¹⁰⁷ Buhari, *Enbiya*,10 (No.3370); *Deavât*, 32 (6357).

Kâ'b b. Ucre – Hz. Peygamber‘‘ kanalıyla bizlere merfu bir şekilde ulaşmıştır. Sahabe ravisine kadar 4 tane ravi bulunmaktadır. Ravilerin hepsi sika raviler olduğu ve haklarında hiçbir cerh ifadesine rastlamadığımız için burada da ravilerle alakalı bilgi vermeden diğer rivayete geçmeyi uygun görüyoruz.

3.2.2.2. Müslim’de Geçen Rivayetleri

Kâ'b b. Ucre'nin keyfiyetle alakalı Müslim’de geçen 3 tane rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayetler şunlardır:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، - وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: لَقِيَنِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ، فَقَالَ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَا: قَدْ عَرَفْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ:

«قُولُوا لِلَّهِمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ»¹⁰⁸

Metne Dair

- *حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى* fiili kullanılmıştır.
- Asıl rivayetin giriş bölümünde *سَأَلْنَا* fiili kullanılmışken burada farklı olarak *خَرَجَ عَلَيْنَا* fiili kullanılmıştır.
- *كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ* ifadesi yerine *فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ* lafızları kullanılarak soru sorulmuştur.
- Takdim yapılmış. *كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ* ifadesi asıl rivayette *كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ* ifadesinden sonra getirilmiştir. Bu rivayette önce getirilmiştir.
- Ayrıca *كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ* şeklinde muhatap zamir müfred getirilmiştir. Asıl rivayette *كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكُمْ* şeklinde cemi olarak getirilmiştir.
- 2 bölümde de *عَلَى إِبْرَاهِيمَ* ifadesi yer almamaktadır.

Müslim’den aktarmış olduğumuz bu rivayet, Buhari’de geçen Kâ'b b. Ucre'den aktarılan 2. rivayetle neredeyse lafız uyumu olarak tamamen aynıdır. Tek farklılık *قَدْ عَلِمْنَا* fiili yerine aynı manayı ifade eden *قَدْ عَرَفْنَا* fiilinin tercih edilmesidir.

Senede Dair

Rivayet, “Muhammed b. Müsenna, Muhammed b. Beşşar-Muhammed b. Ca’fer

¹⁰⁸ Müslim, ‘*Salât*’, 17. (No.66 (406)).

– Şu’be – el-Hakem – Abdurrahman İbn Ebi Leyla – Kâ’b b. Ucre – Hz. Peygamber’’ kanalıyla bizlere ulaşmıştır. Buhari’de nakledilen 2. rivayetteki senedle Şu’be’de birleşmektedir. Aynı şekilde buradaki ravilerin tamamı sikadır.

Kâ’b b. Ucre’nin Müslim’deki diğer rivayeti şu şekildedir:

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، وَأَبُو كُرَيْبٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنْ شُعْبَةَ، وَمِسْعَرٍ، عَنِ الْحَكَمِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ مِسْعَرٍ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً¹⁰⁹»

Metne Dair

Önceki rivayetle tamamen aynı olup sadece *أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً* kısmı yoktur. Dolayısıyla asıl rivayetle aynı farklılıklar bulunmaktadır.

Senede Dair

İsnad ‘ Zuheyr b. Harb – Ebu Kureyb – Veki’ – Şu’be – Mis’ar – el-Hakem – Abdurrahman b. Ebi Leyla – Kâ’b b. Ucre – Hz. Peygamber’ tarikiyle bizlere ulaşmaktadır. Bu rivayetin senedi önceki rivayetin senediyle el-Hakem’de birleşmektedir. Sahabe ravisine kadar 7 ravi vasıtasıyla bizlere ulaşmaktadır. Ravilerin hepsi sikadır.

Kâ’b b. Ucre’nin Müslim’de geçen son rivayetine gelecek olursak şu senedle rivayet edilmektedir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكْرِيَّا، عَنِ الْأَعْمَشِ، وَعَنْ مِسْعَرٍ، وَعَنْ مَالِكِ بْنِ مَعُوذٍ، كَلَّمَهُمْ عَنِ الْحَكَمِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ، أَنَّهُ قَالَ: «وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ» وَلَمْ يَقُلْ: اللَّهُمَّ¹¹⁰

Metne Dair

Müslim’den aktarmış olduğumuz bu son rivayette asıl metne kıyasla önceki üç rivayetle metinsel olarak aynı farklılıkları taşımaktadır. Sadece *وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ* ifadesinden önce *اللَّهُمَّ* lafzı kullanılmamıştır.

Senede Dair

Rivayet bizlere ‘ Muhammed b. Bekkar – İsmail b. Zekeriyya – A’meş – Mis’ar – Malik b. Migvel – el-Hakem – Abdurrahman b. Ebi Leyla – Kâ’b b. Ucre – Hz.

¹⁰⁹ Müslim, *Salât*, 17.

¹¹⁰ Müslim, *Salât*, 17.

Peygamber' tarihiyle bizlere ulaşmaktadır Sahabe ravisine kadar 7 tane ravi bulunmaktadır. Önceki rivayetle de el-Hakem'de birleşmektedir. Önceki rivayette Mis'ar, el-Hakem'den nakletmişken burada iki ravi arasına Malik b. Migvel girmiştir. Ravilerin tamamı sika ravilerdir.

3.2.2.3. Ebu Davud'ta Geçen Rivayetleri

Ebu Davud'ta konumuzla alakalı toplam 10 adet rivayet bulunmaktadır. Bunlardan 6 tanesi salavâtın keyfiyetiyle alakalı, 3 tanesi faziletiyle alakalı geri kalan bir tane rivayetin ise yarısı faziletiyle yarısı keyfiyetiyle alakalıdır. Keyfiyetle alakalı bu 6 rivayetten 3 tanesi Kâ'b b. Ucre'den rivayet edilmektedir. İlk rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، قَالَ: قُلْنَا- أَوْ قَالُوا-: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمَرْتَنَا أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ، وَأَنْ نُسَلِّمَ عَلَيْكَ، فَأَمَّا السَّلَامُ فَقَدْ عَرَفْنَاهُ، فَكَيْفَ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ؟ قَالَ:

"قولوا: اللهم صل على محمد وآل محمد، كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وآل محمد، كما باركت على إبراهيم، إنك حميدٌ مجيدٌ"¹¹¹

Metne Dair

- Asıl rivayette İbn Ebi Leyla, Kâ'b b. Ucre'yle karşılaştığını ifade edip **لَقَيْتِي كَعْبُ** fiili kullanılmadan doğrudan **عُجْرَةَ** ifadesini kullanmıştı. Bu rivayette ise **لَقَيْتِي** fiili kullanılmadan doğrudan Kâ'b b. Ucre'nin aktardığı metne geçildi.
- Ayrıca asıl rivayette yer verilen **أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً سَمِعْتُهَا مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟** ifadesi bu rivayette bulunmamaktadır.
- Asıl rivayetin aksine rivayetin bu varyantında **قَالَ: قُلْنَا- أَوْ قَالُوا** şeklinde şekk bulunmaktadır.
- Asıl rivayetin giriş bölümünde **سَأَلْنَا** fiili kullanılmışken burada kullanılmamıştır.
- Asıl rivayette 'salât ve selam' emrinin kim tarafından verildiği söylenmemişken burada **أَمَرْتَنَا أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ، وَأَنْ نُسَلِّمَ عَلَيْكَ** denilerek emir Allah Rasûlü'ne nispet edilmiştir.
- Asıl rivayette **فَقَدْ عَرَفْنَاهُ** şeklinde kullanılmışken bu varyantta **فَقَدْ عَلَّمَنَا** kullanılmıştır.
- Asıl rivayetle arasında takdim te'hirlere mevuttur. Örneğin; asıl rivayette

¹¹¹ Ebû Dâvûd, 'Salât', 182 (No.976).

كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكُمْ؟ şeklinde önce 'salâtın' keyfiyeti sorulmuş daha sonra Allah Teâlâ'nın 'selamı'daha önceden öğrettiği ifade edilmiştir.Burada ise فَأَمَّا السَّلَامُ فَقَدْ عَرَفْنَا، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ denilerek önce 'selamı' bildiklerini belirtip daha sonra da 'salavatın' nasıl eda edileceğini sormuşlardır.

- Asıl rivayette salavatın nasıl olacağı sorusu كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ lafızlarıyla ifade edilmişken burada فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ lafızlarıyla fiil formunda ve عَلَيْكَ derken müfred muhatap zamirle gelmiştir.
- Mezkur rivayette hazifler mevcuttur. Mesela rivayetin iki bölümünde de asıl rivayetin aksine وَالِإِبْرَاهِيمَ ifadesinin başında عَلَى harfi ceri bulunmamaktadır.
- İki bölümde de عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ ifadesi bulunmamaktadır.
- Mezkur rivayetin ilk bölümünde asıl rivayette bulunan إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ lafızları yer almamaktadır.
- Rivayetin ikinci bölümünün başında اللَّهُمَّ lafzı yoktur.

Senede Dair

Rivayet bizlere , 'Hafs b. Ömer –Şu'be – el-Hakem – Abdurrahman İbn Ebi Leyla – Kâ'b b. Ucre – Hz.Peygamber' tarikiyle ulaşmaktadır. Sahabe ravisine kadar 4 ravi bulunmaktadır.Bütün ravilerde güvenilir ravilerdir.

Bu kısma kadar asıl rivayet haricindeki incelediğimiz rivayetlerin hepsinin de senesinde Şu'be, el-Hakem ve İbn Ebi Leyla isimleri mevcuttur. Rivayetlerin bir kısmında Şu'be ve el-Hakem'in arasına başka bir ravinin girmesiyle ya da Şu'be'den önceki ravinin değişmesiyle rivayetlerin senetlerinin farklılaştığı görülmektedir. Dolayısıyla bu değişiklikler de metindeki haziflerin, takdim-tehirlerin ve farklı lafızların sebebi olabilir.

Buhari ve Müslim'in kitaplarına rivayet alımındaki hassaslıklarından dolayı Sahihayn'da geçen rivayetlerdeki ravileri teker teker inceleme gereği duymamıştık. Ebu Davud ve diğer kaynaklardaki rivayetlerin senesinde bulunan ravilerin haklarında söylenmiş cerh veya ta'dil lafızlarını kısa bir şekilde zikretmeyi uygun görüyoruz.

حَفْصُ بْنُ عَمْرٍو:

Tam adı: Hafs b. Ömer b. el-Haris İbn Sehbarate el-Ezdi en-Nemri

Künyesi: Ebu Ömer

Tabaka: 10.

Vefat: h.225

Hakkında: İbn Hacer: ‘Sikadır, sebtir. Hadis rivayet etme karşılığında ücret almasından dolayı ayıpla karşılanmıştır.’¹¹² demiştir. Zehebi: İmamdır, mücevviddir / işini iyi yapandır.¹¹³ demiştir.

شُعْبَةُ

Tam adı: Şu’be b. el-Haccac b. el-Verd el-Itki el-Ezdi

Künyesi: Ebu Bistam

Tabaka: 7.

Vefat: h.82

Hakkında: İbn Hacer: ‘Sikadır, hafızdır, mutkindir, âbiddir. Irak’ta ricalle alakalı ilk teftiş yapan ve sünneti müdafa eden kişidir.’ demiştir.¹¹⁴ Ebu Ca’fer et-Tahâvî: ‘İmamdır, hafızdır, hüccettir.’ demiştir. Ahmed b. Hanbel: Şu’be’nin yaşadığı dönemde hadis alanında onun gibisi yoktu.’¹¹⁵ demiştir.

Ebu Davud’ta geçen ikinci rivayete geçecek olursak:

حدثنا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، بِهَذَا الْحَدِيثِ، قَالَ: "صَلَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ"¹¹⁶

Metne Dair

Bu rivayet diğerlerine göre çok muhtasar bir metne sahiptir. Mütâbaat¹¹⁷ kabilinden bir önceki rivayeti destekleyici mahiyette getirilmiştir. Rivayetlerin metnini tahlil ederken ‘salât et’ ile başlayan bölümü ilk bölüm, ‘bereket ihsan et’ diye başlayan bölümü de ikinci bölüm olarak adlandırdık. Binaenaleyh burada rivayetin sadece birinci bölümüne yer verilmiş. Giriş kısmı ve ikinci bölüm tamamen hazfedilmiştir.

Bir önceki rivayette **عَلَى** harfi ceri bulunmuyordu. Bu rivayette farklı tariklerden bulunduğu dair destekleyici mahiyette getirilmiş olabilir.

¹¹² İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s.258.

¹¹³ Ebû ‘Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. ‘Osmân ez-Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, thk. Şu’ayb el-Arnâvut (b.y.: Mu’essesetu’r-Risâle, 1405/1985). X., s.354,

¹¹⁴ İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s.436. thk. Muhammed Avvâme.

¹¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü’l-İlel ve ma’rifeti’r-ricâl*, c:1, s.352.

¹¹⁶ Ebû Dâvûd, *‘Salât’*, 182 (No.977).

¹¹⁷ **Mütâbaat**: Ferd veya garîb olduğu sanılan bir hadisin râvisine, hadisi tahriç edilmeye elverişli başka bir râvi tarafından muvâfakat edilmesi ve hadisin aynı şeyhten yahut senedin daha üst kısmında yer alan başka bir râvisinden benzer ifadelerle nakledilmesi” demektir.(Dia, ‘Mütâbaat’, Selahattin polat)

Önceki bölümlerde aktarmış olduğumuz Buhari ve Müslim’de geçen rivayetlerde de **على** harfi cerinin bulunduğuna şahit olmuştuk.

Senede Dair

Rivayet bizlere, ‘Müsedded – Yezid b. Zürey’- Şu’be – el-Hakem – Abdurrahman İbni Ebi Leyla – Kâ’b b. Ucre – Hz. Peygamber ‘ isnadıyla ulaşmaktadır. Önceki rivayetin senediyle Şu’be’de birleşmektedir. Sahabe ravisine kadar 5 ravi bulunmaktadır. Tamamı sika ravilerden oluşmaktadır.

Ebu Davud sadece 3 ravinin ismini zikretmekle yetinmiş senedin geri kalan kısmındaki ravileri belirtmemiştir. Rivayeti farklı tariklerle de aldığını, hocalarının çeşitliliğini göstermek amacıyla bu kadarıyla yetinmiş olabilir.

Ebu Davud’ta geçen 3. ve son rivayet şu şekildedir:

حدثنا محمد بن العلاء، حدثنا ابن بشر، عن مسعر، عن الحكم، بإسناده بهذا،
قال: اللهم صل على محمد وعلى آل محمد، كما صليت على إبراهيم، إنك حميدٌ مجيدٌ، اللهم بارك
على محمد وعلى آل محمد، كما باركت على آل إبراهيم، إنك حميدٌ مجيدٌ
قال أبو داود: رواه الزبير بن عدي، عن ابن أبي ليلى كما رواه مسعر، إلا أنه قال: "كما صليت
على آل إبراهيم، إنك حميدٌ مجيدٌ، وبارك على محمد وساق مثله¹¹⁸

Metne Dair

- Asıl rivayetle kıyas ettiğimizde giriş kısmının hiç yer almadığını doğrudan ‘salavatın’ hangi lafızlarla eda edileceğiyle ilgili bölümle başladığını görmekteyiz.
- İlk bölümde **على آل إبراهيم** lafızları yer almamaktadır.
- İkinci bölümde ise **على إبراهيم** lafızları yer almamaktadır.
- Ebu Davud, Zübeyr b. Adifi’nin İbni Ebi Leyla’dan rivayet ettiği hadis **كما صليت على آل إبراهيم** mis’ar’ın rivayet ettiği gibi olduğunu ancak ilk bölümünde **على آل إبراهيم** lafızıyla geldiğini (Mis’ar rivayetinde **على إبراهيم** lafızıyla başında **آل** lafzı olmadan gelmişti) ve **على محمد** lafzının başında **اللهم** ifadesi olmaksızın geldiğini ifade etmiştir.

¹¹⁸ Ebû Dâvûd, ‘Salât’, 182 (No.978).

Senede Dair

ابن بشر:

Tam adı: Muhammed b. Bişr

Tabaka: 9.

Künyesi: Ebu Abdullah

Vefat: h.203

Hakkında: İbn Hacer: 'sikadır hafızdır.'¹¹⁹ demiştir. İbn Hibban *es-Sikât*'ında zikretmiştir¹²⁰.

مسعر:

Tam adı: Mis'ar b. Kidam.

Künyesi: Ebu Seleme.

Tabaka: 7.

Vefat: h. 153

Hakkında:

İbn Hibban *es-Sikât*'ında zikretti.¹²¹ İbn Hacer: 'sikadır, sebtir, fazıldır.'¹²² demiştir. Ebu Hatim er-Razi: 'hadis olarak en mutkin ve en iyisidir. Senet olarak da en Âlidir.'¹²³ demiştir.

الحكم:

Tam adı: el-Hakem b. Uteybe el-Kindi.

Künyesi: Ebu Muhammed.

Tabaka: 5.

Vefat: h. 50

¹¹⁹.Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muḥammed el-'Asḳalânî İbn Hacer el-'Asḳalânî, *Takribu't-Tehzîb*, thk. Muḥammed 'Avvâme (Suriye: y.y., 1406/1986) s.828.

¹²⁰.Ebû Hâtîm Muḥammed b. Hibbân el-Bustî İbn Hibbân, *es-Şikât* (Hindistan: Dâiratü'l-Me'ârifî'l-'Osmâniyye, 1393/1973) c: VI, s.441.

¹²¹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, c: VII, s.507.

¹²² İbn Hacer, *Takribu't-Tehzîb*, s.936.

¹²³ Ebû Muḥammed 'Abdurrahman b. Muḥammed er-Râzî İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerḥ ve't-Ta'dil* (Haydarabad; Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1371/1952) c.8, s.368.

Hakkında: İbn Hacer: ‘Sikadır, sebtir, fakihtir ancak bazen tedlis yapmıştır.’¹²⁴ demiştir. Ebu Hatim er-Razi: ‘Sikadır’ demiştir.¹²⁵

3.2.2.4. Nesâî’de Geçen Rivayetleri

Kâ’b b. Ucre’nin İmam Nesâî’nin Sünen’inde konumuzla alakalı 17 adet rivayet bulunmaktadır. Bunlardan 10 tanesi ‘salâtın keyfiyetiyle’, 6 tanesi ‘salâtın faziletiyle’ alakalıdır. Geri kalan bir tanesi ise ‘selamın keyfiyetiyle’ alakalıdır. Keyfiyetine dair 10 rivayetin 3 tanesini Kâ’b b. Ucre rivayet etmektedir. Bu başlık altında da bu 3 rivayeti inceleyeceğiz.

Kâ’b b. Ucre tarihiyle gelen ilk rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ دِينَارٍ، مِنْ كِتَابِهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ قَدْ عَرَفْنَا، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ؟

قَالَ: " قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ "¹²⁶،

« قَالَ ابْنُ أَبِي لَيْلَى: وَنَحْنُ نَقُولُ، وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ، قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ: «حَدَّثَنَا بِهِ مِنْ كِتَابِهِ وَهَذَا خَطَأً

Metne Dair

- Asıl rivayette İbn Ebi Leyla, Kâ’b b. Ucre’yle karşılaştığını ifade edip **لَقِيْتِي كَعْبُ** ifadesini kullanmıştı .Bu rivayette ise **لَقِيْتِي** fiili kullanılmadan doğrudan Kâ’b b. Ucre’nin aktardığı metne geçildi.
- Ayrıca asıl rivayette yer verilen **أَلَا أَهْدِي لَكَ هَدِيَّةً سَمِعْتُهَا مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟** rivayetin giriş kısmıyla ilgili bölümler bu rivayette bulunmamaktadır.
- Asıl rivayetin giriş bölümünde **سَأَلْنَا** fiili kullanılmışken burada kullanılmamıştır.
- Asıl rivayette **فَقَدْ عَرَفْنَا** kullanılmışken bu varyantta **فَقَدْ عَلَّمْنَا** şeklinde kullanılmıştır
- Asıl rivayetle arasında takdim te’hirler mevcuttur. Örneğin; asıl rivayette **كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكُمْ؟** şeklinde önce’ salâtın’ keyfiyeti sorulmuş daha sonra Allah Teâlâ’nın ‘selamı’ daha önceden öğrettiği ifade

¹²⁴ İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 263.

¹²⁵ Ebu Hatim er-Razi, *el-Cerh vet-Ta’dil*, c:III,s.123, (No.567).

¹²⁶ Nesâî, ‘*Sehv*’, 51 (No.1287).

edilmiştir. Burada ise *فَكَيْفَ الصَّلَاةُ؟* denilerek önce ‘selamı’ bildiklerini belirtip daha sonra da ‘salavatın’ nasıl eda edileceğini sormuşlardır.

- Asıl rivayette salavatın nasıl olacağı sorusu *كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ* lafızlarıyla ifade edilmişken burada *فَكَيْفَ الصَّلَاةُ* lafızlarıyla harfî cersiz ve *أَهْلَ الْبَيْتِ* tamlaması olmadan gelmiştir.
- Asıl rivayetin aksine 2 bölümde de *عَلَى إِبْرَاهِيمَ* lafızları bulunmamaktadır.
- Ravilerden Abdurrahman İbn Ebi Leyla peygambere salât edilirken bizde *وَعَلَيْنَا* ‘*onlarla birlikte bize de salât et*’ dua cümlesini kullandıklarını ifade etmiştir.

Senede Dair

Rivayet bizlere, ‘Kasım b. Zekeriyya – Hüseyin b. Ali – Zaide – Süleyman – Amr b. Murre – Abdurrahman b. Ebi Leyla – Kâ’b b. Ucre – Hz. Peygamber’ tarikiyle sahabe ravisine kadar 6 raviyle ulaşmaktadır.

أَخْبَرَنَا الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ دِينَارٍ، مِنْ كِتَابِهِ

Senedin baş kısmında İmam Nesâî hocası Kasım b. Zekeriyya’nın kendisine kitabından rivayet ettiğini bildirmektedir. Sonunda ise *«حَدَّثَنَا بِهِ مِنْ كِتَابِهِ وَهَذَا خَطَأٌ»* ifadesini kullanmaktadır. Yani ‘rivayeti bana kitabından aktardı, bu hatadır.’ değerlendirmesini yapmaktadır. Bu değerlendirmeden şunu anlıyoruz: İmam Nesâî , hocası Kasım b. Zekeriyya’nın hadisi ezberinden değil de ‘Süleyman – Amr b. Murre’ şeklinde kitabından aktardığını ve bunun hatalı olduğunu doğrusunun bir sonraki rivayetin de senedinden anlaşıldığı gibi’ Süleyman - el-Hakem’ şeklindeki isnad olacağını ifade etmiştir.

Kâ’b b. Ucre tarikiyle gelen diğer rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا، قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ فَدَعَرَفْنَا، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟

قَالَ: " قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ " ¹²⁷

¹²⁷ Nesâî, ‘Sehv’, 51 (No.1288).

قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: وَنَحْنُ نَقُولُ وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ: «وَهَذَا أَوْلَى بِالصَّوَابِ مِنَ الَّذِي
«قَبْلَهُ، وَلَا نَعْلَمُ أَحَدًا قَالَ فِيهِ عَمْرُو بْنُ مَرَّةٍ غَيْرَ هَذَا وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ

Metne Dair

- Asıl rivayette İbn Ebi Leyla, Kâ'b b. Ucre'yle karşılaştığını ifade edip **لَقِينِي كَعْبُ** ifadesini kullanmıştı. Bu rivayette ise **لَقِينِي** fiili kullanılmadan doğrudan Kâ'b b. Ucre'nin aktardığı metne geçildi.
- Ayrıca asıl rivayette yer verilen **أَلَا أَهْدِي لَكَ هَدِيَّةً سَمِعْتُهَا مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟** rivayetin giriş kısmıyla ilgili bölümler bu rivayette bulunmamaktadır.
- Asıl rivayetin giriş bölümünde **سَأَلْنَا** fiili kullanılmışken burada kullanılmamıştır.
- Asıl rivayette **قَدْ عَرَفْنَا** kullanılmışken bu varyantta **قَدْ عَلَّمَنَا** şeklinde kullanılmıştır.
- Asıl rivayette arasında takdim te'hirler mevcuttur. Örneğin; asıl rivayette **كَيْفَ** şeklinde önce 'salâtın' keyfiyeti sorulmuş daha sonra Allah Teâlâ'nın 'selamı'daha önceden öğrettiği ifade edilmiştir. Burada ise **كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكُمْ** denilerek önce 'selamı' bildiklerini belirtip daha sonra da 'salavatın' nasıl eda edileceğini sormuşlardır.
- Asıl rivayette salavatın nasıl olacağı sorusu **كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ** lafızlarıyla ifade edilmişken burada **فَكَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ** lafızlarıyla gelmiştir. Yani harf-i cere birleşen zamir müfred muhatap formunda **عَلَيْكُمْ** şeklinde gelmiş ve **أَهْلَ الْبَيْتِ** tamlaması önceki rivayette de olduğu gibi burada da bulunmamaktadır.

Senede Dair

Rivayet bizlere, 'Kasım b. Zekeriyya – Hüseyin b. Ali – Zaide - Süleyman – el-Hakem – Abdurrahman b. Ebi Leyla – Kâ'b b. Ucre – Hz.Peygamber' vasıtasıyla bizlere ulaşmıştır. Sahabe ravisine kadar 6 tane ravi bulunmaktadır.

Önceki rivayetin senedini incelerken de belirttiğimiz gibi Kasım b. Zekeriyya kitabından naklederken Süleyman'ın Amr b. Murra'dan aktarımının hatalı olduğunu doğrusunun bu seneden de anlaşıldığı üzere Süleyman'ın el-Hakem'den nakletmesidir. Nitekim rivayetin sonunda İmam Nesâî değerlendirme yaparken şunları ifade ediyor:

'Bu rivayet önceki rivayetten (senet ve metin açısından) daha doğrudur. Önceki rivayetten başka rivayetin senedinde Amr b. Murra'yı zikreden başka birini bilmiyoruz.'

Nesâî'de geçen 3. ve son rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: قَالَ لِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً؟ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ عَرَفْنَا كَيْفَ السَّلَامِ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟

قال: " قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ"¹²⁸ "

Metne Dair

- Asıl rivayette İbn Ebi Leyla, Kâ'b b. Ucre'yle karşılaştığını ifade edip كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ ifadesini kullanmıştı. Bu rivayette ise لَقِينِي fiili kullanılmadan doğrudan Kâ'b b. Ucre'nin aktardığı metne geçildi.
- Ayrıca asıl rivayette yer verilen أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً سَمِعْتُهَا مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ، فَأَهْدِي لِي، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ şeklinde rivayetin giriş kısmıyla ilgili bölümler bu rivayette sadece أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً şeklinde bulunmaktadır.
- Asıl rivayetin giriş bölümünde سَأَلْنَا fiili kullanılmışken burada kullanılmamıştır.
- Asıl rivayette قَدْ عَرَفْنَا kullanılmışken bu varyantta عَرَفْنَا şeklinde kullanılmıştır.
- Asıl rivayette كَيْفَ كَيْفِ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكُمْ؟ şeklinde önce 'salâtn' keyfiyeti sorulmuş daha sonra Allah Teâlâ'nın 'selamı'daha önceden öğrettiği ifade edilmiştir. Burada ise قَدْ عَرَفْنَا كَيْفَ السَّلَامِ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ denilerek önce 'selamın' nasıl olduğunu bildiklerini belirtip daha sonra da 'salavatın' nasıl edileceğini sormuşlardır.
- Asıl olarak kabul ettiğimiz rivayette 'salâtn' keyfiyeti كَيْفِ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ lafızlarıyla isim formunda sorulmuşken bu rivayette فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ şeklinde fiil formunda gelmiştir. Ayrıca harf-i cere bitişen zamir müfred muhatap kalıbında gelmiştir.
- Mezkur rivayetin 2 bölümünde de وَآلِ مُحَمَّدٍ عَلَى harfi ceri bulunmamaktadır.
- 2 bölümde de عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ lafızları kullanılmamış عَلَى إِبْرَاهِيمَ ifadeleriyle yetinilmiştir.

Senede Dair

Rivayet, 'Suveyd b. Nasr – Abdullah – Şu'be – el-Hakem – Abdurrahman İbn

¹²⁸ Nesâî, 'Sehv', 51 (No.1289).

Ebi Leyla - Hz Peygamber' tarihiyle sahâbi ravisine kadar 5 raviyle bizlere ulaşmaktadır. Hadisin sened ve metin açısından sıhhatiyle alakalı olumsuz bir yargı ve yoruma rastlamadık.

Senette geçen Abdullah, Tebeu't-tâbiînin ileri gelenlerinden, muhaddis, zâhid ve fakih bir zat olan Abdullah b.Mübârek'tir.(ö.181/797).

3.2.2.4.1. Değerlendirme

Nesâî'de geçen Kâ'b b. Ucre kanalıyla rivayet edilen keyfiyete dair üç varyantı genel olarak incelediğimizde sened açısından sahih bir senet olduğunu metin olarak da asıl rivayetten farklı olarak ravilerden Abdurrahman İbn Ebi Leyla'nın rivayetinin sonuna 'onlarla birlikte bize de salât et' **وَنَحْنُ نَقُولُ وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ** şeklinde dua ettiklerini eklemiştir.

Ayrıca asıl rivayete göre hazifler oldukça fazladır. Asıl rivayete en yakın gözükten en son aktardığımız rivayettir. Söz konusu rivayetlerde iki bölümde **عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ** ifadesi geçmemekte ve **وَالِ مُحَمَّدٍ** ifadelerinin başında **عَلَىٰ** harf-i ceri bulunmamaktadır. Bunları da mânen rivayetin doğal sonuçları olarak görmekteyiz.

3.2.2.5. Tirmizi'de Geçen Rivayetleri

Konumuzla alakalı Tirmizi'de 5 adet rivayet bulunmaktadır. Bunlardan 4'ü faziletle alakalı biri ise keyfiyetle alakalıdır. Keyfiyetle alakalı olan rivayeti de Kâ'b b. Ucre rivayet etmektedir. Söz konusu rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ مِسْعَرٍ، وَالْأَجْلَحِ، وَمَالِكِ بْنِ مِغُولٍ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُنَيْبَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ قَدْ عَلِمْنَا، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟

قَالَ: قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ،¹²⁹

قَالَ مُحَمَّدٌ: قَالَ أَبُو أُسَامَةَ: وَرَأَيْتَنِي زَائِدَةً، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: وَنَحْنُ نَقُولُ: وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ

Metne Dair

- Asıl rivayette mevcut olan giriş kısmı burada bulunmaktadır.

¹²⁹ Tirmizi, 'vitr', 20 (No.489).

- Asıl rivayette İbn Ebi Leyla, Kâ'b b. Ucre'yle karşılaştığını ifade edip لَقِيْتِي كَعْبُ fiili kullanılmadan doğrudan كَعْبُ بِنُ عَجْرَةَ ifadesini kullanmıştı. Bu rivayette ise لَقِيْتِي fiili kullanılmadan doğrudan Kâ'b b. Ucre'nin aktardığı metne geçildi.
- Asıl rivayetin giriş bölümünde سَأَلْنَا fiili kullanılmışken burada kullanılmamıştır.
- Asıl rivayette فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا şeklinde kullanılmışken bu varyantta قَدْ عَلِمْنَا şeklinde kullanılmıştır.
- Asıl rivayete arasında takdim te'hirlere mevcuttur. Örneğin; asıl rivayette كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكُمْ؟ şeklinde önce 'salâtın' keyfiyeti sorulmuş daha sonra Allah Teâlâ'nın 'selamı'daha önceden öğrettiği ifade edilmiştir. Burada ise هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ قَدْ عَلِمْنَا، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟ denilerek önce 'selamı' bildiklerini belirtip daha sonra da 'salavatın' nasıl eda edileceğini sormuşlardır.
- Asıl rivayette salavatın nasıl olacağı sorusu كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ lafızlarıyla ifade edilmişken burada فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ lafızlarıyla gelmiştir. عَلَيْكَ derken müfred muhatap zamirle gelmiş ve أَهْلَ الْبَيْتِ tamlaması burada yer almamıştır.
- Rivayetin iki bölümünde de عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ ifadesi bulunmamaktadır.
- İkinci bölümün başında اللَّهُمَّ lafzı yer almamaktadır. Doğrudan وَبَارِكْ diye başlamaktadır.
- Nesâî de geçen rivayetlerde olduğu gibi bu rivayette de İbn Ebi Leyla kendilerinin وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ diye ekleme yaptıklarını belirtmektedir.

Senede Dair

Rivayet, 'Mahmud d. Gaylan – Ebu Usame – Mis'ar, Eclah, Malik b. Migvel – el-Hakem b. Uteybe – Abdurrahman b. Ebi Leyla – Kâ'b b. Ucre- Hz. Peygamber' isnadıyla bizlere ulaşmaktadır. Sahabi ravisine kadar 5 ravi bulunmaktadır. Ebu Usame'den sonra tarik üç farklı raviyle değişiyor. Bu raviler Mis'ar, Eclah ve Malik b. Migvel'dir.

Senedin sonunda Tirmizi'nin hocası Mahmud b. Gaylan, 'Ebu Usame – Zaide – A'meş – el-Hakem tarikiyle Abdurrahman b. Ebi Leyla'nın hadisin peşinden وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ diyerek duaya kendilerini de kattıklarını ziyade ettiklerini haber vermektedir.

Senedde geçen Zaide, 7. tabakadan olan kufeli Ebü's-Salt Zâide b. Kudâme es-Sekafi'dir. (ö. 161/777).

Tirmizi bu rivayetin sonunda hadisin, hasen-sahih olduğunu ifade etmektedir.

Tirmizi'nin 'Sünen'ini tahkik eden muhaddis Şuayb Arnavut da bu rivayetin isnadının sahih olduğunu belirtmektedir.¹³⁰ Ayrıca Tirmizi bu konuyla alakalı Ali, Ebu Humejd, Ebu Mesud, Talha, Ebu Said, Bureyde, Zeyd b. Harice ve Ebu Hureyre'nin rivayetlerinin olduğunu söylemektedir.

3.2.2.5.1. Değerlendirme

Tirmizi'de geçen mezkur rivayet, asıl rivayete nispeten -giriş kısmını değerlendirme dışı tutarsak- iki bölümde de **على آل إبراهيم** ifadesinin yer almaması ve ikinci bölümün başında **اللَّهُمَّ** lafzının bulunmaması dışında salavât lafızlarıyla ilgili bölümde bir farklılık bulunmamaktadır.

Nesâî'de de geçtiği üzere hadisin sonunda Abdurrahman b. Ebi Leyla'nın dercettiği **وَعَلَيْنَا مَعَهُم** lafızlarıyla alakalı Tirmizi Şârihlerinden Irakî şöyle demektedir:

*'İlim ehlinde hiçbir kimsenin Hz. Peygamber'in ve Âli'nin zikri geçtiğinde demenin müstehap olduğunu söylediğini bilmiyoruz. Hz. Peygamber'den sahih olarak nakledilen lafızlar üzerine ziyade yapmak uygun bir davranış değildir.'*¹³¹

Gene merhum Ahmed Şakir'de konuyla alakalı şunları dile getirmektedir:

*'Bu ziyade dua manasındadır. Fakat biz mervi salât sigaları varken bu ziyadeliği caiz görmüyoruz. Çünkü salât sigaları taabbudi olarak nassla sabit olmuştur. Ve taabbudi meselelerde ziyadelik caiz değildir. Musalli namazı eda ettikten sonra kendi için dilediği şekilde dua edebilir.'*¹³²

3.2.2.6. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri

Konumuzla alakalı İbn Mâce'de 7 adet rivayet bulunmaktadır. Bunlardan 4 tanesi keyfiyetiyle alakalı geri kalan 3 tanesi ise faziletiyle alakalıdır. Keyfiyetle alakalı bu dört rivayetin bir tanesini Kütüb-ü Tis'a'daki rivayetlerini incelemekte olduğumuz Kâ'b b. Ucre rivayet etmektedir. Söz konusu rivayet şu şekildedir:

(حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ (ح) -

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ
الْحَكَمِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى قَالَ

¹³⁰ Tirmizi, 'vitr', 20 (No.489).

¹³¹ Irakî, Şerhu't-Tirmizi, c.I, s.341.

¹³² Tirmizî, Sünen-i Tirmizî, II, s.36. (neşr ve tahkik: Şuayb Arnavut –Ahmed Berhum) .Müessesetü'r-Risale, Dimeşk, 1341/2010.

لَفِينِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ، فَقَالَ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً؟ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، فَقُلْنَا: قَدْ عَرَفْنَا السَّلَامَ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟ قَالَ: "قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ"¹³³

Metne Dair

- Bu rivayetin giriş kısmında yer alan **خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ** cümlesi asıl rivayette yer almamaktadır.
- Asıl rivayetin giriş bölümünde **سَأَلْنَا** fiili kullanılmışken burada kullanılmamıştır.
- Asıl rivayetle aralarında takdim-tehirler mevcuttur. Asıl rivayette, önce ‘salavâtın’ nasıl yapılacağı sorulup daha sonra **فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا** diyerek Allah Teâlâ’nın ‘selamı’ kendilerine daha önce öğrettiği ifade edilmişken bu rivayette **فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟** diyerek önce selamı bildiklerini daha sonra **قَدْ عَرَفْنَا السَّلَامَ عَلَيْكَ** diyerek ‘salavâtın’ nasıl yapılacağı sorulmuştur.
- Asıl rivayetin giriş kısmında yer alan **فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا** öğretme işi Allah Teâlâ’ya nispet edilmişken bu rivayette **قَدْ عَرَفْنَا** şeklinde aynı manaya gelen farklı bir fiil kullanılmış ve öğrenme işini kendilerine nispet etmişlerdir.
- Asıl rivayette **كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ** ifadesi kullanılmıştı. Burada da aynı şekilde isim kalıbında kullanılmış ancak harf-i cere bitişen muttasıl zamir **كَيْفَ** **أَهْلَ الْبَيْتِ** şeklinde müfret muhatap kalıbında gelmiştir. Ayrıca **أَهْلَ الْبَيْتِ** tamlaması bu rivayette bulunmamaktadır.
- 2 bölümde de **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** ifadesi yer almamaktadır.

Senede Dair

Rivayetin senesinde tahvil bulunmaktadır. İki senedin ayrı ayrı tekrar edilmemesi için tahvil yapıp iki senet müşterek ravi olan Şu’be de birleştirilmiştir. Senette yer alan Veki’, Veki’ b. Cerrah’tır. (ö. 197/812). Kütüb-ü Sitte’nin geri kalanını da tahkik edip neşrettiği gibi İbn Mace’nin Sünen’ini tahkik eden Muhaddis merhum Şuayp Arnavut rivayetin senedinin sahih olduğunu söylemektedir.¹³⁴

3.2.2.7. Müsned-i Ahmet’de Geçen Rivayetleri

Ahmet b. Hanbel’in Müsned’inde konumuzla alakalı 21 adet rivayet geçmektedir. Bunlardan 15 tanesi faziletle alakalı geri kalan 6 tanesi ise keyfiyetle

¹³³ İbn Mâce, *İkameti’s-Salât*, 25 (No.904).

¹³⁴ İbn Mâce, *İkameti’s-Salât*, 25 (No.904).

alakalı rivayetlerdir. İncelemekte olduğumuz Kâ'b b. Ucre'nin ise 3 tane rivayeti bulunmaktadır. İlk rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى،
عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ أَنَّ رَجُلًا، قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ عَلِمْنَا السَّلَامَ عَلَيْكَ،
فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟ قَالَ:

" قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ
مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ " ¹³⁵

Metne Dair

- Asıl rivayette İbn Ebi Leyla, Kâ'b b. Ucre'yle karşılaştığını ifade edip **لَقِينِي كَعْبُ** ifadesini kullanmıştı. Bu rivayette ise **لَقِينِي** fiili kullanılmadan doğrudan semaya delalet eden Kâ'b b. Ucre'den aktardığını ifade etmiştir. lafzıyla ¹³⁶ **عَنْ**
- Asıl rivayet soru sorma işini **سَأَلْنَا**, **فَلْنَا** fiilleriyle kendilerine nispet ederken bu rivayette **قَالَ** diyerek soru sorma işi mübhem bir şahsa nispet edilmiş.
- Asıl rivayetin giriş bölümünde yer alan **الْأُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً سَمِعْتُهَا مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ** yer alan **فَقُلْتُ: بَلَى، فَأُهْدِيهَا لِي،** kısmı bu rivayette bulunmamaktadır.
- Önceden zikrettiğimiz rivayetlerde de olduğu gibi asıl rivayetin aksine burada da önce **قَدْ عَلِمْنَا السَّلَامَ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟** denilerek 'selamı' bildiklerini belirtip daha sonra da 'salavatın' nasıl edileceğini sormuşlardır.
- Asıl rivayette **فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا** şeklinde ' selamı bize Allah öğretti' derken burada **قَدْ عَلَّمْنَا السَّلَامَ** 'selamı biz öğrenmiştik.' diyerek öğrenme işini kendilerine nispet etmişlerdir.
- Salavatın keyfiyetinden bahseden 2 bölümde de **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** ifadesi yer almamaktadır.

Değerlendirme

Hadisin giriş kısmı hariç keyfiyetinden bahsedilen bölümde **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** ifadesinin yer almaması dışında lafız olarak bir farklılık bulunmamaktadır.

Senede Dair

Rivayet, 'Abdurrezzak – Süfyan - A'meş - el-Hakem - Abdurrahman b. Ebi

¹³⁵ Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 30/18104.

¹³⁶ İmam Şâfiî, kendisinden önceki dönemlerde bu sığanın "semâ" anlamı dışında pek kullanılmadığını, ancak kendi devrinde ortaya çıkan müdellis bazı râvilerin buna farklı anlamlar yüklediğini söyler. (Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. 'Abbâs eş-Şâfiî, *er-Risâle*, thk. Aḥmed Şâkir (Mısır: y.y., 1358/1940) s.378-379.

Leyla - Kâ'b b. Ucre - Hz.Peygamber' tarikiyle bizlere ulaşmaktadır. Sahabi ravisine kadar 5 ravi bulunmaktadır. Seneddeki Süfyan, inkıraza uğramış mezhep imamlarından muhaddis Süfyan es-Sevri'dir.(ö. 161/778) Senetteki A'meş ise hadis, kıraat ve ferâiz sahalarındaki bilgisiyle tanınan tâbiîn alimlerinden Süleymân b. Mihrân'dır. (ö. 148/765)

Şuayp Arnavut merhum Müsned'e yaptığı tahkik çalışmasında bu hadisin senedinin Buhari ve Müslim'in şartlarına uygun olarak sahih olduğunu söylemektedir.¹³⁷

Diğer rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ شُعْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَكْمُ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكْمِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى قَالَ: لَقِيَنِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ قَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً؟ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ عَلِمْنَا، أَوْ عَرَفْنَا، كَيْفَ السَّلَامِ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ؟ قَالَ:

" قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ"¹³⁸

Metne Dair

- Asıl rivayette **أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً** sorusunu Kâ'b b. Ucre sormaktadır. Bu rivayette ise İbn Ca'fer sormaktadır.
- Asıl rivayette yer alan **سَأَلْنَا** fiili burada yer almamaktadır.
- Önceki rivayetlerde iki fiilden biri tercih ediliyordu. Burada ravi şekk etmiş **عَرَفْنَا** şeklinde aynı manaya gelen iki fiili de getirmiştir.
- Bu rivayetle asıl rivayet arasında da takdim tehir mevcuttur. Önce 'selamın' nasıl olduğunun bilindiği ifade edilip daha sonra 'salâtın' keyfiyeti sorulmuştur.
- Asıl rivayette **كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ** şeklinde sorulmuşken burada **فَكَيْفَ الصَّلَاةِ** şeklinde tamlamasız ve harfi cersiz olarak gelmiştir.
- Salavâtın keyfiyetiyle alakalı iki bölümde de **عَلَى إِبْرَاهِيمَ** lafzı bulunmamaktadır.

¹³⁷ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 30/18104.(nşr. Şuayb el-Arnaût v.dğr.), Beyrut 1416/1995.

¹³⁸ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 30/18105.

Senede Dair

Rivayet, ‘Yahya b. Said – Şu’be – el-Hakem – Abdurrahman İbn Ebi Leyla – Kâ’b b. Ucre – Hz. Peygamber’ tarikiyle merfu olarak bizlere ulaşmaktadır. Sahabe ravisine göre 4 ravi bulunmaktadır. Seneddeki ravi azlığı sebebiyle önceki rivayetlere göre daha âli bir isnaddir. Seneddeki Yahya b. Said, Şu’be b. Haccac’ın önde gelen talebelerinden Yahya b. Said el-Kattan’dır. (ö.198/813) Şuayb Arnavut merhum Müsned’e yaptığı tahkik çalışmasında bu hadisin senedinin Buhari ve Müslim’in şartlarına uygun olarak sahih olduğunu söylemektedir.¹³⁹

Değerlendirme

Söz konusu rivayet sened olarak âli bir senede sahiptir. Ravilerinin de tamamı sika ravilerdir. Giriş kısmı dışarda bırakılıp keyfiyetle ilgili bölüm dikkate alındığında bu rivayetin asıl rivayetten tek farkı iki bölümde de **عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ** lafzının bulunmamasıdır.

Kâ’b b. Ucre’nin Müsned’de geçen 3. ve son rivayeti şu şekildedir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَيْلٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ {إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ} [الأحزاب: ٥٦] قَالُوا: كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قَالَ:

" قُولُوا لِلَّهِ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ، وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَعَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ "

قَالَ: وَنَحْنُ نَقُولُ وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ، قَالَ يَزِيدُ: فَلَا أُدْرِي أَشَيْءٌ زَادَهُ ابْنُ أَبِي لَيْلَى مِنْ قَبْلِ نَفْسِهِ أَوْ شَيْءٌ رَوَاهُ كَعْبٌ¹⁴⁰

Metne Dair

- Rivayetin giriş kısmı şüana kadar aktardığımız rivayetlerden farklılık arz etmektedir. Allah Rasûlü ile aralarında gerçekleşen diyalogun Hz. Peygamber’e salât etmeyi emreden Ahzap suresinin 56. Ayet-i Kerime’si indiğinde gerçekleştiği belirtilmektedir. Önceki rivayetlerde lafzen yer almasa da mefhumdan bu sonuç çıkartılıyordu. Yani Allah Teâlâ salât etmeyi emredince ashab arayış içine girmiş en doğru uygulamayı öğrenmek için Allah Rasûlü’ne başvurmuşlardı. Burada açıkça ifade edilmiştir.

¹³⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 30/18105. (nşr. Şuayb el-Arnaût v.dğr.), Beyrut 1416/1995

¹⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 30/18105.

- Asıl rivayette **كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ** şeklinde sorulan soru burada **كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ** şeklinde hem fiil kalıbında gelmiştir. Ayrıca harf-i cere bitişen cemi muhatap zamir burada müfred muhatap zamir olarak gelmiştir. Zamir müfrede dönüşünce **أَهْلَ الْبَيْتِ** tamlamasıda doğal olarak **يَا نَبِيَّ اللَّهِ** formuna dönüşmüştür.
- Asıl rivayette her iki bölümün başında yer alan **اللَّهُمَّ** lafzı burada birinci bölümün başında yer alsada ikinci bölümün başında yer almamaktadır.
- Tirmizi ve Nesai rivayetlerinde de şahit olduğumuz gibi burada da rivayetin sonuna, **وَنَحْنُ نَقُولُ وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ** şeklinde dua cümlesi eklenmiş ancak bu ziyadeyi İbn Ebi Leyla'nın kendisi mi yoksa Kâ'b b.Ucre'den duyduğu bir şey mi olduğunu Yezid b. Ebi Ziyad hatırlayamadığını ifade etmiştir.

Senede Dair

Rivayet,'Muhammed b. Fudayl – Yezid b. Ebi Ziyad – Abdurrahman İbn Ebi Leyla – Kâ'b b. Ucre – Hz. Peygamber' tarikiyle merfu şekilde bizlere ulaşmaktadır. Sahabe ravisine kadar 3 ravi bulunmaktadır ve şuana kadar aktarmış olduğumuz en âli isnaddir. Senedde geçen Yezid b. Ebi Ziyad, 5. tabakadan Ebu Abdullah künyesiyle maruf Haşimi olup Kufe'de yaşamış olan bir ravidir. Senedde bulunan diğer ravilerin hepsi sika olmasına rağmen Ebu Ziyad hakkında Cerh ve Ta'dil alimleri bir takım değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bunlar kısaca şöyledir:

Darimi, Ebu Hatim er-Razi ' kavi değildir' demiştir.¹⁴¹

Nesai 'duafa'sında zikretmiş ve ' kavi olmadığını' ifade etmiştir.¹⁴²

Zehebi 'çok hadis nakletmiştir, şiidir, hüccet değildir, hafızası kötüdür ancak kendisi saduktur' demiştir.¹⁴³

İbn Hacer, 'zayıftır ,yaşlandııkça hali değişmiştir, şiidir ve kendine ait olduğuna bakmadan aldığı hadisleri rivayet etmeye başlamıştır.' demiştir.¹⁴⁴

Mana olarak aktardığımız bu son cümlede İbn Hacer raviyle alakalı değerlendirme bulunurken **صار يتلقن** ifadesini kullanmıştır. Suyuti, *Tedribu'r-Ravi*'sinde bir cerh ifadesi olarak **يتلقن** kavramıyla alakalı şu açıklamaları yapmıştır:

¹⁴¹ Ebu Hatim er-Razi, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, c.9, s.265. (No.1114).

¹⁴² Ebû 'Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb el-Ĥorâsânî en-Nesâ'î, *ed-Du'afâ' ve'l-Metrûkûn*, thk. Maĥmûd İbrahim Zâyed (Halep: y.y., 1396/1976) s.256.

¹⁴³ Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. 'Oşmân ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâti'l-meşâhîr ve'l-'alâm*, thk. Dr. Beşâr 'Avâd Ma'ruf (Riyad: Dâru'l-Garb el-İslâmî, 2003) c.3, s.753.

¹⁴⁴ İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s.1075.

لقن الشيء من الحديث، فيحدث به من غير أن يعلم أنه من حديثه‘

‘Hadise dair bir şey öğrenip onu kendi hadisi olup olmadığını bilmeden rivayet etmektedir.’¹⁴⁵

Müsned’de geçen bu rivayetle alakalı Şuayb Arnavut her ne kadar senedde bulunan bir ravi zayıf olsa da geri kalan ravilerin sika olması ve bu rivayetin metnini destekleyen başka rivayetler olması hasebiyle ‘sahih hadistir’ demiştir.¹⁴⁶

3.2.2.7.1. Değerlendirme

Keyfiyetin anlatıldığı bölümde hadisin metni asıl rivayetle neredeyse aynıyet arz etmektedir. Fark olarak söyleyebileceğimiz tek yer ikinci bölümün başındaki اللَّهُمَّ lafzının olmayışdır. Rivayetin sonunda her ne kadar Yezid b. Ebi Ziyad وَنَحْنُ نَقُولُ وَعَلَيْنَا dua cümlesinin kimin ziyade ettiğini hatırlamadım dese de biz Tirmizi ve Nesâi de geçen rivayetlerden bu ziyadenin Abdurrahman b. Ebi Leyla’ya ait olduğunu açıkça görmekteyiz.¹⁴⁷

Senedle alakalı Yezid b. Ebi Ziyad’la alakalı cerh ifadelerine baktığımızda adaletine değil de zaptına yönelik değerlendirmeler olduğunu görmekteyiz. Değerlendirmelerden anladığımız; karakter olarak iyi bir insan olduğunu ancak hafızasının zayıflığından dolayı rivayetlerinin hüccet olmadığı görüşüdür. Hadis metnini destekleyici şevahid ve mütâbaat kabilinden birçok rivayetin bulunması ravisinin bu rivayetteki hıfz kusurunu kapatmış ve sahih hükmünün verilmesine dayanak sağlamıştır.

3.2.2.8. Dârimi’de Geçen Rivayetleri

Darimi’nin Sünen’inde salavâtla alakalı 5 adet rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerden 2 tanesi keyfiyetine dair, geri kalan 3 tanesi ise faziletiyle alakalıdır. Keyfiyetine dair 2 rivayetten birini, rivayetlerini incelemekte olduğumuz Kâ’b b. Ucre rivayet etmektedir. İlgili rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ الْحَكَمُ، أَخْبَرَنِي قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى، يَقُولُ: لَقَيْتَنِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ، فَقَالَ: أَلَا أُهْدِي إِلَيْكَ هَدِيَّةً؟ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَلَيْنَا فَقُلْنَا: قَدْ عَلِمْنَا كَيْفَ السَّلَامِ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ:

" قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ

¹⁴⁵ Ebü’l-Fazl Celâlüddîn ‘Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muḥammed el-Ḥudayrî es-Süyûtî, *Tedribü'r-Râvî fi Şerhi Takribü'n-Nevâvî*, thk. Ebû Kuteybe Nazar Muḥammed el-Fâryâbî (b.y.: Dâru't-Ṭaybe, ts.) s.339.

¹⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 18133.

¹⁴⁷ İlgili rivayetler: Tirmizi, 'vitr', 20 (No.489). Nesâi, 'Sehv', 51 (No.1287-1288).

عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ¹⁴⁸ "

Metne Dair

- Asıl rivayette yer alan ، أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً سَمِعْتُهَا مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقُلْتُ: بَلَى، كısımının sadece أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً كısımını bulmaktadır.
- Asıl rivayetin giriş bölümünde سَأَلْنَا fiili kullanılmışken burada kullanılmamıştır.
- خَرَجَ عَلَيْنَا lafızları asıl rivayette yer almamaktadır.
- Önceki rivayetlerde de olduğu gibi burada da asıl rivayetle aralarında takdim tehir bulunmaktadır. Önce selamı bildiklerini daha sonra salavatı öğrenmek istediklerini söylemişlerdir.
- Keyfiyetinin anlatıldığı iki kısımda da عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ lafızları bulunmamaktadır. Ayrıca ikinci bölümün başında اللَّهُمَّ lafzı bulunmamaktadır.

Senede Dair

Rivayet bizlere ‘Ebu’l-Velid et-Tayalisi – Şu’be – el-Hakem – İbn Ebi Leyla – Kâ’b b. Ucre – Hz.Peygamber’ tarikiyle merfu olarak ulaşmaktadır. Sahabe ravisine kadar 4 ravi bulunmaktadır. Bu durumda senedinin diğer rivayetlere kıyasla âli olduğunu göstermektedir. Rivayetin senedi sahihtir. Cerh Ta’dil alimlerinden olumsuz bir değerlendirmede bulunan birine rastlamadık.

Değerlendirme

Darimi’de geçen bu rivayet, Kâ’b b. Ucre tarikiyle diğer hadis kitaplarından aktarmış olduğumuz rivayetlerle büyük bir benzerlik taşımaktadır. Darimi daha âli bir isnadla ilgili rivayeti bizlere aktarmış oldu. Farklılık olarak; keyfiyetin anlatıldığı bölümde عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ lafızları hafzedilmiş. İkinci bölümün başında ise اللَّهُمَّ lafzı kullanılmamıştır.

3.2.2.9. Kâ’b b.Ucre Rivayetlerinin Genel Değerlendirmesi

Kâ’b b.Ucre’nin naklettiği rivayetler Kütüb-ü Tis’a içerisinde Muvatta’ hariç bütün külliyatta bulunmaktadır. Müslümanların çoğunluğu tarafından teşehhüdden sonra bu lafızlarla okunması ve diğerlerine göre lafzına daha fazla âşına olunması gibi daha birçok sebepten ötürü Buhari’de geçen rivayetini asıl rivayet olarak kabul ettik ve geri kalan rivayetleri asıl rivayeti baz alarak tahlil ettik.

Keyfiyete dair rivayetleri incelerken en çok rivayete sahip râvi Kâ’b b. Ucre

¹⁴⁸ Dârimi, ‘Salât’,85 (No.1365).

olduğu için onun rivayetlerini incelemeyi öncelemiştik. Asıl rivayet dâhil 17 tane rivayetini inceleyip değerlendirmiş olduk. Sened ve metin açısından olumsuz bir değerlendirmeye rastlamadıysak tahlil kısmını çok uzatmadık. Rivayetler içerisinde sadece Müsned’de geçen Kâ’b b. Ucre’nin son rivayetinin senedindeki Yezid b. Ebi Ziyad hakkında olumsuz değerlendirmeler yapılmış bizde bunları muhtasar olarak aktarmıştık. Değerlendirmeleri incelediğimizde ravinin adaletinden ziyade zaptına yönelik eleştiriler bulunduğu şahit olduk. Mütabaat ve şevahid kabilinden rivayeti destekleyen birçok hadisin bulunduğunu dikkate aldığımızda bu rivayete de hasen demekten ziyade sahih ligayrihi dememizin daha uygun olacağı kanaatine ulaştık.

Rivayet lafızlarının genel durumuna baktığımızda asıl rivayete kıyasla hadislerin giriş bölümünde hazifler, muradif lafızlar, takdim-tehirler bulunsa da keyfiyetin anlatıldığı bölümde kısmi hazifler dışında manayı etkileyecek yada cümlenin yapısını değiştirecek düzeyde ciddi farklılıklara rastlamadık. Son olarak Nesâî, Tirmizi ve Müsned’de geçen rivayetlerin son bölümünde Abdurrahman İbn Ebi Leyla’nın ziyadesi olarak **وَنَحْنُ نَقُولُ وَعَلَيْنَا مَعَهُمُ** dua cümlesi bulunmaktadır.

3.3. ‘ Ebu Humeyd es-Sâidi ’nin Rivayetleri

Salavatla alakalı rivayetlerde her ne kadar rivayet çokluğu açısından 13 adet rivayetle Ebu Hureyre bulunsa da keyfiyetiyle alakalı olarak Kâ’b. b. Ucre’dan sonra 8 rivayetle Ebu Humeyd es-Sâidi olması sebebiyle ikinci olarak onun rivayetlerini incelemeyi uygun gördük. İlgili rivayetler şu şekildedir:

3.3.1. Buhari’de Geçen Rivayetleri

Ebu Humeyd’in Buhari’de konumuzla alakalı 2 adet rivayeti bulunmaktadır. Rivayetlerin ilki şu şekildedir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ سُلَيْمِ الزُّرْقِيِّ، أَخْبَرَنِي أَبُو حَمِيدٍ السَّاعِدِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

" قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ"¹⁴⁹»

Metne Dair

İmam Buhari’nin kitabında naklettiği bu rivayette, asıl olarak kabul ettiğimiz

¹⁴⁹ Buhârî, ‘Enbiya’, 10 (No.3369).

Kâ'b b.Ucre rivayetinden farklı olarak şu hususlar yer almaktadır:

- Kâ'b b.Ucre rivayetinde keyfiyetten önce kısada olsa bir giriş bölümü vardı. Ancak bu rivayette direk salâtın keyfiyetinden sorarak başlanılmış, giriş kısmına yer verilmemiş.
- Kâ'b b.Ucre rivayetinde كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ şeklinde sorulmuştu. Burada كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ şeklinde soru yöneltilmiş.
- وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ifadesi yerine kullanılmış.
- İlk bölümde إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ifadesi geçmemektedir.
- 2.bölümün başlangıcında اللَّهُمَّ ifadesi bulunmamaktadır.
- 2 bölümde de عَلَى إِبْرَاهِيمَ ifadesi geçmemektedir.

Senede Dair

İmam Buhari kitabına hadis alırken çok hassas davrandığı için genel anlamda rivayetlerinde sıhhate mani olumsuz bir değerlendirmeye şahit olmuyoruz. Buhari de geçen bu rivayette de diğerleri gibi sahih olup merfu olarak bizlere ulaşmıştır. Sahabi ravisine kadar 5 ravi bulunmaktadır.

Sahabe ravisi olan Ebu Humejd es-Sâidi konumuzla ilgili rivayeti bulunan Sehl İbn Sa'd'ın amcasıdır. Seneddeki عَنْ أَبِيهِ den kasıt Medine'de yaşamış olan 5.tabakadan Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dır.

Ebu Humejd'in Buhari'de geçen son rivayeti şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمِ الرَّزْقِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ، أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ:

" قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ¹⁵⁰ »

Metne Dair

Önceki Ebu Humejd rivayetinde فَقَالَ den sonra رَسُوْنُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ fâil şeklinde açık olarak gelmişti ancak aynı ravinin bu rivayetinde fâil gizli olarak gelmiş. Dolayısıyla asıl rivayetle aralarındaki farklar da aynıdır. Tekrar etmeye lüzum görmüyoruz.

Senede Dair

Senetsel olarak da önceki rivayetle aynilik arz etmektedir. Sadece aynı rivayeti

¹⁵⁰ Buhari, 'Deavât', 33 (No.6360).

Buhari bu defa hocalarından el-Ka'nebi nisbesiyle meşhur olan Abdullah b. Mesleme'den aktarmaktadır. O da sika ravilerdendir. Seneddeki عَنْ أَبِيهِ den kasıt Medine'de yaşamış olan 5. Tabakadan Ebu Bekir b. Muhammed b. Hazm'dır.

3.3.2. Müslim'de Geçen Rivayetleri

Ebu Humeyd es-Sâidi'nin Müslim'de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır.

Söz konusu rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ، حَدَّثَنَا رَوْحٌ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ، ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، - وَاللَّفْظُ لَهُ - قَالَ: أَخْبَرَنَا رَوْحٌ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ، أَخْبَرَنِي أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ، أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: «قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى أَزْوَاجِهِ، وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَزْوَاجِهِ، وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ»¹⁵¹

Metne Dair

- Asıl rivayette soru كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ şeklinde isim kalıbında gelmişti bu rivayette كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ şeklinde fiil kalıbında geldi ve harf-i cere bitişen zamir müfret muhatap olarak ehli beyt tamlaması olmadan geldi.
- Asıl rivayette فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكُمْ؟ şeklinde daha önceden Allah Teâlâ'nın kendilerine selamın nasıl getirileceğini öğrettiği haber verilmekteydi. Burada o detaya girilmeden direk salavatın keyfiyeti sorulmuştur.
- Buhari'de geçen Ebu Humeyd rivayetiyle aralarındaki tek farkı burada وَأَزْوَاجِهِ ifadesinin başında عَلَى harf-i cerinin bulunmasıdır.
- Asıl rivayetteki وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ifadesi yerine وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ kullanılmış.
- İlk bölümde إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ifadesi geçmemektedir.
- 2.bölümün başlangıcında اللَّهُمَّ ifadesi bulunmamaktadır.
- 2 bölümde de عَلَى إِبْرَاهِيمَ ifadesi geçmemektedir.

Senede Dair

Senette tahvil bulunmaktadır. Müşterek ravi Malik b. Enes'tir. İmam Müslim iki tarikle aldığı rivayeti kolaylık olsun diye bu şekilde birleştirerek bizlere aktarmaktadır. Senedi açacak olursak ilk tarik şu şekildedir:

Muhammed b. Abdullah b. Numeyr – Ravh – Abdullah b. Nafi' – **Malik b. Enes** - Abdullah b. Ebi Bekir – Ebu Bekr b. Hazm - Amr b. Süleym – Ebu Humeyd es-Sâidi –

¹⁵¹ Müslim, 'Salât', 17 (No.911/407).

Hız. Peygamber

İkinci tarik ise şöyledir:

İshak b. İbrahim – Ravh – **Malik b. Enes** – Abdullah b. Ebu Bekir - Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm - Amr b.Süleym – Ebu Humejd es-Sâidi – Hız. Peygamber

3.3.3. Ebu Dâvud'ta Geçen Rivayetleri

Ebu Humejd'in salavatın keyfiyetiyle ilgili Ebu Dâvud'ta geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır. Söz konusu rivayet şu şekildedir:

حدثنا القعنبي، عن مالك (ح) وحدثنا ابن السرح، أخبرنا ابن وهب، أخبرني مالك؛ عن عبد الله بن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم، عن أبيه، عن عمرو بن سليم الزرقى، أنه قال أخبرني أبو حميد الساعدي أنهم قالوا: يا رسول الله، كيف نُصلي عليك؟ قال:
"قولوا: اللهم صل على محمد وأزواجه وذريته، كما صليت على آل إبراهيم، وبارك على محمد وأزواجه وذريته، كما باركت على آل إبراهيم، إنك حميدٌ مجيد" ¹⁵²

Metne Dair

Mezkur rivayet Ebu Humejd'in Buhari'de geçen rivayetiyle metinsel olarak aynılık arz etmektedir. Asıl rivayete kıyasla Buhari'deki rivayetiyle aynı farklar bulunduğu için tekrar olmasın diye farklılara değinmeden sened tahliline geçiyoruz:

Senede Dair

Müslim rivayetinde olduğu gibi bu rivayette de tahvil bulunmaktadır. Farklı yollardan gelen iki tarik müşterek ravide birleştirilmiştir. Burada müşterek ravi Malik. b. Enes'tir. Senedi açacak olursak ilk tarik şu şekildedir:

el-Ka'nebi – **Malik** - Abdullah b. Ebu Bekir - Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm -Amr b.Süleym – Ebu Humejd es-Sâidi – Hız. Peygamber

ikinci tarik şu şekildedir:

İbn Serh – İbn Vehb – **Malik** - Abdullah b. Ebu Bekir - Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm - Amr b.Süleym – Ebu Humejd es-Sâidi – Hız. Peygamber

Zikrettiğimiz ilk senedde bulunan el-Ka'nebi; Malik b. Enes'e 30 yıldan fazla talebelik eden Abdullah b. Meslemedir (ö. 221/836). Buhari Abdullah b. Mesleme ismiyle rivayet etmişti.

¹⁵² Ebu Dâvud, 'Salât', 182 (No.979).

İbn Serh ise Mâlikî mezhebi âlimlerinin ikinci tabakasından olan ve “Şerhu'l-Muvattâ”¹⁵³ adındaki eserin sahibi olan Ahmed b. Amr'dır. Tam adı :Ahmed bin Amr bin Abdullah bin Sarh el-Emevî'dir. (ö.250).¹⁵⁴

3.3.4. Nesâî'de Geçen Rivayetleri

Nesâî'de Ebu Humejd'in salavâtın keyfiyetine dair bir adet rivayeti bulunmaktadır. Söz konusu rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ مَالِكٍ، وَالْحَارِثُ بْنُ مَسْكِينٍ، قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ، عَنِ ابْنِ الْقَاسِمِ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ سُلَيْمٍ الرَّزْقِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو حَمِيدٍ السَّاعِدِيُّ، أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

" قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ "، فِي حَدِيثِ الْحَارِثِ: «كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارَكْتَ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَأَزْوَاجِهِ، وَذُرِّيَّتِهِ»، قَالَا جَمِيعًا: «كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ»،

قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَنْبَأَنَا قُتَيْبَةُ بِهَذَا الْحَدِيثِ مَرَّتَيْنِ وَلَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ قَدْ سَقَطَ عَلَيْهِ مِنْهُ شَطْرٌ¹⁵⁵

Metne Dair

Mezkur rivayetin metni önceki Ebu Humejd rivayetleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak burada da iki tarik birleştirilmiştir.İlki kuteybe b. Said kanalıyla ikincisi ise el-Haris b. Miskin kanalıyla merfu olarak ulaşmaktadır.

Rivayetleri açacak olursak Kuteybe tarikinın metni şu şekildedir:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

el-Haris rivayeti ise şu şekildedir:

كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارَكْتَ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَأَزْوَاجِهِ، وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

İki rivayeti teker teker incelediğimizde **كَمَا بَارَكْتَ** ile başlayan kısmın iki tarikte de bulunduğunu diğer kısımların farklılık arz ettiğini ancak ikisi birleştirildiğinde önceki rivayetler gibi bütün halinde anlamlı bir metin çıktığını görmekteyiz. İmam

¹⁵³ Eser yazma halindedir.

¹⁵⁴ Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Aḥmed b. 'Osmân ez-Zehebî, *Tezkiretu'l-Huffâz* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419/1998) c.II, s.504.

¹⁵⁵ Nesâî, *Sehv*, 54 (No.1294).

Nesâî'nin iki rivayeti birleştirerek rivayet etmesindeki maksadının da bu olması muhtemeldir.

İmam Nesâî rivayetin sonunda şöyle bir değerlendirme yapıyor:

قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَنْبَأَنَا فُتَيْبَةُ بِهَذَا الْحَدِيثِ مَرَّتَيْنِ وَلَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ قَدْ سَقَطَ عَلَيْهِ مِنْهُ شَطْرٌ

'Bu hadisi kuteybe bize 2 defa rivayet etti. Herhalde ondan rivayetin yarısı düştü.'

Bu değerlendirmelerden şunları anlıyoruz: Kuteybe bu hadisi iki defa rivayet etti. Fakat o lafızların bir kısmını unutmasından dolayı olacak ki iki hadisi de tam olarak rivayet etmedi. Ancak hadisin tam hali önceden aktardığımız Buhari Müslim vb. eserlerde mevcuttur.

Senede Dair

Söz konusu rivayet önceki rivayetlerin senediyle Malik b. Enes'te birleşmektedir. İki farklı tarikte gelmiş ve bu iki farklı tarik Malik b. Enes'te birleşerek tek bir senedde zikredilmiştir. Sened, sahih olarak merfu bir şekilde bizlere ulaşmaktadır.

3.3.5. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri

Ebu Humejd'in İbn Mâce'de bir adet rivayeti bulunmaktadır. Söz konusu rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ طَالُوتَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْمَاجِشُونُ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ،
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ سُلَيْمِ الرَّزْقِيِّ
عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ،

أَنْتَهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمَرْنَا بِالصَّلَاةِ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: "قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ
عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا
بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ"¹⁵⁶

Metne Dair

“Önceki Ebu Humejd Rivayetlerinden Farkı”:

- Önceki Ebu Humejd rivayetlerinde 2 bölümde de **عَلَى إِبْرَاهِيمَ** ifadesi yer almıyordu burada ise ilk bölümde yer almaktadır.

¹⁵⁶ İbn Mâce, 'İkâmetü's-Salât', (No.905)

- Önceki rivayetlerde her iki bölümde de **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** ifadesi yer alıyordu bu rivayette ise ilk bölümde bu ifade yer almamaktadır.¹⁵⁷
- Ayrıca burada ikinci bölümde bulunan **فِي الْعَالَمِينَ** ziyadesi diğer rivayetlerde bulunmamaktadır.
‘Asıl Rivayetten Farkı’:
- Önceki Ebu Humeyd rivayetlerinde de olduğu gibi asıl rivayette yer alan giriş kısmı burada bulunmamaktadır. Doğrudan salavatın keyfiyeti sorulmuştur.
- Kâ'b b.Ucre rivayetinde **كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ** şeklinde sorulmuştu. Burada **كَيْفَ نَصَلِّي عَلَيْكَ؟** şeklinde soru yöneltilmiş.
- **وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ** ifadesi yerine **وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ** kullanılmış.
- İlk bölümde **إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ** ifadesi geçmemektedir.
- 2.bölümün başlangıcında **اللَّهُمَّ** ifadesi bulunmamaktadır.

Senede Dair

Önceki Ebu Humeyd rivayetlerinde olduğu gibi buradada müşterek ravi Malik b. Enes'tir. Sened merfu ve sahih olarak bizlere ulaşmıştır.

Senette geçen ‘Abdumelik b. Abdülaziz el-Maceşun’ hakkında Cerh Ta'dil alimleri çeşitli değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Onlardan birkaçını aktarmakla yetinelim:

İbn Hibban es-Sikat'ında etbâüt'-Tâbiinden zikretmiştir.¹⁵⁸ Zehebi, ‘fıkıhta önderdir, hadisi azdır, saduktur’ demiştir.¹⁵⁹ İbn Hacer, ‘saduktur fakat hadiste hataları vardır.’ demiştir.¹⁶⁰

Rivayetdeki diğer raviler sika olup sadece Abdumelik hakkında hadis alanında çok iyi olmadığı anlamına gelen değerlendirmeler bulunmaktadır.

3.3.6. Muvatta'da Geçen Rivayetleri

İmam Malik'in Muvatta'sında salavâta dair 2 adet rivayet bulunmaktadır. Rivayetlerden birisi incelemekte olduğumuz Ebu Humeyd'e aittir. Söz konusu rivayet şu şekildedir:

¹⁵⁷ **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** lafzının ikinci bölümde yer aldığı gözüküyor ancak Şuayp Arnavut hoca tahkikinde İbn Mace'nin diğer nüshasında ikinci bölümde **آلِ** lafzının bulunmadığını ifade ediyor.

¹⁵⁸ İbn Hibban , *es-Sikat*, c.VIII ,s.389.

¹⁵⁹ Ebû ‘ Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. ‘Osmân ez-Zehebî, *el-Kâşif fi Ma'rifeti men lehü Rivâyetun fi'l-Kutubi's-Sitte*, thk. Muhammed ‘Avvâme (Cidde: y.y., 1413/1992) c.I, s.667.

¹⁶⁰ İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s.624.

أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمِ الزُّرْقِيِّ، أَخْبَرَنِي أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ، قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ:

" قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ¹⁶¹

Metne Dair

“Önceki Ebu Humejd Rivayetlerinden Farkı”:

- Önceki Ebu Humejd rivayetlerinde 2 bölümde de **عَلَى إِبْرَاهِيمَ** ifadesi yer almıyordu burada ise iki bölümde yer almaktadır.
- Önceki rivayetlerde her iki bölümde de **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** ifadesi yer alıyordu bu rivayette ise iki bölümde de bu ifade yer almamaktadır.¹⁶²

‘Asıl rivayetten farkı’:

- Önceki Ebu Humejd rivayetlerinde de olduğu gibi asıl rivayette yer alan giriş kısmı burada bulunmamaktadır. Doğrudan salavatın keyfiyeti sorulmuştur.
- Kâ'b b.Ucre rivayetinde **كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ** şeklinde sorulmuştu. Burada **كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟** şeklinde soru yöneltilmiş.
- **عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ** ifadesi yerine **وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ** kullanılmış.
- İlk bölümde **إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ** ifadesi geçmemektedir.
- 2.bölümün başlangıcında **اللَّهُمَّ** ifadesi bulunmamaktadır.

Senede Dair

Önceki Ebu Humejd rivayetlerinin senedinde Malik b. Enes’e kadar ortalama iki ravi bulunmaktaydı. Burada direk İmam Malik kendi kitabına kendi senediyle aktarıyor. Dolayısıyla buradaki sened önceki senedlere göre en âli isnaddır. Sahabe ravisine kadar 4 raviyle merfu olarak gelmektedir.

3.3.7. Müsned-i Ahmet’de Geçen Rivayetleri

Ebu Humejd’in Müsned’te salavatla alakalı bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şu şekildedir:

قَرَأْتُ عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ: مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ، أَنَّهُ قَالَ:
أَخْبَرَنِي أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ،

¹⁶¹ Muvatta’, ‘Salât’, 292.

¹⁶² **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** lafzının ikinci bölümde yer aldığı gözüküyor ancak Şuayp Arnavut hoca tahkikinde İbn Mace’nin diğer nüshasında ikinci bölümde **آلِ** lafzının bulunmadığını ifade ediyor.

أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ" ¹⁶³»)

Metne Dair

Ebu Humejd'in Buhari'de geçen rivayetiyle metinsel olarak aynıdır. Dolayısıyla asıl rivayetle aynı farklılıklar bulunmaktadır. Tekrara düşmemek adına aynı farklılıklara burada değinmeyeceğiz.

Senede Dair

Bu senette yer alan Abdurrahman, Ahmet b. Hanbel'in hocalarından Abdurrahman b Mehdi'dir. Senette Ahmed b. Hanbel, Hocası Abdurrahman b.Mehdi'ye okuduğunu onunda Malik b. Enes'ten aldığını açıkça görmekteyiz. Malik b. Enes'ten sonrasındaki raviler diğer rivayetlerdeki ravilerle aynı olup, söz konusu rivayet merfu bir şekilde bizlere ulaşmaktadır.

3.3.7.1. 'Ebu Humejd es-Sâidi' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Ebu Humejd rivayetlerinin, başta asıl rivayet olmak üzere diğer rivayetlerle arasındaki en bariz fark **وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ** lafzının yerine **وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ** lafzının kullanılmasıdır. Ayrıca İbn Mace'de geçen rivayetlerin son bölümündeki **فِي الْعَالَمِينَ** ziyadesi de önceki rivayetlerde bulunmamaktadır.

Diğer rivayetlerde olduğu gibi bu rivayette de hazifler mevcuttur. Kimi yerde **عَلَى** lafzı hazfedilmişken kimi yerlerde özellikle ilk bölümlerde de **إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ** lafzı hazfedilmiştir. Bir kısım rivayetlerde de **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** lafzı hazfedilmiştir. Nesai rivayetinde ise iki sened birleştirilerek aktarılmıştır. Bütün rivayetler sahih bir senedle gelmektedir.

Ebu Humejd rivayetlerinin sened halkasında müşterek ravi Malik b. Enes'tir. Bu sebeple olacak ki Ebu Humejd rivayetlerinde en âli isnad Muvatta'da bulunmaktadır.

3.4. 'Abdullah b. Mes'ud'un' Rivayetleri

Salavatla ilgili en çok rivayeti bulunan sahabelerden başlamak üzere incelemeye başladığımız ravilerin üçüncüsü Abdullah b. Mes'ud'dur. Kütüb-ü Tis'a külliyatında İbn Mes'ud'un.Nesâi'de bir tane, Tirmizi'de 2 tane, İbn Mace'de bir tane, Müsned'de bir tane ve Darimi'de bir tane olmak üzere toplam 6 tane rivayeti bulunmaktadır. Bu

¹⁶³ Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 13/39 (No.23600).

rivayetler içerisinde selamın faziletine dair olan 2 tane salavatın faziletine dair olan 2 tane ve selamın keyfiyetine dair olan da bir tanedir. Selamın keyfiyetiyle ilgili rivayetleri selam bölümünde inceleyeceğimiz için bu bölümde yer vermeyeceğiz. Bizim incelediğimiz bölüm olan salavatın keyfiyetine dair olan kısım ise bir tanedir ve İbn Mâce'de geçmektedir. Söz konusu rivayet şu şekildedir.

3.4.1. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ بِيَانٍ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي فَاخِتَةَ، عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ،

قَالَ: "إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَأَحْسِنُوا الصَّلَاةَ عَلَيْهِ؛ فَإِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ لَعَلَّ ذَلِكَ يُعْرَضُ عَلَيْهِ. قَالَ: فَقَالُوا لَهُ: فَعَلَّمْنَا. قَالَ: فُؤَلُوا:

اللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِكَ وَرَحْمَتِكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ وَخَاتَمِ النَّبِيِّينَ، مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ إِمَامِ الْخَيْرِ، وَقَائِدِ الْخَيْرِ، وَرَسُولِ الرَّحْمَةِ، اللَّهُمَّ ابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا يَغِيْطُهُ بِهِ الْأَوْلُونَ وَالْآخِرُونَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ¹⁶⁴

Tercümesi

Abdullah b. Mes'ud şöyle demiştir:

‘Allah Rasûlü’ne salavat getirdiğiniz zaman en güzel şekilde salavat getirin. Belki de bu salavat O’na arz edilir de farkına varmazsınız. Allah Rasûlü’ne, ‘bize öğret’ dediler. O da şöyle söyleyin buyurdu:

‘Allah’ım salavatını, rahmetini, bereketini; peygamberlerin efendisi, müttakilerin önderi, nebilerin sonuncusu, kulun, hayrın önderi ve rehberi olan rasulüne, rahmet elçisinin üzerine kıl. Allah’ım O’nu öncekilerin ve sonrakilerin gıpta ettiği Makam-ı Mahmud’a ulaştır.’

Metne Dair

Asıl rivayetle arasında metinsel olarak ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Asıl rivayette var olan giriş kısmı burada bulunmamaktadır. Rivayetin baş kısmında salavatın niçin güzelce yerine getirilmesi gerektiğine dair bilgiler verilmiştir. Rivayetin ilerleyen kısımlarında önceki rivayetlerden farklı olarak Allah Rasûlü ile ilgili vasıflar

¹⁶⁴ İbn Mâce, ‘İkâmetü’s-Salât’, 25, (No.906).

ve dua cümleleri arttırılmıştır. Rivayetin son kısmı ise asıl rivayetle aynıdır. Sadece iki bölümde de *إِبْرَاهِيمَ* ve *وَأَلِ* ifadesinin başında *عَلَى* harfi ceri hazfedilmiştir.

Senede Dair

Sahabe ravisine kadar 6 raviyle bizlere merfu bir şekilde ulaşmaktadır. İbn Mace'yi tahkik eden merhum Şuayb Arnavut hoca hadisin sahih olduğunu söylemiştir.¹⁶⁵

3.5. 'Ebu Mes'ud el-Ensari'nin Rivayetleri

Salavatla alakalı rivayeti olan ravilerden dördüncüsü *Ebu Mes'ud el-Ensari'dir*. Tam adı *Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr b. Sa'lebe el-Bedrî'dir*. (ö.42/662) Salavatın keyfiyetiyle alakalı 7 adet rivayeti bulunmaktadır. Müslim, Muvatta ve Darimi'de birer tane Ebu Davud ve Nesai'de ise ikişer tane rivayeti bulunmaktadır.

3.5.1. Müslim'de Geçen Rivayetleri

Ebu Mes'ud el-Ensari'nin Müslim'de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى النَّمِيمِيُّ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمِرِ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدِ الْأَنْصَارِيِّ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ، هُوَ الَّذِي كَانَ أُرِيَ النَّدَاءَ بِالصَّلَاةِ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ،

قَالَ: أَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ فِي مَجْلِسِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، فَقَالَ لَهُ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ: أَمَرَنَا اللَّهُ تَعَالَى أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَكَيْفَ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ؟ قَالَ: فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى تَمَنَّيْنَا أَنَّهُ لَمْ يَسْأَلْهُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«قُولُوا لِلَّهِ صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارَكْتَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَالسَّلَامُ كَمَا قَدْ عَلِمْتُمْ»¹⁶⁶

Metne Dair

Rivayetin metnine ilk baktığımızda Ebu Humeyd'in rivayetleriyle benzerlik taşıdığını görmekteyiz.

- İki bölümde de *عَلَى إِبْرَاهِيمَ* lafzının bulunmaması,
- ilk bölümün sonunda *إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ* ifadesinin yer almaması
- ikinci bölümün başında *اللَّهُمَّ* ifadesinin olmayışı gibi benzerlikler bulunmaktadır.
- Ebu Humeyd'in İbn Mace'de geçen rivayetinde olduğu gibi rivayetin

¹⁶⁵ İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnavut, (Dimeşk, er-Risaletü'l-Alemiyye, 1431/2010), 2/72.

¹⁶⁶ Müslim, *'Sehv*, 49 (No.1285).

sonundaki **العالمين** في ziyade edilmesi gibi benzerlikler bu rivayeti Ebu Humeyd rivayetine metinsel olarak yaklaştırmaktadır.

- Bu rivayette daha önce aktardığımız rivayetlerden farklı olarak giriş kısmında Allah Rasûlü ile diyalogun hangi mekanda geçtiğini ve Allah Rasûlü'ne soruyu yönelten sahabenin kim olduğu bilgisi açıkça yer almaktadır.

Asıl olarak kabul ettiğimiz rivayetten farkı ise;

- Giriş kısmı farklıdır.
- Kâ'b b.Ucre rivayetinde **كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ** şeklinde sorulmuştu. Burada **كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟** şeklinde soru yöneltilmiş.
- İlk bölümde **إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ** ifadesi geçmemektedir.
- 2.bölümün başlangıcında **اللَّهُمَّ** ifadesi bulunmamaktadır.

Senede Dair

Rivayeti İmam Müslim, İmam Malik'in talebelerinden olan Yahya b. Yahya b. Bükeyr et-Temimi'den aktarmıştır. Kendisi Horosanlı hadis hafızlarındandır. Ebu Mes'ud'dan rivayet eden de "Sâhibü'l-ezân" diye meşhur olan rüyasında kendisine ezanın sözlerinin bildirildiği sahâbî olan Abdullâh b. Zeyd b. Sa'lebe el-Ensârî'dir. Rivayet bizlere sahih ve merfu olarak ulaştırmıştır.

3.5.2. Ebu Davud'ta Geçen Rivayetleri

Ebu Mes'ud el-Ensari'nin Ebu Davud'ta iki tane rivayeti bulunmaktadır. Rivayetlerin ilki şöyledir:

حدثنا القعنبي، عن مالك، عن نعيم بن عبد الله المجرم، أن محمد ابن عبد الله بن زيد- وعبد الله بن زيد هو الذي أرى النداء بالصلاة- أخبره عن أبي مسعود الأنصاري أنه قال: أتانا رسول الله- صلى الله عليه وسلم - في مجلس سعد بن عبادة فقال بشير بن سعد: أمرنا الله أن نُصَلِّي عليك يا رسول الله، فكيف نُصَلِّي عليك؟ فسكت رسول الله- صلى الله عليه وسلم -حتى تمنينا أنه لم يسأله، ثم قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم :-

"قولوا" فذكر معنى حديث كعب بن عُجرة، زاد في آخره: "في العالمين، إنك حميدٌ مجيدٌ"¹⁶⁷

Metne Dair

Asıl kabul ettiğimiz Buhari'de geçen Kâ'b b.Ucre rivayetiyle aynı manada olduğu sadece sonuna **العالمين** في lafzının ziyade edildiği belirtilmiştir. Müslim

¹⁶⁷ Ebu Dâvud, 'Salât', 182 (No.980).

rivayetinde olduğu gibi buranın da giriş kısmında Allah Rasûlü ile yapılan diyalogun nerede geçtiği ve soruyu kimin yönelttiği açıkça belirtilmiştir.

Senede Dair

Ebu Davud bu rivayeti, İmam Malik'e 30 yıldan fazla talebelik yapan Ka'nebî'den merfu ve sahih olarak rivayet etmiştir. Müslim rivayetinin senedinden farkı Ka'nebi tarihiyle gelmesidir.

Ebu Davud'ta geçen diğer rivayet şu şekildedir:

حدثنا أحمد بن يونس، حدثنا زهيرٌ، حدثنا محمد بن إسحاق، حدثنا محمد بن إبراهيم بن الحارث،
عن محمد بن عبد الله بن زيد عن عقبة بن عمرو، بهذا الخبر، قال: "قولوا: اللهم صل على محمد
النبِيِّ الأُمِّيِّ وعلى آلِ مُحَمَّدٍ" 168

Metne Dair

Ebu Davud, başka tarikten de aldığını göstermek için bu rivayeti önceki rivayeti destekler mahiyette muhtasar olarak getirmiştir. Metinde daha önceki rivayetlerde olmayan Nebi ve Ümmi vasıfları getirilmiştir.

Senede Dair

Sened Ukbe b. Amr ismiyle geldi. Bu isim Ebu Mes'ud el-Ensari'nin diğer ismidir. Tam adı şu şekildedir: Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr b. Sa'lebe el-Bedrî (ö. 42/662) Senedde yer alan Muhammed b. İshak 'Sîretü İbn İshâk' yada diğer bir ismiyle 'Kitâbü'l-Megâzî eserlerinin sahibi olan siyer ve megazi alimi ve muhaddistir. Muhammed b. İshak hakkında birtakım değerlendirmelerde bulunulmuştur. Kısaca aktaracak olursak;

İbn Hacer; 'saduktur ve tedlis yapar. Kendisi şiiilik ve kaderilikle suçlanmıştır. 'demiştir.¹⁶⁹ Bu rivayet açıkça tahdis lafzıyla geldiği için tedlis şüphesi ortadan kalkmıştır. Merhum Şuayp Arnavut tahkikinde hadisin Muhammed b. İshak'tan dolayı hasen olduğunu söylemiştir.

3.5.3. Nesâî'de Geçen Rivayetleri

Ebu Mes'ud'un, salavatın keyfiyete dair Nesâî'de geçen iki adet rivayeti bulunmaktadır. Rivayetlerden ilki şu şekildedir:

¹⁶⁸ Ebu Dâvud, 'Salât', 182 (No.981).

¹⁶⁹ İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s.825.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ، وَالْحَارِثُ بْنُ مِسْكِينٍ، قِرَاءَةً عَلَيْهِ وَأَنَا أَسْمَعُ، وَاللَّفْظُ لَهُ، عَنْ ابْنِ الْقَاسِمِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمَّرِ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدِ الْأَنْصَارِيِّ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ - الَّذِي أَرَى التَّدَاءَ بِالصَّلَاةِ - أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِي مَسْعُودِ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ

قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَجْلِسِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، فَقَالَ لَهُ بِشِيرُ بْنُ سَعْدٍ: أَمَرَنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَيْفَ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ؟ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى تَمَنَّيْنَا أَنَّهُ لَمْ يَسْأَلْهُ ثُمَّ

قَالَ: " قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَالسَّلَامُ كَمَا عَلَّمْتُمْ¹⁷⁰ »

Farklı tarikle gelen mezkur rivayet, önceki ‘ Ebu Mes’ud’ rivayetleriyle benzerlik taşıdığından dolayı değinmeyi düşünmüyoruz.

Nesâî’ de geçen diğer rivayet ise şöyledir:

أَخْبَرَنَا زِيَادُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمَرْنَا أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ وَنُسَلِّمَ، أَمَا السَّلَامُ فَقَدْ عَرَفْنَا، فَكَيْفَ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ؟ قَالَ:

" قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ¹⁷¹ »

Metne Dair

Farklı bir tarikle gelen mezkur rivayet, Ebu Mes’ud’un önceki rivayetleriyle metinsel olarak ciddi farklılıklar ve hazifler içermektedir. Giriş kısmı bu rivayette yer almamaktadır. Diyalogun geçtiği mekan ve soruyu yönelten sahabinin bilgisi bu rivayette bulunmamaktadır. Asıl rivayete ve Ebu Mes’ud’un önceki rivayetlerine göre ciddi hazifler bulunmaktadır. Önceki rivayeti destekleme ve farklı tariklerle de aldığını gösterme gayesine matuf bu rivayetin muhtasar olması bizleri şaşırtmamaktadır.

Senede Dair

Senede bize, ‘Ziyad b. Yahya - Abdulvehhab b. Abdulmecid – Hişam b. Hassan - Muhammed – Abdurrahman b. Bişr – Ebu Mes’ud el-Ensari – Hz.Peygamber’

¹⁷⁰ Nesâî, ‘Sehv’, 49, (No.1285).

¹⁷¹ Nesâî, ‘Sehv’, 50, (No.1286).

aracılığıyla merfu olarak bizlere ulaşmaktadır. Raviler sika ve güvenilir ravilerdir. Sahih senedli bir rivayettir.

3.5.4. Muvatta'da Geçen Rivayetleri

Muvatta'da Ebu Mes'ud'un bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، أَخْبَرَنَا نُعَيْمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمَّرُ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدِ الْأَنْصَارِيِّ أَخْبَرَهُ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدِ الَّذِي أُرِيَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ أَبَا مَسْعُودٍ، أَخْبَرَهُ، فَقَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَلَسَ مَعَنَا فِي مَجْلِسِ ابْنِ عَبَّادَةَ، فَقَالَ بَشِيرُ بْنُ سَعْدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي النَّعْمَانِ: أَمَرَنَا اللَّهُ أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَكَيْفَ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ؟ قَالَ: فَصَمَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى تَمَنَّيْنَا أَنَا لَمْ نَسْأَلْهُ،

قَالَ: " قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَالسَّلَامُ كَمَا قَدْ عَلِمْتُمْ " 172

Metne Dair

Mezkur rivayet, önceki Ebu Mes'ud rivayetleriyle kısmi farklılıklar içermektedir.

- Önceki rivayetlerde iki bölümde de **عَلَى إِبْرَاهِيمَ** ifadesi yer almıyordu. Burada ise iki bölümde de yer almaktadır.
- Önceki rivayetlerde iki bölümde de **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** ifadeleri bulunmaktayken burada sadece ilk bölümde bulunmaktadır.
- Asıl rivayette yer almayan diyalogun geçtiği mekan bilgisi ve soruyu yönelten sahabenin bilgisi burada bulunmaktadır. Gene asıl rivayette ilk bölümün sonunda yer alan **إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ** ifadesi ve ikinci bölümün başında bulunan **اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، فِي الْعَالَمِينَ** ifadeleri bu rivayette bulunmamaktadır. Ayrıca İkinci bölümün sonundaki **فِي الْعَالَمِينَ** ziyadesi asıl rivayette yer almamaktadır.

Senede Dair

Yukarıda aktardığımız rivayet önceki Ebu Mes'ud rivayetlerine göre sened olarak daha âli bir isnaddır. Sahabi ravisine kadar 3 ravi bulunmaktadır. İmam Malik doğrudan rivayet etmektedir ve merfu olarak bizlere ulaşmaktadır. Muvatta ravilerinden

¹⁷² Muvatta', 'Salât', 293.

Muhammed b. Hasan eş-Şeybani bu hadisin hasen olduğunu ifade etmiştir.¹⁷³

3.5.5. Darimi'de Geçen Rivayetleri

Ebu Mes'ud'un Darimi'de konumuzla ilgili bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نُعَيْمِ الْمُجْمِرِ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدِ الْأَنْصَارِيِّ، الَّذِي كَانَ أُرِي النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيَّ، قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَلَسَ مَعَنَا فِي مَجْلِسِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، فَقَالَ لَهُ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ وَهُوَ أَبُو النُّعْمَانَ بْنُ بَشِيرٍ: أَمَرَنَا اللَّهُ أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَيْفَ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ؟ قَالَ: فَصَمَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى تَمَنَّيْنَا أَنَّهُ لَمْ يَسْأَلْهُ، ثُمَّ قَالَ:

" قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَالسَّلَامُ كَمَا قَدْ عَلِمْتُمْ " ¹⁷⁴

Metne Dair

Ravinin önceki rivayetlerinde mevcut olan **عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ** ifadesi bu rivayette bulunmamaktadır. Rivayetin geri kalan kısmı Ebu Mes'ud'un önceki rivayetleriyle büyük oranda aynı olduğu için detaylara değinmeden diğer başlığa geçmeyi düşünüyoruz.

Senede Dair

Muvatta'daki rivayetin senedinden tek farkı bu rivayetin İmam Malik'in talebesi olan Abdullah b. Abdulmecid'ten rivayet edilmesidir. Muhakkik senedin sahih olduğunu ifade etmektedir.¹⁷⁵

3.5.6. Ebu Mes'ud el-Ensari' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Ebu Mes'ud rivayeti daha önce incelemiş olduğumuz Ebu Humeyd rivayetlerine benzerlik göstermektedir. Asıl rivayetle aralarında aynı farklılıklar bulunmaktadır. Benzerlik ve farklılık arz ettiği yerleri, rivayetleri değerlendirirken belirttiğimiz için burada tekrardan değinmeye gerek görmedik.

Ebu Mes'ud rivayetlerinin önceki rivayetlerden farkı, giriş kısmında Allah Rasûlü ile yapılan diyalogun nerede yapıldığı ve soru yönelten sahabinin kim olduğu

¹⁷³ Muvatta', 'Salât', 293.

¹⁷⁴ Dârimi, 'Salât', 85 (No.1366).

¹⁷⁵ Dârimi, 'Salât', 85 (No.1366).

bilgisinin bulunmasıdır. Bu bilgiye önceki rivayetlerde rastlayamadık. Ebu Davud'da geçen ikinci rivayet her ne kadar bu rivayette tedlis yapmasa bile müdellis bir ravi olan Muhammed b. İshak'tan dolayı hasen bir rivayet olarak kabul edilmiştir. Muvatta'daki rivayette muhakkikler nezdinde hasen kabul edilmiş diğer rivayetler ise sahih kabul edilmiştir. Hülasa; 7 rivayetten ikisi hasen, geri kalan beşi sahih senedli rivayettir.

3.6. Ebû Saîd el-Hudrî Rivayetleri

Tam adı ; Ebu Said Sa'd b. Malik b. Sinan el Hudri'dir.(ö.74/693) En çok hadis rivayet eden yedi sahabiden biri olan Ebu Said'in 'salavatın keyfiyetiyle' ilgili Buhari'de, Nesai'de ve İbn Mace'de birer tane olmak üzere toplam 3 tane rivayeti bulunmaktadır.

3.6.1. Buhari'de Geçen Rivayeti

Buhari'de geçen rivayeti şu şekildedir:

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْرَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، وَالدَّرَّاورِدِيُّ، عَنْ يَزِيدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبَابٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي؟ قَالَ: " قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ" 176

Metne Dair

Söz konusu rivayet, giriş kısmı olmadan ve keyfiyetle alakalı bölümde de ciddi hazifler barındırarak muhtasar bir şekilde bizlere ulaşmıştır.

- Asıl rivayetteki giriş kısmı büyük ölçüde bu rivayette bulunmamaktadır.
- Asıl rivayetle arasında takdim tehirler mevcuttur. Örneğin: asıl rivayette كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمَنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكُمْ؟ şeklinde önce 'salâtın' keyfiyeti sorulmuş daha sonra Allah Teâlâ'nın 'selamı'daha önceden öğrettiği ifade edilmiştir. Burada ise هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي؟ denilerek önce 'selamı' bildiklerini belirtip daha sonra da 'salavatın' nasıl eda edileceğini sormuşlardır.
- Asıl rivayette salavatın nasıl olacağı sorusu كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ lafızlarıyla ifade edilmişken burada فَكَيْفَ نُصَلِّي lafızlarıyla fiil formunda ve harfi cersiz gelmiştir.

¹⁷⁶ Buhari, 'Deavât', 32, (No.6358).

- İlk bölümde وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ lafzına yer verilmemiş وَعَبْدِكَ وَرَسُولِكَ şeklinde Muhammed lafzının vasıfları eklenmiştir. Gene ilk bölümde عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ ifadesi ve ikinci bölümün başlangıcında اَللّٰهُمَّ ifadesi bulunmamaktadır.
- İkinci bölümün başında آلِ إِبْرَاهِيمَ ifadesinin başında عَلَى harfi ceri ve rivayetin son kısmında ise إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ifadesi yer almamaktadır.

Senede Dair

Senedde yer alan İbn Hâzim; Abdulaziz b. Ebi Hâzim el-Mahzumi'dir. Asıl ismi Seleme b. Dinar'dır. (ö.184) Gene senetteki Derâverdi, Ebû Muhammed Abdül'azîz b. Muhammed b. Ubeyd ed-Derâverdî'dir. (ö. 187) Yezid ise Yezid b. Abdullah b. Usame b. el-Hadi el-Leysi'dir.(ö.139)¹⁷⁷ Rivayet bize sahih ve merfu bir şekilde ulaşmıştır.

3.6.2. Nesâî'de Geçen Rivayetleri

Ebu Said el-Hudri'nin Nesâî'de bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا بَكْرٌ وَهُوَ ابْنُ مُضَرَ، عَنْ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَبَّابٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ قَدْ عَرَفْنَا، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟ قَالَ: " قُولُوا: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَبْدِكَ وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ " ¹⁷⁸

Metne Dair

Önceki rivayetiyle arasındaki farklar:

- Önceki rivayette selamın bilindiği هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ sözcükleriyle ifade edilmişken burada السَّلَامُ عَلَيْكَ قَدْ عَرَفْنَا، sözcükleriyle ifade edilmiştir.
- Salavatın keyfiyeti sorulurken önceki rivayette فَكَيْفَ نُصَلِّي؟ şeklinde fiil formunda ve harfi cersiz sorulmuşken burada فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟ şeklinde hem isim formunda hem de harfi cerli soru sorulmuştur.
- Buradaki İkinci bölümde مُحَمَّدٍ آلِ مُحَمَّدٍ ifadesinin başında عَلَى harfi ceri bulunmamaktadır.
- Gene önceki rivayetin sonunda yer alan وَإِلَى إِبْرَاهِيمَ ifadesi bu rivayette

¹⁷⁷ Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa el-Hanefî Aynî, *Umdetü'l-Kârî li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1308) c.22, s.308.

¹⁷⁸ Nesâî, 'Sehv', 53, (No.1293).

bulunmamaktadır.

Asıl rivayetle alakalı farklara Ebu Said el-Hudri'nin önceki rivayetinde değindiğimiz için bu kısımda ve sonraki rivayetinde değinmeyi faydalı bulmuyoruz.

Senede Dair

Senedde yer alan Bekr, 8. tabakada yer alan Bekr b. Mudar b. Muhammed b. Hakim b Süleymandır. Gene senedde yer alan İbnu'l Hâdi, önceki rivayette yer alan Yezid ile aynı ravidir ve müşterek ravidir. Tam ismi ise daha önceden de aktardığımız gibi Yezid b. Abdullah b. Usame b. el-Hâdi el-Leysi'dir. Sened sahih ve merfu olarak bizlere ulaşmıştır.

3.6.3. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri

Ebu Said el-Hudri'nin İbn Mâce'de tek bir rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ (ح) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ؛
قالا: حدثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَبَّابٍ
عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ قَدْ عَرَفْنَاهُ، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ؟ قَالَ:
قُولُوا: "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى
آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ"¹⁷⁹

Metne Dair

Önceki iki rivayetin karışımı bir rivayet olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin *عَرَفْنَاهُ* kısmı Buhari rivayetiyle benzerlik gösterirken *هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ* kısmı Nesâi rivayetiyle benzerlik göstermektedir. Gene *فَكَيْفَ الصَّلَاةُ؟* kısmı Nesâi rivayetiyle aynıken aynı yerin sonunda *عَلَيْكَ* olmaması açısından Buhari rivayetine benzemektedir. Son olarak ikinci bölümün sonunda *وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ* şeklinde harfi cerli gelmesi Buhari rivayetiyle aynıyet arz ederken *وَالِ إِبْرَاهِيمَ* lafzının bulunmaması bakımından Nesâi rivayetine benzemektedir.

Senede Dair

Senedde tahvil bulunmaktadır. Bu şekilde farklı tarikler aynı senedde kolayca ifade edilmiştir. Müşterek ravi Yezid b. el-Hâdi'dir. İsnad bizlere sahih ve merfu olarak ulaşmıştır. Senedleri açacak olursak:

¹⁷⁹ İbn Mâce, 'İkâmetü's-Salât', 25 (No.903).

İlki tarik şu şekildedir:

Ebu Bekir b. Ebi Şeybe – Halid b. Mahled – Yezid b el-Hâdi – Abdullah b Habbab –
Ebu Said el-Hudri – Hz.Peygamber

Diğer tarik ise şu şekildedir:

Muhammed b. Müsenna – Ebu Âmir – Abdullah b. Ca'fer - Yezid b el-Hâdi – Abdullah
b. Habbab – Ebu Said el-Hudri – Hz.Peygamber

3.6.4.Ebû Said el-Hudrî' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Ebû Said el-Hudrî'nin rivayet etmiş olduğu 3 rivayetin önceki rivayetlerden ayıran en önemli farklılığı **وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ** ifadesinin yerine Muhammed lafzından hemen sonra **عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ** şeklinde Muhammed lafzının vasıflarının getirilmesidir. Rivayetlerde yapılan haziflere önceki isnad ve metin değerlendirmelerinde değindiğimiz için burada ayrıca değinmeye lüzum görmedik.

3.7. Zeyd b. Hârice Rivayetleri

Zeyd b. Hârice'nin salavatın keyfiyetiyle alakalı Nesâî ve Müsned-i Ahmed'te birer tane olmak üzere toplam iki adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayetler şu şekildedir:

3.7.1. Nesâî'de Geçen Rivayetleri

Zeyd b. Hârice'nin Nesâî'de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدِ الْأَمْوِيِّ، فِي حَدِيثِهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُنْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ زَيْدَ بْنَ خَارِجَةَ قَالَ: أَنَا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: صَلُّوا عَلَيَّ وَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ، وَفُؤُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ¹⁸⁰

Terceme

Hadis metninde geçen **وَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ** lafzının manası dua ederken özenli davranın, dua ederken (kabul olması için) çabalayın anlamlarına gelmektedir. Şarihlerin takdiriyle beraber düşündüğümüzde anlamı; salavatla duanızı güzelleştirin manalarına gelmektedir.

Metne Dair

Söz konusu rivayet keyfiyete dair bilgi vermesi açısından çok muhtasar bir

¹⁸⁰ Nesâî, 'Sehv', 52(No.1292).

metne sahiptir. Asıl rivayette geçen metnin keyfiyetin anlatıldığı bölümün ilk cümlesini almakla yetinilmiştir.

Senede Dair

Senedde yer alan Osman b. Hâkim, İbn Ubade b Huneyf el-Ensâri el-Evsi el-Medeni 'dir. Musa b. Talha ise Musa b. Talha b. Ubeydullah et-Teymi'dir. Sened sahih ve merfu bir şekilde bizlere ulaşmıştır.

3.7.2. Müsned'de Geçen Rivayetleri

Zeyd b. Hârîce'nin Müsned'de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ بَحْرٍ، حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ سَلَمَةَ، أَنَّ عَبْدَ
الْحَمِيدِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، دَعَا مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ جِئِنَ عَرَسَ عَلَى ابْنِهِ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَيْسَى، كَيْفَ بَلَغَكَ
فِي الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ مُوسَى: سَأَلْتُ زَيْدَ بْنَ خَارِجَةَ عَنِ الصَّلَاةِ عَلَى
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ زَيْدٌ: أَنَا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفْسِي: كَيْفَ الصَّلَاةِ
عَلَيْكَ؟ قَالَ: " صَلُّوا وَاجْتَهِدُوا،

ثُمَّ قُولُوا: اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ¹⁸¹»

Metne Dair

Önceki rivayetinden farklı olarak giriş bölümü mevcuttur. Hangi ortamda söylenildiğine kime sorulduğuna ve kimden cevap alındığına dair malumat verilmektedir. Ayrıca bu rivayette bulunan كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكَ ifadesi önceki rivayette bulunmamaktadır. Önceki rivayette yer alan صَلُّوا عَلَيَّ وَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ ifadesi burada harfi cersiz ve mefulsüz olarak gelmiş. Önceki rivayette muhtasarda olsa ilk bölümle alakalı bilgi verilmişken burada ikinci bölümle ilgili bilgi verilmiştir.

Senede Dair

Önceki rivayetle müşterek ravi Osman b. Hakimdir. Senedde yer alan Abdulhamid b. Abdurrahman, İbn Zeyd b. el-Hatttab el-Adevi'dir. İsnad, bize sahih ve merfu bir senedle ulaşmaktadır.

3.7.3. Zeyd b. Harice' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Önceki rivayetlerden en açık farkı metin kısmında önceki rivayetlerde

¹⁸¹ Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 3/239, (No.1714).

Rivayetın isnadı bizlere sahih ve merfu bir şekilde ulaşmıştır.

Nesâi’de bulunan diğer rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَمِّي، قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟

قَالَ: " قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ"¹⁸³

Metne Dair

İmam Nesâi’nin farklı bir tarikte Talha b. Ubeydullah’tan aktardığı rivayetın önceki rivayetle farkları şu şekildedir:

- Önceki rivayette **يَا رَسُولَ اللَّهِ، قُلْنَا:** şeklinde soruyu soranın kendileri (biz) olduğu ifade edilmişken bu rivayette soruyu soranın ismi bilmeyen bir adam olduğu ifade edilmiştir.(رَجُلًا)
- Önceki rivayette isim formunda soru sorulmuşken burada **كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ** şeklinde fiil formunda sorulmuş ve devamına **يَا نَبِيَّ اللَّهِ** nida tamlaması ziyade edilmiştir.
- Keyfiyetle ilgili iki bölümde de önceki rivayette yer alan **وَالِ إِبْرَاهِيمَ** lafızları hafzedilmiştir.

Geri kalan hususlar ile önceki rivayet arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla asıl rivayetle arasında, önceki rivayetle aynı farklılıklar bulunduğu için tekrarına lüzum görmeyip diğer bölüme geçiyoruz.

Senede Dair

İmam Nesâi’nin farklı bir tarikte Talha b. Ubeydullah’tan aktardığı bu rivayetın senedi de bizlere sahih ve merfu bir şekilde ulaşmıştır.

3.8.1.‘Talha b. Ubeydullah’ Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Talha b. Ubeydullah’tan salavâtın keyfiyetine dair rivayet edilen hadislerin ikisi de Nesâi’de bulunmaktadır. Asıl rivayetle arasındaki en açık farklılık bu rivayetın giriş kısmının çok kısa olması ve asıl rivayette yer alan **كَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ** lafızlarının

¹⁸³ Nesâi, ‘Sehv’, 52, (No.1291).

burada **كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ** şeklinde gelmesidir. Salavâtın keyfiyetiyle alakalı bölüm kısaca değindiğimiz yerler dışında büyük oranda benzerlik taşımaktadır.

3.9. 'Büreyde el-Hüzâî' Rivayetleri

Tam adı; Ebû Abdillâh Büreyde b. el-Husayb b. Abdillâh el-Eslemî'dir. (ö. 63/682-83 [?] Horasan'da en son vefat eden sahâbîdir. Büreyde el-Hüzâî'nin Müsned-i Ahmed'de geçen tek rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَبِي دَاوُدَ الْأَعْمَى، عَنْ بُرَيْدَةَ الْخَزَاعِيِّ قَالَ:
قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ عَلِمْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ:
قُولُوا: " اللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِكَ وَرَحْمَتِكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا جَعَلْتَهَا
عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ " ¹⁸⁴

Metne Dair

Rivayetin metni buraya kadar aktardığımız rivayetlerin hepsiyle farklılık arz ediyor. Asıl rivayetle giriş bölümünde kısmi benzerlikler içerse de geri kalan bölümün tamamı farklılık içermektedir.

Senede Dair

Müsned'de geçen bu rivayetin senedi kuvvetli zayıftır. Senedde yer alan Ebu Davud el-A'ma –asıl adı Nufeyun b. el-Hâris'tir- metrukü'l-hadis bir ravidir. Yahyâ b. Maîn onun yalancı bir ravi olduğunu belirtti¹⁸⁵ Ayrıca senedde yer alan İsmail; İbn Ebi Halid el-Ahmesi'dir.

3.10. Salavâtın Keyfiyetine Dair Rivayetlerin Genel Değerlendirmesi

Bu bölümde, Kütüb-ü Tis'a içerisinde tespit ettiğimiz 86 adet rivayetin salavâtın keyfiyetiyle ilgili 41 tanesini incelemiş olduk. Sened açısından söz konusu 41 adet rivayetin biri şiddetli zayıf, ikisi hasen geri kalan 38 tanesi ise sahih senedli rivayetlerdir. Ayrıca Ebu Hureyre'nin Ebu Davud'da geçen rivayetlerinden birinin¹⁸⁶ yarısı fazilet yarısı keyfiyetle ilgili olduğu için bu bölümde incelemek yerine faziletle ilgili rivayetlerin incelendiği bölümde aktarmayı uygun gördük.

Şiddetli zayıflığı olan rivayet bizlere; Büreyde el-Hüzâî tarafından rivayet edilmiştir ve Müsned-i Ahmed'te geçmektedir.¹⁸⁷ Bu rivayetin zayıf olma sebebi

¹⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 38/92, (No.22988).

¹⁸⁵ İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s.1008.

¹⁸⁶ Ebu Dâvud, 'Salât', 185 (No.982).

¹⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 38/92, (No.22988).

metruk'ül-hadis bir ravi alan Ebu Dâvud el-A'ma'nın ravi zinciri arasında yer almasıdır.

Hasen rivayetlere gelince, iki hasen rivayette bizlere Ebu Mes'ud tarafından rivayet edilmektedir. Söz konusu rivayetlerin ilki râvinin Ebu Davud'da geçen ikinci rivayetidir.¹⁸⁸ Bu rivayetin hasen olma sebebi, her ne kadar bu rivayette tedlis yapmasa bile müdellis bir ravi olan Muhammed b. İshak'ın rivayet zinciri arasında yer almasıdır. Diğer hasen rivayet ise Muvatta'da yer almaktadır.¹⁸⁹

Riveyetlerin metinleri, genel olarak asıl olarak kabul ettiğimiz Ka'b b. Ucre rivayetine benzerlik göstermektedir. Asıl rivayette yer alan bazı bölümlerin hafzedilmiş halidir. Bu farklılıklar da manen rivayetin doğal bir sonucudur. Metinde yapılan hazifler dışında genel olarak tespit edebildiğimiz farklılıklar şu şekildedir:

وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ	190	⇒	وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ	191	⇒	وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
اللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِكَ وَرَحْمَتَكَ وَبَرَكَاتِكَ	192	⇒	اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ ...			
اللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِكَ وَرَحْمَتَكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى		⇒	اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ. ...
آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا جَعَلْتَهَا عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ			

4. Salavâtın Faziletine Dair Rivayetler

Kütüb-ü Tis'a içerisinde tespit ettiğimiz rivayetleri 'keyfiyete dair' ve 'fazilete dair' olarak iki kısımda incelemeyi uygun bulmuştuk. 'Keyfiyete dair' 41 adet rivayeti ravi merkezli olarak sened ve metin açısından değerlendirmiştik. Birden fazla rivayetin bulunduğu bölümlerde kısa bir değerlendirme yapıp diğer ravinin rivayetini incelemeye koyulmuştuk.

Keyfiyetle ilgili asıl olarak kabul ettiğimiz rivayet vardı ve diğer rivayetleri asıl rivayete göre karşılaştırıp değerlendirmelerde bulunmuştuk. Ancak faziletle ilgili konuların çeşitli ve çok olmasından dolayı asıl olarak kabul edebileceğimiz bir rivayet bulmanın zor olacak ve diğer rivayetlerle ilgili kıyaslama yapmak için uygun olmayacaktır. Bu sebeple bu bölümde değerlendirmeye medar olacak düzeyde asıl kabul edeceğimiz bir rivayet belirlemeden doğrudan 'fazilete dair' rivayetleri ravi odaklı

¹⁸⁸ Ebu Dâvud, 'Salât', 182 (No.981).

¹⁸⁹ Muvatta, 'Salât', 293.

¹⁹⁰ Buhârî, 'Enbiya', 10 (No.3369).

¹⁹¹ Buhari, 'Deavât', 32, (No.6358).

¹⁹² İbn Mâce, 'İkâmetü's-Salât', 25, (No.906).

olarak incelemeyi düşünüyoruz.

‘Salavâtın faziletine dair’ tespit edebildiğimiz 34 adet rivayet şunlardır:

4.1. ‘Ebu Hureyre’ Rivayetleri

Faziletle ilgili en fazla rivayete sahip râvi olduğu için ilk olarak Ebu Hureyre’nin rivayetlerini incelemeyi uygun gördük. Ebu Hureyre’nin Kütüb-ü Tis’a’da 12 adet rivayeti bulunmaktadır. Bunlardan 1 tanesi Müslim’de,¹⁹³ 2 tanesi Ebu Davud’da^{193,1} tanesi Nesai’de, 1 tanesi Tirmizi’de, 6 tanesi Müsned’de ve 1 tanesi Darimi’de bulunmaktadır. İlgili rivayetler şöyledir:

4.1.1. Müslim’de Geçen Rivayetleri

Ebu Hureyre’nin Müslim’de bir adet rivayeti bulunmaktadır. Söz konusu rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي أُيُوبَ، وَقُتَيْبَةُ، وَابْنُ حُجْرٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ، عَنِ الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاجِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا»¹⁹⁴

Değerlendirme

İmam Müslim, mezkur rivayeti Yahya b. Eyyüb, Kuteybe ve İbn Hucr’dan rivayet etmiştir. Sahabe râvisine kadar 4 tane râvi bulunmaktadır. Ravilerin hepsi sika ravilerdir. Senedi sahih ve merfu şekilde bizlere ulaşmıştır.

4.1.2. Ebu Dâvud’da Geçen Rivayetleri

Ebu Davud’da faziletle alakalı 2 adet rivayet bulunmaktadır. Rivayetlerden ilki tamamen faziletle alakalı diğer rivayetin ise ilk bölümü fazilet ikinci bölümü keyfiyetle alakalıdır.İlgili rivayetler şu şekildedir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، قَرَأْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَافِعٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبَرِيِّ -
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: " لا تجعلوا بيوتكم قبوراً، ولا تجعلوا
قُبُورِي عِيْدًا؛ وصلُّوا عليَّ فإنَّ صلَّاتِكُمْ تُبَلِّغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ"¹⁹⁵

Değerlendirme

Şuayp Arnavut, Ebu Davud’u tahkik ettiği eserinde senedin sahih li gayrihi olduğunu, senedde yer alan Abdullah b.Nâfi’ in hadisi hasen,saduk bir ravi olduğunu

¹⁹³ Ebu Davud’ta geçen bir rivayetin ilk yarısı faziletle ilgili ikinci yarısı da keyfiyetle ilgili memzuc bir rivayettir.Bu rivayeti Keyfiyetle ilgili bölümde de değil de rivayetlerinin tamamını bütüncül görmek amacıyla bu bölümde zikredeceğiz.

¹⁹⁴ Müslim, ‘Salât’, 17, (No.70/408).

¹⁹⁵ Ebu Dâvud, ‘Menâsik’, 95 (No.2042).

bundan dolayı rivayetin senedinin hasen olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁶Diğer rivayetlerin desteğiyle hasen derecesinden sahih ligayrihi derecesine çıkmıştır. Hafız İbn Hacer rivayetin senedinin sahih olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁷Seneddeki İbn Ebi Zi'b, Muhammed b. Abdurrahman el-Âmirî'dir. Said el-Makberi,İbn Ebi Sâid'dir.

Ebu Dâvud'ta geçen diğer rivayet şöyledir:

حدثنا موسى بن إسماعيل، حدثنا جبان بن يسار الكلابي حدثني أبو مطرف عبيد الله بن طلحة بن عبيد الله بن كرز، حدثني محمد بن علي الهاشمي، عن المجرم عن أبي هريرة، عن النبي - صلى الله عليه وسلم - قال: "من سره أن يكتال بالمكيال الأوفى إذا صلى علينا أهل البيت فليقل: اللهم صل على محمد النبي وأزواجه أمهات المؤمنين وذريته وأهل بيته، كما صليت على آل إبراهيم، إنك حميد مجيد"198)

Metne Dair

Mezkur rivayetin ilk cümlesi faziletle ilgili, ikinci cümlesi keyfiyetle ilgilidir.

Terceme

'Kimi, biz ehl-i beyte salavât ettiğinde tam bir ölçüyle sevap alması mutlu ederse şöyle desin: ...'

Senede Dair

Senedde bulunan Hibban b. Yesar el-Kilâbi'nin ihtilat ettiği bundan dolayı senedin zayıf olduğunu ifade edilmiştir.¹⁹⁹

4.1.3. Nesâî 'de Geçen Rivayetleri

Ebu Hureyre'nin Nesâî'de bir adet rivayetin bulunduğunu bilinmektedir. İlgili rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنِ الْعَلَاءِ، عَنِ أَبِيهِ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاجِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا»²⁰⁰

Değerlendirme

Rivayet sahih ve merfu olarak bizlere ulaşmıştır.

¹⁹⁶ Ebu Dâvud, 'Menâsik', 95 (No.2042).

¹⁹⁷ İbn Hacer, 'Fethu'l-Bâri', c.8, s.488.

¹⁹⁸ Ebu Dâvud, 'Salât', 185 (No.982).

¹⁹⁹ Ebu Dâvud, 'Salât', 185 (No.982).

²⁰⁰ Nesâî, 'Sehv', 55 (No.1296).

4.1.4. Tirmizi de Geçen Rivayetleri

Ebu Hureyre'nin Tirmizî'de bir adet rivayetinin bulunduğu bilinmektedir. İlgili rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا²⁰¹

Metne Dair

Müslim ve Nesâî rivayetinde *وَاحِدَةً* kaydı bulunmaktayken burada yerine *صَلَاةً* ifadesi bulunmaktadır.

Senede Dair

Rivayet sahih ve merfu olarak bizlere ulaşmıştır.

4.1.5. Müsned'de Geçen Rivayetleri

Ebu Hureyre'nin faziletle alakalı Müsned'de geçen 6 adet rivayeti bulunmaktadır. Rivayetlerin ilki şöyledir:

حَدَّثَنَا رُبَيْعُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، " وَهُوَ أَخُو إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ يَعْنِي ابْنَ عَلِيَّةَ "، " وَكَانَ يُفَضَّلُ عَلَى أَخِيهِ "، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

" رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ، وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانَ فَانْسَلَخَ قَبْلَ أَنْ يُعْفَرَ لَهُ، وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ أَدْرَكَ عِنْدَهُ أَبَوَاهُ الْكَبِيرَ فَلَمْ يُدْخِلْهُ الْجَنَّةَ " قَالَ رُبَيْعٌ: وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا قَدْ «قَالَ: " أَوْ أَحَدُهُمَا "»²⁰²

Terçeme

'Yanında adım anıldığı halde bana salavât getirmeyen kimsenin burnu sürtülsün/perişan olsun....'

Metne Dair

Ahmed b. Hanbel'in hadis aldığı hocalarından biri olan Rib'i,'anne babası yanında yaşlanıpta cennete giremeyen kimsenin burnu sürtülsün cümlesinde anne babası ya da ikisinden birisi' ifadesinin de olduğunu biliyorum demiştir.

Senede Dair

Hadis sahihtir bu isnad hasendir. Çünkü senedde bulunan Abdurrahman b. İshak

²⁰¹ Tirmizi, 'Vitr', 20 (No.485).

²⁰² Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned' 12/421 (No.7451).

hasenü'l hadis bir ravidir. Müslim ve diğer sünenlerde mütâbi olarak rivayetler bulunmaktadır. Geri kalan ravilerin tamamı sika ravilerdir.

Ebu Hureyre'nin diğer rivayeti şöyledir:

حَدَّثَنَا رَبِيعِيٌّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً وَاحِدَةً، كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ "203»)

Metne Dair

Müslim, Nesâi ve Tirmizi'de geçen rivayetlerin metniyle benzerlik taşımaktadır. 'Kim bana bir defa salavât ederse Allah da ona 10 defa salavât eder' şeklinde geçiyorken burada 'Kim bana bir defa salavât ederse Allah ona salavât karşılığında 10 sevap yazar' şeklinde geçmektedir.

Senede Dair

Önceki rivayet gibi hadis sahihtir ancak bu isnad hasendir. Çünkü Abdurrahman b. İshak hasenü'l hadis bir ravidir. Geri kalan raviler sikadır.

Ebu Hureyre'nin Müsned'de geçen diğer rivayeti şu şekildedir:

حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً وَاحِدَةً، كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ "204»

Değerlendirme

Bir önceki rivayetle metin olarak birebir aynı olmakla birlikte farklı bir tarikten rivayet edilmiştir. Bütün raviler sikadır ve hadis sahihtir.

Ebu Hureyre'nin Müsned'de geçen diğer rivayeti şu şekildedir:

حَدَّثَنَا سُرَيْجٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذُنَبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِي عِيدًا، وَلَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَحَيْثُمَا كُنْتُمْ فَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي "205»)

Terceme

'Kabrimi bayram yerine çevirmeyin, evlerinizi kabre de çevirmeyin. Nerede olursanız

²⁰³ Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 12/520 (No.7561).

²⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 13/7 (No.7562).

²⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 14/403 (No.8804).

olun bana salât getirin Muhakkak salavatlarınız bana ulaşır.’’

Değerlendirme

Hadisin isnadı, isnad zincirinde yer alan Abdullah b. Nafi’ den dolayı hasendir. Geri kalan raviler sikadır. Süreyc –İbn Nu’mân el-Cevheri- haricindeki raviler, şeyhaynın ravileridir. Süreyc ise Buhari ravilerindedir.

Ebu Hureyre’nin Müsned’de geçen diğer rivayeti şu şekildedir:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ، أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا "»²⁰⁶

Metne Dair

Daha önce naklettiğimiz Ebu Hureyre’nin Müslim ve Nesâî’de geçen rivayetleriyle aynıdır.

Senede Dair

Rivayetin Senedi sahihtir ve merfu bir şekilde bizlere ulaşmıştır.

Ebu Hureyre’nin Müsned’de geçen diğer rivayeti şu şekildedir:

حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ صَالِحٍ، يَعْنِي مَوْلَى التَّوَّامَةِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي مَجْلِسٍ فَتَفَرَّقُوا، وَلَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، وَيُصَلُّوا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِلَّا كَانَ مَجْلِسُهُمْ تِرَةً عَلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "»²⁰⁷

Terçeme

‘Herhangi bir topluluk bir mecliste toplanıp da Allah’ı zikretmeden Hz. Peygambere salavât getirilmeden dağılırsa, Meclisleri kıyamet günü onlar için bir pişmanlık olur.’’

Metinde geçen تِرَةً kelimesini şarihler pişmanlık, zarar, eksiklik olarak açıklamışlardır.²⁰⁸

Değerlendirme

Hadis sahihtir ancak bu isnad hasendir. Çünkü senedde yer alan Salih ismindeki ravi ‘saduk ve hasenü’l hadis’ bir ravidir. Fakat hayatının ileriki dönemlerinde ihtilata uğramış. Süfyan es-Sevri de bu rivayeti ihtilatından sonra almıştır. Ancak Süfyan başka rivayetlerle bu hadisi desteklemiştir.

²⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 14/444 (No.8854).

²⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 15/475 (No.9764).

²⁰⁸ Nitekim Ebu Davud’da geçen aynı anlamdaki rivayette bu kelime حَسْرَةٌ/pişmanlık olarak geçmektedir.(bkz. Ebu Davud, ‘Edep’, 25.)

4.1.6. Dârimi’de Geçen Rivayetleri

Ebu Hureyre’nin Dârimi’de salavâtın faziletiyle alakalı bir adet rivayeti bulunmaktadır.

İlgili rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَدَنِيُّ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاجِدَةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا»²⁰⁹

Değerlendirme

Mezkur rivayet, daha önce aktarmış olduğumuz Müslim, Nesâî ve Müsned’de geçen rivayetlerle aynıdır. Senedi ise sahihtir.

4.1.7. ‘Ebu Hureyre’ Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Ebu Hureyre’nin salavâtın faziletine dair aktarmış olduğu rivayetlere genel olarak baktığımızda konu bazlı olarak şu şekilde gruplandırabiliriz:

- A) مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاجِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا ’ anlamındaki hadisler
- B) فَإِنْ صَلَاتِكُمْ تُبَلِّغُنِي ’ anlamındaki hadisler
- C) Diğer hadisler

A grubundaki hadislerin sayısı yedi tanedir. Müslim, Nesâî, Dârimi ve Müsned’de geçen 5. hadiste²¹⁰ yukarıdaki gibi وَاجِدَةً kaydıyla rivayet edilmektedir. Tirmizi’deki rivayetinde ise وَاجِدَةً yerine صَلَاةً ifadesi bulunmaktadır.²¹¹ Müsned’de geçen 2. ve 3. hadisler ise مَرَّةً وَاجِدَةً şeklinde rivayet edilmiştir.²¹² Ayrıca önceki rivayetlerde bulunan عَشْرًا ifadesi bu iki rivayetde عَشْرَ حَسَنَاتٍ şeklinde rivayet edilmiştir.

B grubundaki hadisler Ebu Dâvud’da geçen ilk rivayet ve Müsned’de geçen 4. rivayet olmak üzere 2 tanedir.²¹³ Müsned’deki rivayet فَإِنْ صَلَاتِكُمْ تُبَلِّغُنِي şeklindeyken Ebu Davud’daki rivayette فَإِنْ صَلَاتِكُمْ تُبَلِّغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ şeklinde ‘nerede olursanız’ kaydıyla rivayet edilmiştir.

²⁰⁹ Dârimi, ‘Rikak’, 58 (No.2802).

²¹⁰ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 14/444 (No.8854).

²¹¹ Tirmizi, ‘Vitr’, 20 (No.485).

²¹² Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 12/520 (No.7561) ve 13/7 (No.7562).

²¹³ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 14/403 (No.8804), Ebu Dâvud, ‘Menâsik’, 95 (No.2042).

C grubundaki hadisler 3 tanedir ve içerikleri önceki iki gruptan farklıdır. Bunlardan ikisi Müsned’de biri Ebu Davud’ta rivayet edilmektedir. Söz konusu rivayetler kısaca şöyledir:

Ebu Davud’da geçen rivayetin baş kısmı faziletini bildiren geri kalan kısmı ise keyfiyetiyle alakalı olan memzuc bir rivayettir. ‘Kimi, biz ehl-i beyte salavât ettiğinde tam bir ölçüyle sevap almak mutlu ederse şöyle desin: ...’²¹⁴

Müsned’de geçen ilk rivayette ise Allah Rasûlü’nün burnu sürtülsün diye ikazda bulunduğu üç grup insandan bahsedip onlardan birinin de ‘yanında adım anıldığında bana salavât getirmeyen kimse...’²¹⁵

Müsned’de geçen son rivayet ise şu anlamdadır: ‘Herhangi bir topluluk bir mecliste toplanıp da Allah’ı zikretmeden Hz. Peygambere salavât getirilirse, Meclisleri kıyamet günü onlar için bir pişmanlık olur.’²¹⁶

Hadislerin sıhhat durumu ise şöyledir:

Kaynak	Rivayetler	Sıhhat Durumu
Müslim	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا	Sahih
Müsned (5.rivayet)	“ “	Sahih
Dârimi	“ “	Sahih
Nesâî	“ “	Sahih
Tirmizi	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا	Sahih
Müsned (2.rivayet)	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً وَاحِدَةً، كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِهَا عَشْرَ «حَسَنَاتٍ»	Senedi hasendir.

²¹⁴ Ebu Dâvud, ‘Salât’, 185 (No.982).

²¹⁵ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’ 12/421 (No.7451).

²¹⁶ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 15/475 (No.9764).

Müsned (3.rivayet)	“ ”	Sahih
Müsned (4.rivayet)	... فَإِنْ صَلَاتِكُمْ تُبَلِّغُنِي	Hasen
Ebu Davud	فَإِنْ صَلَاتِكُمْ تُبَلِّغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ	Sahih li gayrihi
EbuDavud(2.rivayet)	مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكْتَالَ بِالْمَكِّيَالِ الْأَوْفَى إِذَا صَلَّى عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَلْيَقُلْ...	Zayıf
Müsned (1.rivayet)	رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ ، فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ...	Senedi hasendir.
Müsned(6.rivayet)	مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي مَجْلِسٍ فَتَفَرَّقُوا، وَلَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، وَيُصَلُّوا عَلَى النَّبِيِّ	Senedi hasendir.
Toplam:12 rivayet		

4.2.‘Ebu Talha el-Ensari’ (Zeyd b. Sehl) Rivayetleri

Tam adı Ebû Talha Zeyd b. Sehl b. el-Esved el-Ensârî’dir.(ö.34/654-55) Sahabe’den Enes b. Malik’in Üvey babasıdır. Ebu Talha’nın İslamiyete girmesine Enes b. Malik’in annesi Ümmü Süleym vesile olmuştur. Faziletle alakalı Nesâî, Müsned ve Dârimi’de olmak üzere 3 adet rivayeti bulunmaktadır.

4.2.1. Nesai’de Geçen Rivayeti

Ebu Talha’nın Nesâî’de konumuzla ilgili bir adet rivayeti bulunmaktadır. Söz konusu rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ الْمُبَارَكِ، قَالَ: أَنْبَأَنَا حَمَادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ، مَوْلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَ ذَاتَ يَوْمٍ وَالْبِشْرُ يُرَى فِي وَجْهِهِ، فَقَالَ: " إِنَّهُ جَاءَنِي جِبْرِيلُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: أَمَا يُرْضِيكَ يَا مُحَمَّدُ أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ إِلَّا صَلَّيْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا، وَلَا يُسَلِّمَ عَلَيْكَ

أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ إِلَّا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا 217 "

Terceme

‘Allah Rasûlü bir gün mutluluğu yüzünden okunur halde geldi ve buyurdu ki:’
Cibril bana geldi ve dedi ki :Ümmetinden biri sana salavat getirdiğinde benimde ona on salavat getirmem ve sana selam ettiğinde benim de ona on selam etmem seni mutlu etmez mi!’

Metne Dair

Hadisin metni, konumuzla ilgili Ebu Hureyre'nin en fazla rivayet ettiği ‘Kim bana bir kere salavat getirirse Allah da ona on kere salât eder.’ anlamındaki hadis metnine çok benzemektedir. Bu rivayette kısada olsa bir giriş kısmı bulunmaktadır. Ebu Hureyre rivayetinde fâil Allah iken burada Cebrâil olarak geçmektedir.

Senede Dair

Hadisin senedi hasendir.

4.2.2. Müsned’de Geçen Rivayeti

Ebu Talha'nın Müsned’de konumuzla ilgili bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا سُلَيْمَانُ مَوْلَى لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ زَمَنَ الْحَجَّاحِ فَحَدَّثَنَا، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَ ذَاتَ يَوْمٍ وَالْبِشْرُ يُرَى فِي وَجْهِهِ فَقُلْنَا: إِنَّا لَنَرَى الْبِشْرَ فِي وَجْهِكَ، فَقَالَ: " " إِنَّهُ أَتَانِي مَلَكٌ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِنَّ رَبَّكَ يَقُولُ: أَمَا يُرْضِيكَ أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ، إِلَّا صَلَّى عَلَيْكَ عَشْرًا، وَلَا يُسَلِّمُ عَلَيْكَ إِلَّا سَلَّمَ عَلَيْكَ عَشْرًا 218

Metne Dair

Ebu Talha'nın Nesâî’de geçen rivayetinde *إِنَّا لَنَرَى الْبِشْرَ فِي وَجْهِكَ / Yüzünde sevinç görüyoruz* ifadesi bulunmamaktaydı. Ayrıca Nesâî rivayetinde meleğin Cebrail olduğu açıklanmışken burada açıkça hangi melek olduğu belirtilmedi. Önceki rivayette fâil Cebrailken burada fâilin Allah Teâlâ olduğu beyan ediliyor.

Senede Dair

Senedde yer alan Hasan b. Ali'nin mevlası olan Süleyman el-Hâşimi meçhul bir ravidir. Sâbit, Süleyman el-Hâşimi'den rivayetinde tek kalmıştır. Dolayısıyla bu sened

²¹⁷ Nesâî, ‘Sehv’, 55 (No.1295).

²¹⁸ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 26/280 (No.16361).

zayıf bir senedir. Ancak diğer rivayetler bu senedi hasen li gayrihi seviyesine çıkarmaktadır.

4.2.3. Dârimi’de Geçen Rivayetleri

Ebu Talha’nın Dârimi’de konumuzla ilgili bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ، مَوْلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا وَهُوَ يُرَى الْبَشَرُ فِي وَجْهِهِ، فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا نَرَى فِي وَجْهِكَ بَشَرًا لَمْ نَكُنْ نَرَاهُ؟ قَالَ: " أَجَلٌ، إِنَّ مَلَكَآ أَتَانِي فَقَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ رَبَّكَ يَقُولُ لَكَ: أَمَا يُرْضِيكَ أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ، إِلَّا صَلَّيْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا، وَلَا يُسَلِّمَ عَلَيْكَ، إِلَّا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا؟ " قَالَ: " قُلْتُ: بَلَى ²¹⁹

Metne Dair

Ufak nüanslar haricinde bir önceki rivayete benzerlik göstermektedir. Önceki rivayette yer alan *إِنَّا نَرَى فِي وَجْهِكَ بَشَرًا لَمْ نَكُنْ نَرَاهُ* ifadesi bu rivayette *إِنَّا نَرَى الْبَشَرَ فِي وَجْهِكَ* şeklinde ziyadeli ve takdim tehirlili olarak gelmiştir. *إِنَّ مَلَكَآ أَتَانِي* ifadesi de bir önceki rivayete göre takdim-tehirlili gelmiştir. Ayrıca *أَجَلٌ*, *لَكَ بَلَى* ifadeleri de önceki rivayette olmayıp bu rivayette bulunan diyalog edatlarıdır.

Senede Dair

Hadisin senedi zayıftır.

4.2.4. Ebu Talha el-Ensâri’ Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Nesâî, Müsned ve Dârimi’de olmak üzere salavâtın faziletiyle ilgili 3 adet rivayeti bulunmaktadır. Bu üç rivayetin metinleri ilgili yerlerde değindiğimiz üzere ufak nüans ve takdim-tehirliler dışında birbirine benzerlik göstermektedir. Ebu Talha’nın rivayetleri konumuzla ilgili Ebu Hureyre’nin en fazla rivayet ettiği ‘*Kim bana bir kere salavat getirirse Allah da ona on kere salât eder.*’ anlamındaki hadis metnine çok benzemektedir. Rivayetlerin sıhhat derecesine kısaca değinecek olursak:

- Nesâî’de geçen rivayetin senedi hasen,
- Müsned’de geçen rivayet sened olarak zayıf,
- Dârimi’deki rivayet ise aynı şekilde sened itibari ile zayıf rivayetlerdir.

²¹⁹ Dârimi, ‘*Rikak*’, 58 (No.2803).

4.3. 'Fedâle b. Ubeyd' Rivayetleri

Medine'de İslamiyet'i ilk kabul eden sahabilerden olan Fedâle'nin tam adı Ebû Muhammed Fedâle b. Ubeyd b. Nâfîz (Nâkîd) el-Ensârî'dir. (ö. 53/673). Konumuzla ilgili Nesâî, Tirmizi ve Müsned'de olmak üzere toplam 3 adet rivayeti bulunmaktadır.

4.3.1. 'Nesâî' de' Geçen Rivayetleri

Fedâle'nin Nesâî'de bir adet rivayeti bulunmaktadır. Söz konusu rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ أَبِي هَانِيٍّ، أَنَّ أَبَا عَلِيٍّ الْجَنْبِيَّ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ فَضَالََةَ بْنَ عَبِيدٍ، يَقُولُ: سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يَدْعُو فِي صَلَاتِهِ لَمْ يُمَجِّدِ اللَّهَ، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَجَلْتُ أَيُّهَا الْمُصَلِّي»، ثُمَّ عَلَّمَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَسَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يُصَلِّي، فَمَجَّدَ اللَّهَ وَحَمِدَهُ، وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ادْعُ تُجَبِّ، وَاسَلْ تُعْطَى»²²⁰

Terceme

Allah Rasûlü (s.a.v.) Allah'ı yüceltmeden, Peygambere salavat getirmeden namazında dua eden bir adam işitti ve şöyle buyurdu: “*Acele ettin ey namaz kılan!*” Daha sonra onlara (doğrusunu) öğretti. (Başka bir zaman) Namaz kılan bir adamı işitti. Allah'ı yüceltti ve ona hamdetti. Hz. Peygambere salavât getirdi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.) ‘*dua et icabet edilsin, iste verilsin*’ buyurdu.

Metne Dair

Hadisten anlaşıldığına göre dua etmeye başlamadan önce Allah Teâlâ'ya hamd ve tâ'zim etmek, Hz Peygambere (s.a.v.) salavât getirmek dualarımızın makbul olması için aranan şartlardandır. Salavâtın faziletine dair bu anlama gelen bir rivayet daha önce geçmemiştir.

Senede Dair

Hadisin senedi bizlere sahih ve merfu olarak ulaşmıştır.

4.3.2. 'Tirmizi' de' Geçen Rivayetleri

Tirmizi'de, Fedâle'nin konumuzla ilgili bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا رَشِيدُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي هَانِيٍّ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْجَنْبِيَّ، عَنْ فَضَالََةَ -

²²⁰ Nesâî, 'Sehv', 48 (No.1284).

بْنِ عَبِيدٍ، قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدٌ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي
وَارْحَمْنِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَجَلْتَ أَيُّهَا الْمُصَلِّي، إِذَا صَلَّيْتَ فَقَعَدْتَ فَأَحْمَدِ اللَّهَ
بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، وَصَلِّ عَلَيَّ ثُمَّ ادْعُهُ». قَالَ: ثُمَّ صَلَّى رَجُلٌ آخَرُ بَعْدَ ذَلِكَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيُّهَا الْمُصَلِّي ادْعُ تُجِبْ». 221

Metne Dair

Bir önceki Fedâle b. Ubeyd rivayetiyle metinsel olarak benzerlik taşımaktadır. Önceki rivayette bulunan *وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ* ve bu anlamdaki lafızlar ve sonda bulunan *وَسَلَّ تُعْطَى* ifadesi bu rivayette bulunmamaktadır. Önceki rivayette bahsedilmeyen namazdan sonra duasını usulüne uygun yapmayan adamın dua ediliş şekli bu rivayette detaylıca açıklanmıştır.

Senede Dair

Rivayetin sonunda İmam Tirmizi, hadisin hasen olduğunu ve bu hadisi Hayve b. Şureyh'in Ebi Hâni'el-Hulvâni'den rivayet ettiği bilgisini vermektedir.

4.3.3. 'Müsned'de' Geçen Rivayetleri

Fedâle b. Ubeyd'in Müsned'de bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِي، حَدَّثَنَا حَبِوَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو هَانِيءٍ حُمَيْدُ بْنُ هَانِيءٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ
مَالِكِ الْجَنْبِيِّ، حَدَّثَنَا أَنَّهُ سَمِعَ فَضَالَهَ بْنَ عَبِيدٍ صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: سَمِعَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ، وَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " عَجَلْ هَذَا " ثُمَّ دَعَا فَقَالَ لَهُ
وَلِغَيْرِهِ: " إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَحْمِيدِ رَبِّهِ وَالتَّنَائِ عَلَيْهِ، ثُمَّ لِيُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ، ثُمَّ لِيَدْعُ بَعْدُ بِمَا
شَاءَ 222 »

Metne Dair

Önceki iki rivayete muhteva olarak benzerlik göstermektedir. Nesâî rivayetinde bulunan *وَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ* ifadesi burada *وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ* şeklinde rivayet edilmiştir. Ayrıca önceki iki rivayette bulunan *عَجَلْتَ أَيُّهَا الْمُصَلِّي* ifadesi burada *عَجَلْ هَذَا* şeklinde rivayet edilmiştir. Ve Efendimiz aleyhisselam üslubuna uygun ve müstecap olunacak bir duanın nasıl edileceğini rivayetin sonunda ashabına anlatmıştır.

²²¹ Tirmizi, 'Deavât', 66, (No.3476).

²²² Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 39/363, (No.23937).

Senede Dair

Rivayetin senedi sahihtir.

4.3.4. Fedâle b. Ubeyd ‘Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Fedâle b. Ubeyd’in salavâtın faziletine dair aktardığı üç rivayet mana olarak aynı olmakla birlikte ufak lafız farklılıkları bulunmaktadır. Rivayetlerdeki farklılıklara gerekli yerlerde değinmiştik. Kısaca sıhhat yönünden inceyecek olursak:

- Nesai’de geçen rivayet sahihtir.²²³
- Tirmizi’de geçen rivayet hasendir.²²⁴
- Müsned’de geçen rivayet sahihtir.²²⁵

4.4. Evs b. Evs Rivayetleri

Evs b. Evs’in, Ebu Davud, Nesâî, Müsned-i Ahmet ve Dârimi’de birer tane İbn Mâce’de ise 2 tane olmak üzere faziletle alakalı toplam 6 adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayetler şu şekildedir:

4.4.1. Ebu Dâvud’da Geçen Rivayetleri

Evs b.Evs’in Ebu Dâvud’ta geçen tek rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنَعَانِيِّ عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: "إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ: فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ قُبِضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثَرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنْ صَلَاتِكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ" قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتَ؟ يَقُولُونَ: بَلَيْتَ، فَقَالَ: "إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ عَلَيَّ الْأَرْضَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ"»²²⁶.

Terceme

Rivayette yer alan **الصَّعْقَةُ** kelimesi garip kelimelerdendir. İşiten herkesi kuşatan ya da öldüren şiddetli ses, çılgılık anlamına gelmektedir.

Metne Dair

Rivayette yeryüzündeki en faziletli günün bir takım sebeplerden dolayı Cuma günü olduğunu ve bugünde çokça salavat çekilmesi gerektiği emredilmiştir. En faziletli

²²³ Nesâî, ‘Sehv’, 48 (No.1284).

²²⁴ Tirmizi, ‘Deavât’, 66, (No.3476).

²²⁵ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 39/363, (No.23937).

²²⁶ Ebu Dâvud, ‘Salât’, 206 (No.1047).

günde yapılan amelinde en faziletli olacağından salavatın üstünlüğü de başka bir açıdan vurgulanmış olmaktadır. Ayrıca son bölümde salavatların Hz.Peygamber efendimize arz edildiği hakikati ve Peygamberlerin bedenlerinin çürümediğinin onların bedenlerinin toprağa haram kılındığı ifade edilmiştir.

Senede Dair

Seneddeki bütün raviler sika ravilerdir.Senedde yer alan Abdurrahman b. Yezid'in –her ne kadar burada 'İbn Câbir' şeklinde kayıtlı gelse de- kim olduğunu tayin hususunda kaynaklarda farklılıklar mevcuttur. Darekutni ve bir kısım alimler 'İbn Câbir' olduğunu ve sika olduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Bu durumda isnad sahih bir isnad olmuş oluyor. Buhari, Ebu Hâtim, Ebu Zur'a, Ebu Dâvud ve İbn Hibban gibi alimler 'İbn Temim' olduğunu ve zayıf bir ravi olduğunu tercih etmişlerdir. Dolayısıyla bu şekilde rivayetin senedi zayıf olmuş olacaktır.

4.4.2. Nesâî'de Geçen Rivayetleri

Evs b. Evs'in konumuzla alakalı Nesâî'de bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْجَعْفِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنَعَانِيِّ، عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَفِيهِ فُيِضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثَرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ، فَإِنَّ صَلَاتِكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ، وَقَدْ أَرَمْتَ أَيُّ يَقُولُونَ قَدْ بَلَيْتَ؟ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ حَرَّمَ عَلَيَّ الْأَرْضَ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ»²²⁷

Metne Dair

Bazı yerlerdeki birkaç harfi cer hazifleri dışında az önce incelemiş olduğumuz Ebu Davud rivayetiyle metinsel olarak aynıdır.²²⁸ Ancak son bölüm farklı lafızlarla ifade edilmiştir. Şöyle ki; önceki rivayette "إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ عَلَيَّ الْأَرْضَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ" şeklinde ifade edilmişken burada إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ حَرَّمَ عَلَيَّ الْأَرْضَ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ şeklinde ifade edilmiştir.

Senede Dair

²²⁷ Nesâî, 'Cum'a', 5 (No.1374).

²²⁸İbni Mâce'de geçen 'Şeddad b. Evs' rivayetinin de metni birebir bu rivayetle aynıdır.(Bkz: İbn Mâce, 'ikâmetu's-Salât',79 (1085)).

Rivayetinin senedi sahih ve merfu bir şekilde bizlere ulaşmıştır. Senede yer alan Hüseyin el-Cu'fî, ravinin diğer rivayetlerindeki senedlerde yer alan Hüseyin b. Ali ile aynı kişidir.

4.4.3. İbn Mâce'de Geçen Rivayetleri

Evs b. Evs'in konumuzla alakalı İbn Mâce'de iki adet rivayeti bulunmaktadır. Aktaracağımız rivayetlerden birisinin sahabe ravisi 'Şeddad b. Evs' olmasına rağmen bu bölüme aldık. Çünkü diğer rivayetlerin senetlerinden hareketle ve muhakkiklerin görüşleri doğrultusunda İbn Mâce'nin sahabe ravisinin ismi hususunda vehmettiği asıl ismin Evs b. Evs olduğu anlaşılmıştır. Bundan dolayı Evs b. Evs'in rivayetlerini incelediğimiz bölüme dahil etmeyi uygun gördük. İlgili rivayetler şu şekildedir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنَعَانِيِّ عَنْ شَدَادِ بْنِ أَوْسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: "إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ" فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتَ - يَعْنِي: بَلِيَّتْ - فَقَالَ: "إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ"²²⁹

Metne Dair

Mezkur rivayetinin metni bir önceki Nesâî rivayetiyle aynıdır.

Senede Dair

el-Mizzî'nin (ö.742/1341) de *Tuhfetu'l-Eşraf*²³⁰ adlı eserinde de açıkça belirttiği gibi bu rivayetinin sahabe ravisi 'Şeddad b. Evs' değil Evs b.Evs'tir.²³¹ Abdurrahman b. Yezid'in tayini hususunda ihtilaf vaki' olduğu için söz konusu rivayet sahih li gayrihidir ve merfu bir şekilde bizlere ulaşmıştır.

Diğer rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنَعَانِيِّ عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: "إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتَ - يَعْنِي

²²⁹ İbn Mâce, 'ikâmetu's-Salât' 79 (No.1085)

²³⁰ Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. 'Abdurrahmân b. Yûsuf el-Kelbî Cemâluddîn el-Mizzî, *Tuhfetu'l-eşraf bi ma rifeti'l-eşraf*, thk. 'Abduşşamed Şerefuddîn' (Beyrut; Bombay: el-Mektebetu'l-İslâmî; ed-Dâru'l-Kayyime, 1403/1983) c. IV, s.143.

²³¹ İbn Mâce, 'ikâmetu's-Salât', 79 (1085) thk: Şuayb Arnavut, c.II, s.186.

بليت-؟ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ"²³²»

Değerlendirme

Bu rivayette, önceki rivayetin sahabi ravisinde hata edildiğini gösterir niteliktedir. Bu rivayetin sahabi rivisi Evs b. Evstir. Önceki rivayette geçen sened ve metine dair değerlendirmeler bu rivayet için aynıyla geçerli olduğundan tekrarına lüzum görmüyoruz.

4.4.4. Müsned'de Geçen Rivayetleri

Evs b. Evsin Müsned'de faziletle alakalı bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şu şekildedir:

حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَعْفِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنَعَانِيِّ، عَنْ أَوْسِ بْنِ أَبِي أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ قُبِضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ تُعْرَضُ عَلَيْكَ صَلَاتُنَا وَقَدْ أَرَمْتِ؟ - يَعْنِي وَقَدْ بَلَيْتِ، مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ قَالَ: " إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ"²³³

Değerlendirme

Önceden aktarmış olduğumuz rivayetlerin farklı tarikle rivayet edilmiş halidir. Metinsel olarak önceki rivayetlerle aynıdır. Senedi sahihtir.

4.4.5. Dârimi'de Geçen Rivayetleri

Dârimi'de tek bir adet rivayeti bulunmaktadır: İlgili rivayet şu şekildedir:

أَخْبَرَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنَعَانِيِّ، عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنْ أَفْضَلُ أَيَّامِكُمْ يَوْمُ الْجُمُعَةِ: فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ"²³⁴

Metne Dair

Önceki rivayetlerde Allah Rasûlü, öldükten sonra salavâtların kendisine nasıl arz edildiğini anlatırken bu rivayette bu bilgiye yer verilmemiştir. Geri kalan kısım önceki rivayetlerle aynıdır.

²³² İbn Mâce, 'Cenâiz' 65,(No.1636).

²³³ Ahmed b. Hanbel, 'el-Müsned', 26/84 (No.16162).

²³⁴ Dârimi, 'Salât', 206 (No.1598)

Senede Dair

Sened sahih ve merfu bir şekilde bizlere ulaşmıştır.

4.4.6. ‘Evs B. Evs’ Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Evs b. Evs’in salavâtın faziletiyle ilgili toplam altı adet rivayeti bulunmaktadır. Bütün senedler Hüseyin b. Ali’de birleşmektedir ve senedlerin tamamı sahih ve merfudur. Senedlerde yer alan Abdurrahman b. Yezid’in tayini husunda alimler arasında ihtilaf bulunduğu için kim olduğuna göre senedin sıhhat hükmü değişecektir. Aktarmış olduğumuz rivayetlerde sika ravilerden olan ‘İbn Câbir’ şeklinde kayıtlanmıştır ve sened sahih hükmünü almıştır. Ancak Ebu Dâvud’un da içinde bulunduğu bir kısım alimler Abdurrahman b. Yezid’i zayıf ravilerden olan ‘İbn Temim’ olarak kayıtlamışlardır. Bu kanaate göre ise rivayetlerin senedi zayıf olacaktır.

Rivayetler metinsel olarak benzerlik taşımaktadırlar. Sadece Ebu Dâvud’da geçen rivayetin son cümlesi " **إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ** " şeklinde geçmekteyken Nesâî, İbn Mâce ve Müsned rivayetlerinde ise **إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ حَرَّمَ عَلَى** **فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ** şeklinde gelmiştir. Dârimi rivayeti ise **عَلَى مَعْرُوضَةٍ** cümlesiyle bitmiş diğer rivayetlerde yer alan son kısım bu rivayette bulunmamaktadır.

4.5. ‘Ubey B. Kâ’b’ Rivayetleri

Ubey B. Kâ’b’in konumuzla alakalı Müsned’de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ الطُّفَيْلِ بْنِ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ جَعَلْتُ صَلَاتِي كُلَّهَا عَلَيْكَ؟ قَالَ: "إِذَنْ يَكْفِيكَ اللَّهُ مَا أَهَمَّكَ «مِنْ دُنْيَاكَ وَأَجْرَتِكَ»²³⁵

Terceme

‘‘Bir adam ‘Ya Rasulallah, duamın tamamını sana salavat getirmek için ayırsam? Bu konu hakkında ne düşünürsün’ dedi. Allah Rasûlü ‘Allah, dünyana ve âhiretine dair seni üzen her şeye yeter’ buyurdu’’

Değerlendirme

Senedde yer alan Abdullah b. Muhammed b. Akil, teferrüd ettiğinde zayıf, mütâbaat ve şevâhid olduğunda hasenü'l-hadis bir ravidir. Bu rivayette ikinci gruba

²³⁵ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 35/166 (No.21242).

giren hadislerdendir. Dolayısıyla hadisin senedi sahihtir.

4.6. ‘Ruveyfi’ B. Sâbit el-Ensâri’ Rivayetleri

Ruveyfi’ B. Sâbit el-Ensâri’nin konumuzla alakalı Müsned’de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيْعَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ سَوَادَةَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ نُعَيْمٍ، عَنْ وَقَائِ
الْحَضْرَمِيِّ، عَنْ رُوَيْفِعِ بْنِ ثَابِتِ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَنْ صَلَّى
عَلَى مُحَمَّدٍ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ أَنْزِلْهُ الْمَقْعَدَ الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي "»²³⁶

Terçeme

‘Allah Rasûlü, Her kim Muhammed’e salavat getirir ve şöyle derse ‘Allahım onu kıyamet günü katındaki yakınlaştırılmış makama ulaştır.’ ona şefaati vacip olur.’

Metne Dair

Rivayetin metni diğer hadis kaynaklarında ezan duası olarak geçen kıssanın farklı varyantıdır. Ezan duasındaki ‘Vâdettiğin makâmı mahmuda ulaştır’ kısmı bu rivayette ‘katındaki makam-ı mukarreb’e ulaştır olarak geçmektedir.

Metne Dair

Senedde bulunan ‘İbn Lehiya’nın zayıf bir ravi olması sebebiyle ve ‘Vefa el-Hadrami’nin de mesturü’l hal bir ravi olması sebebiyle söz konusu rivayetin senedi zayıftır.

4.7.‘Hüseyin b. Ali b. Ebi Tâlip’ Rivayetleri

Hüseyin b. Ali’nin konumuzla alakalı Müsned’de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو، وَأَبُو سَعِيدٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبْدِ
اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "
الْبَخِيلُ مَنْ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ، ثُمَّ لَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ "

قال أبو سعيد: فلم يصل علي صلى الله عليه وسلم كثيرا²³⁷»

Değerlendirme

Rivayetin metninde ‘Cimri kimse yanında adım anıldığında sonra bana salavat getirmeyen kimsedir.’ geçmektedir. Fakat Ebu Said rivayetin son kısmının ‘bana çokca

²³⁶ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 28/201 (No.16991).

²³⁷ Ahmed b. Hanbel, ‘el-Müsned’, 3/258 (No.1736).

salavat getirmeyen kimsedir' olduğunu düşünür. Rivayetin isnadı kavîdir ve bütün ricali sikadır.

4.8. 'Abdurrahman b. Avf' Rivayetleri

Abdurrahman b. Avf'ın konumuzla alakalı Müsned'de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ، مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَوَجَّهَ نَحْوَ صَدَقْتِهِ فَدَخَلَ، فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَخَرَّ سَاجِدًا، فَأَطَالَ السُّجُودَ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَبِضَ نَفْسَهُ فِيهَا، فَدَنَوْتُ مِنْهُ، ثُمَّ جَلَسْتُ فَرَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: " مَنْ هَذَا؟ " قُلْتُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قَالَ: " مَا شَأْنُكَ؟ " قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ سَجَدْتُ سَجْدَةً خَشِيْتُ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ قَبِضَ نَفْسَكَ فِيهَا، فَقَالَ: " إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، أَتَانِي فَبَشَّرَنِي، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: مَنْ صَلَّى عَلَيْكَ صَلَّيْتُ عَلَيْهِ، وَمَنْ سَلَّمَ عَلَيْكَ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَسَجَدْتُ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ شُكْرًا

Metne Dair

Allah Rasûlü, Allah Teâlâ'nın 'kim sana salavat getirirse bende ona salavat getiririm' müjdesini işitince çok seviniyor ve sevincinden uzun bir süre secdeye varıyor. Öyle ki ashab, Allah Rasûlü'nün secdeden kalkmadığını görünce vefat ettiğini düşünerek yanına yaklaşıyorlar. Allah Rasûlü'ne seslenip durumunu soruyorlar. Allah Rasûlün'ü şükür secdesi yapmasına vesile olan bu olay salavatın ne kadar faziletli bir amel olduğunu bizlere göstermektedir.

Senede Dair

Senedde yer alan 'Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Avf'ı İbni Hibban'dan başka tevsik eden bir âlim bulunmadığı için rivayet normalde senedi zayıf bir hadiskten mütâbi ve şevahid türü rivayetlerin desteğiyle hasen li gayrihi seviyesine çıkmıştır.

4.9. 'Ömer b. Hattab' Rivayetleri

Ömer b. Hattab'ın konumuzla alakalı Tirmizi'de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır İlgili rivayet şöyledir

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ سَلْمِ الْمَصَاحِفِيِّ الْبَلْخِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمَيْلٍ، عَنْ أَبِي قُرَّةَ الْأَسَدِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: إِنَّ الدُّعَاءَ مَوْقُوفٌ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

لَا يَصْعَدُ مِنْهُ شَيْءٌ، حَتَّى تُصَلِّيَ عَلَى نَبِيِّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»²³⁸.

Metne Dair

Mezkur rivayette duanın kabul olması Hz. Peygamber'e salavât getirmeye bağlanmıştır. Bu durumda, önceki rivayetlerde de olduğu gibi salavâtın konumunun ne kadar yüce olduğunu bizlere göstermektedir.

Senede Dair

Senedde yer alan 'Ebi Kurre el-Esedi'nin meçhul bir ravi olması hasebiyle bu rivayet zayıf görülmüştür. Rivayet mevkuf olarak bize ulaşmıştır. Böyle bir fazilet durumu akli çıkarımlarla bilinemeyeceği için hükmen merfu diyebiliriz.

4.10. 'Sehl b. Sa'd'ın Rivayetleri

Sehl b. Sa'd'ın konumuzla alakalı İbn Mâce'de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، عَنْ عَبْدِ الْمُهَيْمِنِ بْنِ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلِ بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، قَالَ: "لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ لَهُ، وَلَا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَى النَّبِيِّ، وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يُحِبِّ الْأَنْصَارَ"²³⁹

Metne Dair

'Hz. Peygamber'e salavât getirmeyen kimsenin namazı (kâmil manada) olmaz' buyruluyor. Burada, ömründe bir defa dâhi salavât getirmeyen kimse yada namazında salavât okumayan kimse kastedilmiş olabilir. Namaz gibi dinin direği ve en önemli şiarlarından olan bir ibadetin kamil manada makbuliyetinin Allah Rasûlü'ne salavât getirmeye bağlanmış olması salavât-ı şerifenin yüce kadrine işaret etmektedir.

Senede Dair

Senedde yer alan 'Abdümüheymin b. Abbas b. Sehl b. Sa'd es-Sâidi' zayıf bir ravi olduğu için sened zayıftır.

4.11. 'Enes b. Malik' Rivayetleri

'Enes b. Mâlik'in' konumuzla alakalı Nesâî'de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ بُرَيْدِ

²³⁸ Tirmizi, 'Vitr', 21 (No.486).

²³⁹ İbn Mâce, 'Tahâret', 41 (No.400).

بْن أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرَ صَلَوَاتٍ، وَحُطَّتْ عَنْهُ عَشْرُ خَطِيئَاتٍ، وَرُفِعَتْ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ»²⁴⁰

Metne Dair

Mezkur rivayetin yarısı, bölümün başında aktarmış olduğumuz Ebu Hureyre rivayetleriyle metinsel olarak aynıdır. Ancak '10 günahı silinir ve 10 derecesi arttırılır' kısmı Ebu Hureyre rivayetlerinde bulunmamaktadır.

Senede Dair

Rivayetin ravileri sika ve senedinde sahihtir.

4.12. 'Abdullah b. Abbas' Rivayetleri

'Abdullah b. Abbas'ın' konumuzla alakalı İbn Mâce'de geçen bir adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: "مَنْ نَسِيَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ، حَطَّيْ طَرِيقَ الْجَنَّةِ"²⁴¹

Metne Dair

Salih amellerin cennete ulaştıracağı herkes tarafından müsellemler bir hakikattir. Hz. Peygamber'e salavat getirmek de salih ameller cümlesindedir. Dolayısıyla salavât getirmeyi unutan yada terkeden kimse cennetin yolunu terketmiş olur.

Senede Dair

Rivayet bize merfu olarak ulaşmıştır. Ancak senedde yer alan 'Cubare b. el-Mugallis', metruku'l-hadis bir ravi olduğu için rivayetin senedi zayıftır.

4.13. 'Abdullah b. Amr b. el-Âs' Rivayetleri

'Abdullah b. Amr'ın' konumuzla alakalı Müslim²⁴², Ebu Dâvud²⁴³, Tirmizi²⁴⁴, Nesâî ve Müsned'de²⁴⁵ birer tane olmak üzere toplam 5 adet rivayeti bulunmaktadır. İlgili rivayetler şöyledir:

²⁴⁰ Nesâî, 'Sehv', 55 (No.1297).

²⁴¹ İbn Mâce, 'İkâmetü's-Salât' 25 (No.908).

²⁴² Müslim, 'Salât', 7 (No.384).

²⁴³ Ebu Dâvud, 'Salât' 36 (No.523).

²⁴⁴ Tirmizi, 'Menâkıb', 3 (No.3614).

²⁴⁵ Ahmed b.Hanbel, 'el-Müsned' 11/128 (No.6568).

أَخْبَرَنَا سُؤَيْدٌ قَالَ: أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ حَيُّوَةَ بْنِ شُرَيْحٍ، أَنَّ كَعْبَ بْنَ عُلْقَمَةَ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ جُبَيْرِ مَوْلَى نَافِعِ بْنِ عَمْرِو الْقُرَشِيِّ يُحَدِّثُ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَذِّنَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ وَصَلُّوا عَلَيَّ؛ فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا، ثُمَّ سَلُوا اللَّهَ لِي الْوَسِيلَةَ؛ فَإِنَّهَا مَنْزِلَةٌ فِي الْجَنَّةِ لَا تَنْبَغِي إِلَّا لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ أَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُوَ، فَمَنْ سَأَلَ لِي الْوَسِيلَةَ حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ»²⁴⁶

Metne Dair

Ezan işitildiğinde müezzinin sözlerinin tekrar edilmesi ve Hz. Peygamber'e salavât getirilmesi gerektiği emredilmiştir. Müslümanların en önemli nişanelerinden biri olan ezanla beraber salavâtın emredilmesi, salavâtın konumunun yüceliğini ve duaların kabul edilmesine vesile olmasını göstermesi açısından dikkate değerdir. Metinde geçen 'Kim bana salavât getirirse Allah Teâlâ'da ona 10 kere salât eder' ifadeleri Ebu Hureyre başta olmak üzere birçok sahabenin rivayetlerinde mevcut bulunmaktadır.

Senede Dair

Rivayetin senedi sahih ve merfu bir şekilde bizlere ulaşmıştır.

4.13.1. Abdullah b. Amr b. el-Âs' Rivayetlerinin Genel Değerlendirilmesi

Müslim, Ebu Dâvud, Tirmizi, Nesâî ve Müsned'de mevcut bulunan rivayetlerin hepsi metinsel olarak aynı olduğu ve sıhhat durumu bakımından da aynı seviyede olduğu için ayrı ayrı zikretmeye gerek duymadık. Metinde zikretmeye değer tek farklılık diğer kitaplarda geçen *إِذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَذِّنَ* ifadesi Müsned-i Ahmed'de *مُؤَذِّنًا* şeklinde nekra olarak gelmesidir.

5. Rivayetlerin Genel Tablosu

1-Buhari	Benzerlik kodu	Farklılık	Ravi
3369-Keyfiyet	B	وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ yerine: (وَأَزْوَاجِهِ وَوَرَثَتِهِ) var. 2 bölümde de: عَلَى إِبْرَاهِيمَ yok. İlk bölümde إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ yok. 2.bölümde başlangıçta	أَبُو حَمِيدٍ السَّاعِدِيُّ

²⁴⁶ Nesâî, 'Ezan', 37 (No.678).

		اللَّهُمَّ ifadesi yok. كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ şeklinde sorulmuş.	
3370-keyfiyet	A	كَيْفَ الصَّلَاةِ ، عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ şeklinde sorulmuş.	كَعْبُ بْنُ عَجْرَةَ
6357-keyfiyet	A	خَرَجَ عَلَيْنَا ile başlamış. كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ şeklinde sorulmuş. 2 bölümde de: عَلَى إِبْرَاهِيمَ yok.	كَعْبُ بْنُ عَجْرَةَ
6358-Keyfiyet	C	فَكَيْفَ نُصَلِّي؟ şeklinde sorulmuş. وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ yerine: عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ var. İlk bölümde: عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ifadesi yok. 2.bölümde başlangıçta ، اللَّهُمَّ ifadesi yok. آلِ إِبْرَاهِيمَ ifadesinin başında عَلَى harfi ceri yok.sonda إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ifadesi yok.	أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ
6359-Fıkhi	D	اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ «أَبِي أَوْفَى»	ابن أبي أوفى
6360-Keyfiyet	B	Önceki Ebu Humeyd rivayetinden farklı olarak sadece فَقَالَ den sonra fâil رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ şeklinde açık olarak gelmemiş.Geri kalan farklılıklar tamamen aynı.	أَبُو حَمِيدٍ السَّاعِدِيِّ

--	--	--	--

2 -Müslim	Benzerlik Kodu	Farklılık	Ravi
65-(405)-Keyfiyet	A/1	Kısa bir giriş var. كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ Şekline sorulmuş. 2 bölümde de: عَلَى إِبْرَاهِيمَ yok. İlk bölümde إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ yok. 2.bölümde başlangıçta اللَّهُمَّ ifadesi yok. فِي الْعَالَمِينَ ziyadesi var.Ebu Humejd rivayetine çok yakın.	أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ
66-(406)-Keyfiyet	A	aynı ravinin Buhari de geçen rivayetine göre takdim tehirler var.Hazifler var.muradif (عَرَفْنَا)kelimeler kullanılmış.	كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ
67-(406)-Keyfiyet	A	Senedi farklı.Ayrıca أَلَا أَهْدِي لَكَ هَدِيَّةً ifadesi yok.	كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ
68-(406)-Keyfiyet	A	Senedi farklı. Ayrıca önceki rivayetlerde geçen اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ derken اللَّهُمَّ ibaresi yok	كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ
69-(407)-Keyfiyet	B	Ravinin Buhari'deki rivayetiyle aynı tek farkı وَأَزْوَاجِهِ ifadesinin başında عَلَى harfi ceri var.	أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ
70-(408)-Fazilet	F	«مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَعَلَى عَشْرَةٍ عَشْرًا»	أَبِي هُرَيْرَةَ

3- Ebu Davud	Benzerlik Kodu	Farklılık	Ravi
976- Keyfiyet	A	كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ şeklinde sorulmuş. İki bölümde de وَأَلِ مُحَمَّدٍ ifadesinin	كعب بن عجرة

		başında على harfi ceri yok ve İki bölümde de yok. İlk bölümde إنك حميدٌ مجيد yok.2.bölümün başında اللهم yok. Ravinin diğer rivayetine göre giriş kısmı çok az farklı.	
977- Keyfiyet	A/2	Çokmuhtasar.2.bölüm hiç yok. صل على محمد وعلى آل محمد، كما صليت على آل إبراهيم şeklinde	شعبة
978- Keyfiyet	A	Giriş kısmı yok.ilk bölümde على آل إبراهيم kısmı yok.2.bölümde de على إبراهيم kısmı yok.	كعب بن عُجرة
979- Keyfiyet	B	Buharide geçen rivatiyle aynı farklılıklar var.	أبو حميد الساعدي
980- Keyfiyet	A/1	Müslim'de geçen rivayetiyle aynı farklılıklar var.	أبي مسعود الأنصاري
981- Keyfiyet	A/2	Çok muhtasar.lafiz olarak farklılıklar var: اللهم صل على محمد النبي الأمي وعلى آل محمد	عقبة بن عمرو
982- Keyfiyet(Fazilet)	E	إن من سره أن يكتال başlıyor fazilet kısmı.Keyfiyet kısmı ise: اللهم صل على محمد النبي وأزواجه أمهات المؤمنين وذريته وأهل بيته، كما صليت على آل إبراهيم، إنك حميد مجيد şeklinde.	أبي هريرة
1047- Fazilet	F/1	إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة... فأكثرُوا على من الصلاة فيه deniliyor.	أوس بن أوس
2041- Fazilet	F/3	Selamın faziletiyle alakalı : ما من أحدٍ يُسَلِّمُ : علي إلا رَدَّ اللهُ عليّ رُوحِي حتى أَرَدَّ عليه السَّلَام	أبي هريرة
2042- Fazilet	F/2	لا تجعلوا بيوتكم قبوراً، ولا تجعلوا قُبُورِي عيداً؛ وصلُّوا	أبي هريرة

		عَلِيٍّ فَإِنْ صَلَاتِكُمْ تَتَلَفَعِي حَيْثُ كُنْتُمْ	
--	--	---	--

4- Nesai	Benzerlik Kodu	Farklılık	Ravi
678- Fazilet	F	Ezanı duasıyla ilgili başlıyor: إِذَا سَمِعْتُمْ... الْمُؤَذِّنَ فَقُولُوا Orta bölümde: فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا	عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو
1284- Fazilet	F/6	namazında salavat getirmeyen birine efendimiz: عَجَلْتُ أَيُّهَا الْمُصَلِّي buyuruyor. Öğrettikten sonra ادْعُ تَجَبُّبًا، وَسَلِّ تَعْطُّبًا buyuruyor.	فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ
1285- Keyfiyet	A/1	A hadisiyle lafızlar çok yakın.	أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ
1286- Keyfiyet	A/2	Giriş kısmı hazfedilmiş. Çok hazifler var.	أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ
1287- Keyfiyet	A	Giriş kısmı yok. فَكَيْفَ ، فَكَيْفَ diye başlamış.2 bölümde de عَلَى إِبْرَاهِيمَ yok.sonunda وَنَحْنُ نَقُولُ، وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ	كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ
1288- Keyfiyet	A	Giriş kısmı yok.2 bölümde de وَآلِ إِبْرَاهِيمَ عَلَى ifadesinin başında harfi ceri yok.2.bölümün başında اللَّهُمَّ yok. وَنَحْنُ نَقُولُ وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ: «وَهَذَا أَوْلَى بِالصَّوَابِ مِنَ الَّذِي قَبْلَهُ	كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ
1289- Keyfiyet	A	فَكَيْفَ نَصَلِّي عَلَيْكَ diye başladı.2 bölümde de وَآلِ مُحَمَّدٍ ifadesinin başında عَلَى yok ve عَلَى إِبْرَاهِيمَ yok.	كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ
1290- Keyfiyet	A	كَيْفَ الصَّلَاةِ عَلَيْكَ؟ diye başlamış.2 bölümde de وَآلِ إِبْرَاهِيمَ başında harfi cer yok.	طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ
1291- Keyfiyet	A	كَيْفَ نَصَلِّي عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ diye başlamış.2	طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ

		بölümde de عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ ifadesi yok.2.bölümün başında اللَّهُمَّ yok.	
1292- Keyfiyet	A/2	Çok hazif var. صَلُّوا عَلَيَّ وَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ، وَقُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ	زَيْدُ بْنُ خَارِجَةَ
1293- Keyfiyet	C	Çok hazif var. فَكَيْفَ ، الصَّلَاةَ عَلَيْكَ؟ ile başlamış. اللَّهُمَّ صَلِّ : عَلَيَّ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمَ	أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ
1294- Keyfiyet	B	Buhari rivayetiyle aynı, فِي حَدِيثِ الْحَارِثِ ziyadesiyle iki tarikte gelmiş.	أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ
1295- Fazilet	F	Kısa bir giriş var. أَمَا يُرْضِيكَ يَا مُحَمَّدُ أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ إِلَّا صَلَّيْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا، وَلَا يُسَلِّمُ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ إِلَّا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا "	زيد بن سهل
1296- Fazilet	F	«مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا	أَبِي هُرَيْرَةَ
1297- Fazilet	F	«مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرَ صَلَوَاتٍ، وَحَطَّتْ عَنْهُ عَشْرُ خَطِيئَاتٍ، وَرُفِعَتْ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ»	أَسْبُ بْنُ مَالِكٍ
1298Keyfiyet(selam,tahiyyat)	T	لَا تَقُولُوا السَّلَامَ عَلَيَّ اللَّهُ، فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ	عبد الله بن مسعود
1374- Fazilet(Cuma)	F/1	...إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمٌ ، فَأَكْثَرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ، «فَإِنَّ صَلَاتِكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ»	أَوْسُ بْنُ أَوْسٍ

5-Tirmizi	Benzerlik Kodu	Farklılık	Ravi
483- Keyfiyet	A	Giriş yok. فَكَيْفَ الصَّلَاةَ عَلَيْكَ؟ başlamış. وَنَحْنُ نَقُولُ: وَعَلَيْنَا مَعَهُM son bölümde	كَعْبُ بْنُ عَجْرَةَ
484-Fazilet	F/4	Giriş yok. أَوْلَى النَّاسِ	عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ

		بِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَى صَلَاةٍ	
485- Fazilet	F	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا Müslim rivayetinde vahideten kaydı var.	أَبِي هُرَيْرَةَ
486- Fazilet	F/5	: إِنَّ الدَّعَاءَ مَوْقُوفٌ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا يَصْعَدُ مِنْهُ شَيْءٌ، حَتَّى تُصَلِّيَ عَلَى نَبِيِّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ «وَسَلَّمَ»	عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ
593- Fazilet	F/6	فَلَمَّا جَلَسْتُ بَدَأْتُ بِالنِّسَاءِ عَلَى اللَّهِ، ثُمَّ الصَّلَاةَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ دَعَوْتُ لِنَفْسِي، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَلِّ تَعْظُمُ،	عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ
1284-Fazilet	F/6	...عجلت ايها المصلي	فضالة بن عبيد

6-İbn-i Mace	Benzerlik Kodu	Farklılık	Ravi
400-Farklı anlamı	G	وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ، وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يُحِبِّ الْأَنْصَارَ	سهل بن سعد
903-Keyfiyet	C	اللَّهُمَّ. Eksiklikler var. صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدِ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ	أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ
904- Keyfiyet	A	ile فَكَيْفَ الصَّلَاةَ عَلَيْكَ başlıyor. عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ yok.	كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ
905- Keyfiyet	B	Giriş yok. وَأَزْوَاجِهِ وَدَرِيَّتِهِ kullanılmış.2 بölümde de عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ yok. İlk بölümde إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ yok.2 bölümde اللَّهُمَّ ile başlamıyor. ziyadesi فِي الْعَالَمِينَ var.	أَبِي حَمِيدِ السَّاعِدِيِّ
906- Keyfiyet	H	İlk başı öncekilerden İذَا...tamamen farklı. ...صَلَّيْتُمْ عَلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِكَ وَرَحْمَتَكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلَيَّ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ وَخَاتَمِ النَّبِيِّينَ...son kısmı bildiğimiz	عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ

		rivayetlerle aynı.	
907-Fazilet	F/7	مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصَلِّيَ عَلَيَّ إِلَّا صَلَّتُ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ مَا صَلَّى عَلَيَّ، فَلْيَقُلْ الْعَبْدُ مِنْ ذَلِكَ أَوْ لِيُكْثِرْ	عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ
908-Fazilet	F/8	مَنْ نَسِيَ الصَّلَاةَ عَلَيَّ، خَطَى طَرِيقَ الْجَنَّةِ	ابْنِ عَبَّاسٍ
556-Fazilet	F/1	إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ	اوس بن اوس
186-Fazilet	F/1	إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ	اوس بن اوس

7-Muvatta	Benzerlik Kodu	Farklılık	Ravi
292- Keyfiyet	B	Giriş yok. وَأَزْوَاجِهِ وَدَرِيَّتِهِ kullanılmış.2 bölümde de عَلَى آل İbrahim yok. İlk bölümde إِنَّكَ حَمِيدٌ Məjiddə yok.2 bölümde İle başlanıyor. ziyadesi yok burada.	أَبِي حَمِيدٍ السَّاعِدِيِّ
293- Keyfiyet	A/1	Giriş var. فَكَيْفَ ، İle başlıyor. ilk bölümün sonunda إِنَّكَ حَمِيدٌ Məjiddə yok.2.bölümde ، فِي آل İbrahim، ziyadesi var.	أَبُو مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ

8-Müsned	Benzerlik Kodu	Farklılık	Ravi
201- Fazilet	F/7	Uzun ve farklı bir giriş var. : مَنْ صَلَّى عَلَيْكَ صَلَّيْتُ عَلَيْهِ، وَمَنْ سَلَّمَ عَلَيْكَ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَسَجَدْتُ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ شُكْرًا	عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ
239- Keyfiyet	A/2	Giriş var.çok muhtasar ilk bölüm hiç yok. " صَلُّوا وَاجْتَهِدُوا، ثُمَّ قُولُوا: اللَّهُمَّ...بَارِكْ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ	زَيْدُ بْنُ حَارِجَةَ
258- Fazilet	F/9	الْبَخِيلُ مَنْ ذَكَرْتُ عِنْدَهُ، ثُمَّ لَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ	حُسَيْنِ بْنِ عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ
183- Fazilet(selam)	SF	إِنَّ لِلَّهِ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ، يُبَلِّغُونِي مِنْ أُمَّتِي السَّلَامَ	عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ
421- Fazilet	F/9	رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذَكَرْتُ عِنْدَهُ...فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ،	أَبِي هُرَيْرَةَ
520- Fazilet	F	" مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً	أَبِي هُرَيْرَةَ

		وَإِحْدَةَ، كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ	
7- Fazilet	F	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً وَاحِدَةً، كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ	أَبِي هُرَيْرَةَ
403- Fazilet	F/2	" لَا تَتَّخِذُوا قُبُورِي عِيدًا، وَلَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَحَيْثُمَا كُنْتُمْ فَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي	أَبِي هُرَيْرَةَ
444- Fazilet	F	" مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا	أَبِي هُرَيْرَةَ
475- Fazilet	F/10	مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي مَجْلِسٍ فَتَفَرَّقُوا، وَلَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، وَيُصَلُّوا عَلَيَّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِلَّا كَانَ مَجْلِسُهُمْ تِرَةً عَلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	أَبِي هُرَيْرَةَ
451- Fazilet	F/7	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً لَمْ تَزَلْ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَيَّ مَا صَلَّى عَلَيَّ، فَلْيَقِلَّ عَبْدٌ مِنْ ذَلِكَ أَوْ لِيَكْثُرْ	عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ
84- Fazilet	F/1	مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ... فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ...	أَوْسُ بْنُ أَبِي أَوْسٍ
280- Fazilet	F	Kısa bir giriş var. ...إِنَّهُ أَتَانِي مَلَكٌ أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيْكَ أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِكَ، إِلَّا صَلَّيْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا، وَلَا يُسَلِّمُ عَلَيْكَ إِلَّا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا	زَيْدُ بْنُ سَهْلٍ
201- Fazilet(farklı)	F/11	" مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مُحَمَّدٌ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ أَنْزِلْهُ الْمُقْعَدَ الْمُقْرَبَ عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي	رُوَيْفِعُ بْنُ ثَابِتِ الْأَنْصَارِيِّ
30- Keyfiyet	A	فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ diye başlamış.2 yerde de عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ yok.	كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ
33- Keyfiyet	A	فَكَيْفَ الصَّلَاةُ؟ diye başlıyor.2 yerde de عَلَى إِبْرَاهِيمَ yok.	كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ
57- Keyfiyet	A	Giriş var biraz farklı : لَمَّا نَزَلْتُ إِذْ قَالَ اللَّهُ : وَمَلَائِكَتُهُ يُصَلُّونَ عَلَيَّ النَّبِيِّ { [الأحزاب: ٥٦] قَالُوا: كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ	كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ

		يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟	
166- Fazilet(farklı)	F/12	: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ جَعَلْتُ صَلَاتِي كُلَّهَا عَلَيْكَ؟ قَالَ: "إِذْنُ يَكْفِيكَ اللَّهُ مَا أَمَمَكَ مِنْ ذُنُوبِكَ وَأَخْرَجَكَ	أَبِي بِن كَعْبٍ
92- Keyfiyet	İ	اللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِكَ وَرَحْمَتَكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا جَعَلْتَهَا عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ	بُرَيْدَةَ الْخَزَاعِيَّ
13- Keyfiyet	B	عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ...ilk bölümde ، إِنَّكَ حَمِيدٌ ، 2 yerde de yok. 2. bölümün başında yok.	أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ
363- Fazilet	F/6	" عَجَلْ هَذَا " ثُمَّ دَعَاهُ فَقَالَ لَهُ وَلِغَيْرِهِ: " إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَحْمِيدِ رَبِّهِ وَالنَّعَاءِ عَلَيْهِ، ثُمَّ لِيُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ، ثُمَّ » " لِيُبَدَأَ بِغَدُ بِمَا شَاءَ	فُضَالَةَ بِنَ عُبَيْدٍ

9-Darimi	Benzerlik Kodu	Farklılık	Ravi
847-(1381)- Keyfiyet	A	فَكَيْفَ نَصَلِّي عَلَيْكَ؟ 2 bölümde de yok. 2. bölümün başında yok.	كَعْبُ بِنِ عَجْرَةَ
847-(1382)-Keyfiyet	A/1	Giriş var. فَكَيْفَ نَصَلِّي عَلَيْكَ؟ diye başlıyor. 2 bölümde de yok. 1. bölümün sonunda ، إِنَّكَ حَمِيدٌ ، في yok. ziyadesi var. 2. bölümün başında yok.	أَبَا مَسْعُودِ الْأَنْصَارِيِّ
1825(2814)- Fazilet	F	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً وَاحِدَةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيَّ عَشْرًا	أَبِي هُرَيْرَةَ
1825(2815)-Fazilet	F*	Giriş var. أَمَا يُرْضِيكَ أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيْكَ أَحَدٌ	زَيْدِ بْنِ سَهْلٍ

		<p>مِنْ أُمَّتِكَ، إِلَّا صَلَّيْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا، وَلَا يُسَلِّمُ عَلَيْكَ، إِلَّا سَلَّمْتُ عَلَيْهِ عَشْرًا؟</p>	
1826-Fazilet (selam)	SF	<p>إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامَ</p>	عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ
1598-Fazilet	F/1	<p>إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ</p>	اوس بن اوس

3.Bölüm:

Salavâtın Anlamı ile ilgili Tartışmalar

1.Salavat’la İlgili Meseleler

Bu bölüme kadar olan kısımda salât kelimesinin etimolojik tahlilini ve Kütüb-i Tis’a’da bulunan salavâtla ilgili rivayetlerin tespit ve tasnifini yapmaya gayret ettik. Bu bölümde ise son dönemlerde salât lafzının hangi anlama geldiğiyle ilgili tartışmalara değinerek araştırmacılara kolaylık olması amacıyla salavat hakkında yazılan klasik ve güncel çalışmalarla ilgili bilgi vermeyi hedefliyoruz.

1.1.Salât Kelimesinden Gerçekte Ne Kastediliyor?

Öncelikle bir kelimenin hangi anlamda kullanıldığını tespit etmek için öncelikle kelimenin dilsel olarak yapısının, semantik ve etimolojik tahlilinin iyi yapılması ve sonrasında kelimenin fiili uygulamasının yaptığımız çıkarımla bir uyum içerisinde olması gerekir.

Salât kelimesinin ne anlama geldiğiyle ilgili dil âlimleri, müfessirler ve hadis şarihleri genişçe izahatta bulunmuşlar doğru anlamın tespiti ve tayini için büyük çaba ortaya koymuşlardır. Bizde çalışmamızın birinci bölümünde ortaya çıkan bu büyük gayretten alıntılar yaparak salât kelimesinin nasıl anlaşılması gerektiği ile ilgili tespitlerde bulunmaya çalıştık. Allah Rasûlü’ne salavât getirmekle ilgili Ahzap suresinde bildirilen emir gereği ashab hemen uygulamaya geçmek istemiş ancak kendileri Arap olmaları ve emirde Arapça gelmesine rağmen direk ilk anladıkları şekliyle emri yerine getirmemişler ve salavât getirme emrinin en doğru şekilde nasıl yerine getirileceği ilgili Allah Rasûlü’ne soru yöneltmişlerdir. Bir süre bekledikten sonra salavâtın hangi lafızlarla eda edileceğini Allah Rasûlü ashabına detaylı bir şekilde anlatmıştır. Mücmel olan ve mücmelin beyanına ihtiyaç duyan salât lafzı bu şekilde açıklığa kavuşmuştur.

Durum böyleyken son zamanlarda Hz. Peygambere salavât getirme emrinin yanlış anlaşıldığı ile ilgili makaleler, tezler ve kitaplarda bölümler yazılmaya başlanmıştır. Bu minvalde yapılan çalışmalar üzerinden ortaya atılan iddaları ve bu iddiaların ilmi değerlendirmelerini aktarmaya çalışacağız.

1.2. Salât Kelimesine Verilen Anlamlar

Ülkemizde tespit edebildiğimiz kadarıyla salât kavramına klasik kaynaklardan farklı olarak “yardım etmek, desteklemek, görev ve sorumluluk” gibi anlamlar verilmiştir.

Görebildiğimiz kadarıyla verilen bu farklı anlamları makale düzeyinde hususi

olarak inceleyen ve ilmi değerlendirmelerde bulunan isim Uludağ İlahiyat Fakültesi Hadis ABD öğretim üyelerinden Dr. Serkan Başaran'dır. Makale 15 Aralık 2019 tarihinde '*Şirnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde*' yayınlanmıştır. '*Anlamı, Keyfiyeti ve İşlevi Bakımından Hz. Peygamber'e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme*' isimindeki makalenin konumuzla ilgili bölümlerini burada özetleyip aktarmaya gayret edeceğiz.

Serkan Başaran, öncelikle bir lafzın bir anlama tahsisi için bilinmesi gerekli olan vaz' ilminden ve bu ilmin genel çerçevesinden bahsederek konuya giriş yapıyor. Bir lafzın hangi anlama geldiğini öğrenmek isteyen bir araştırmacı için önce yöntem tavsiyesinde bulunarak bu yöntem çerçevesinde salavât kelimesinin lügavi ve şer'i anlamlarıyla ilgili yapılan ilmi yorumları ana hatlarıyla okuyucuya genel bir malumat vermesi açısından aktarıyor. Daha sonra bu bölümde asıl konumuz olan kısma geçiyor ve ülkemizdeki bazı çalışmalarda salavat lafzı için verilen yeni anlamları aktarıyor. Biz de söz konusu makaleden hareketle bu anlamları genel hatlarıyla aktarıp son kısmında kendi görüşümüze yer vereceğiz.

1.2.1. Yardım Etmek (Nusret) Anlamı

Serkan Başaran, ilk olarak Cahit Karaalp'ın tefsir alanında yapmış olduğu doktora tezini konu edinip şu açıklamaları aktarıyor:

"Türkçe Meallerde Kavram Çevirileri Sorunu: Salât Kavramı Örneği" isimli doktora tezinde İbn Kutluboğâ (879/1474) ve Ebû'l-Bekâ'nın (1095/1684) eserleri kaynak gösterilerek salât kelimesinin lügat anlamlarından birinin desteklemek, yardım etmek olduğu, iddia edilmiştir.²⁴⁷ Halbuki bu iki âlimden İbn Kutluboğâ yardım anlamına gelen "nusret" kelimesini, Ahzab suresindeki ayet bağlamında salâtın melekler bakımından nasıl tecelli edeceğini açıklama sadedinde zikretmiştir.²⁴⁸ Yani "nusret" kelimesi, salât lafzının izafe edildiği mahalle birlikte meydana gelme keyfiyetine dönük İbn Kutluboğâ'nın kendi düşüncesini ifade etmek üzere seçtiği bir kelimedir. Söz konusu tezde ise "nusret" kelimesi bu bağlamdan koparılmış ve salât kelimesinin lügat anlamlarından sayılıp müstakil bir başlık altında verilmiştir. Böylece yorum niteliğindeki bir kelime salât lafzının hakiki anlamlarından biriymiş gibi sunulmuştur.

²⁴⁷Cahit Karaalp, *Türkçe Meallerde Kavram Çevirileri Sorunu "Salât" Kavramı Örneği* (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017) 140-141.

²⁴⁸Nureddin Kasım b. Kutluboğâ, *Garibu'l-Kur'an* (Beyrüt: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2012), 256- 257.

Ebû'l-Bekâ'nın ise iddia edildiği gibi böyle bir görüşü bulunmamaktadır. Bilakis o, diğer birçok alim gibi salât kelimesinin hakiki anlamının lügatte dua, şerî anlamda namaz veya mecazî olarak lügatte namaz ve şerî anlamda dua olduğunu beyan etmiş, sonra da kelimenin mezkur ayetteki istimalinden dolayı izafe edildiği mahalle göre üçe ayrıldığını belirtmiştir. Daha sonra ilgili ayet bağlamında “ومنه قيل” diyerek salât lafzının mahiyeti farklı fâiller için nasıl bir keyfiyette tecelli edeceğine dair görüş belirten ilim adamlarının yorumlarını aktarmaya geçmiştir. Bunlardan biri olarak da Mücahid'in “salât kelimesi; Allah için tevfik ve koruma, melekler için yardım ve dayanışma, insan için ise ittibadır” sözüne yer vermiştir.²⁴⁹ Durum böyleyken tezde Mücahid'in bu yorumu Ebû'l-Bekâ'ya nispet edilmiştir. Ayrıca Mücahid'in sözünde melekler için zikrettiği “yardım” kelimesi ön plana çıkarılıp salât kelimesinin lügat anlamları arasında verilirken aynı cümlede yer alan Allah için “tevfik” ve ümmet için “ittiba” kelimeleri için böyle bir başlık açma gereği duyulmamıştır. Diğer taraftan araştırmacı salât kavramının “desteklemek” anlamının Arapçada ve vahiy tarihinde hiçbir karşılığının olmadığını söyleyenleri eleştirirken “Ebu'l-Beka'nın belirttiği gibi “salât” kavramı Arap dilinde “desteklemek” anlamına da gelmektedir.” diyerek kaynakta geçen bilgileri yine yanlış bir nispet ve değerlendirmeye aktarmıştır.²⁵⁰

Serkan Başaran, Cahit Karaalp'ın kaynakların yorum sadedinde zikrettiği lafızları bağlamından kopararak hakiki anlam olarak lanse etmesini büyük bir metod yanlışlığı olarak görmüştür. Ayrıca Karaalp'ın “*Bize göre sözlüklerde verilen anlamlardan dolayı olarak “yardım etmek, desteklemek” anlamını çıkarmak mümkündür*”²⁵¹ diyerek bu tür kelimelerin salât lafzının lügavî anlamlarından olmadığını kendisinin de kabul etmiş olduğunu ifade etmiştir.

1.2.2. Görev ve Sorumluluk Anlamı

Cahit Karaalp, detaylarına az önce değindiğimiz çalışmasında salât kelimesine çatı anlam olarak ‘görev ve sorumluluk’ anlamlarının da verilebileceğini iddia etmiş ve iddiasının lügatle ilişkisini şu şekilde kurmuştur:

“Salât kelimesinin “sırt, kuyruk sokumu, uyluk kemikleri vs.” anlamlardan gelmiş olması vücudun ana yapısını oluşturmaları, vücudu taşımaları, bedeninin merkezi konumları olmaları dolayısı ile. Yani vücudun tüm ağırlığı bu ana omurganın

²⁴⁹ Ebu'l-Beka, el-Külliyât, 553-554

²⁵⁰ Serkan Başaran, “Anlamı, Keyfiyeti ve İşlevi Bakımından Hz. Peygamber'e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme”, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10/23 (15 Aralık 2019), s. 757.

²⁵¹ Karaalp, *Salât Kavramı Örneği*, s. 141.

üzerindedir. Dolayısı ile ana anlam, üst/çatı anlam uyluk ifadesinin kelimeye yüklediği “görev ve sorumluluk” olmaktadır”.²⁵²

Serkan Başaran, “Araştırmacının lügat ehlinin istimaliyle tespit edilmesi gereken bir konuda kaynaklarda yer alan bilgilerle örtüşmeyen, kurgusu tamamen kendisine ait bir yorumda bulunup bir de kelimeye “görev ve sorumluluk” gibi bir anlam takdir etmesi ilmî bir çalışma için anlaşılabilir bir durum değildir.” sözleriyle değerlendirerek kurulan bu anlam-lügat ilişkisinin zorlama bir tevil olduğunu açıkça dile getirmiştir.²⁵³

1.2.3. Destek Anlamı

Başaran’ın değerlendirdiği bir diğer anlam ise Mustafa İslamoğlu tarafından dile getirilen ‘destek’ anlamıdır. İslamoğlu ’Hayat Kitabı Kur’an Gerekçeli Meal-Tefsiri’ adlı eserinde salât kelimesinin kökünün salâ olduğunu bu kelimenin de zaten destek anlamına geldiğini iddia etmiş salât lafzının dua anlamını daha sonra bu kök anlamdan hareketle aldığını söylemiştir.²⁵⁴

Yazar “صلى” kökünden gelen yaslâ (يصلى) fiilini “ateşi desteklemek için cehennemın göbeğine dikilmek”, sallâ fiilini ise “Allah’a -özünde kendine- destek için esas duruşu korumak” olarak açıklamış ve böylece her iki kelimenin “destek” anlamında bulunduğunu izaha çalışmıştır. Sonra da sallâ kelimesinin zımnen “Cehennemle doğrulmak istemeyen namazla doğrulsun” mesajı içerdiğini belirtip yeniden nakıs vavî olan (صلو) köküne dönmüş ve kelimenin “insanın dik oturmasını sağlayan uyluklar veya dik yürümesini sağlayan omurga” diye bir tarife yer vermiştir.²⁵⁵Serkan Başaran bu bilgileri verdikten sonra İslamoğlu’nu lügate dayalı böyle bir konuda sadece kendi özgün yorumlarını vermesi, bu açıklamaları yaparken kaynak ismi vermeyip sadece kendi eserlerini dipnot olarak vermesini ulaşılan sonuçların ilmilik vasfını gidereceğini söyleyerek tenkit etmektedir.²⁵⁶

İslamoğlu’nun verdiği bu anlamla alakalı Serkan Başaran son olarak şu değerlendirmeyi yapıp verilen diğer anlamlara geçmiştir:

‘Arka planı eylem, bilinç, gayret, fedakarlık, sorumluluk vb. algularla desteklenmiş bu yeni salavat tanımı, dil ile yapılan klasik uygulamaya nazaran daha

²⁵² Karaalp, *Salât Kavramı Örneği*, s.203-204.

²⁵³Serkan Başaran, “Hz.Peygamber’e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme”, s.759,

²⁵⁴Mustafa İslamoğlu, *Nüzul Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur’an Gerekçeli Meal-Tefsir-Mushafsız (Hafız Boy-Ciltli)* (Düşün Yayıncılık, 2023) 2: 840-41.

²⁵⁵İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur’an*, 2: 1249.

²⁵⁶Serkan Başaran, “Hz.Peygamber’e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme”, s.760.

görkemli bir çerçeve çizse de yorum haricinde herhangi bir nassa dayanmadığından ilmî değildir. Kaldı ki salavat üzerinden dile getirilen bu hususların yerine getirilmesini daha açık bir dille emreden veya teşvik eden birçok ayet ve hadis bulunmaktadır.²⁵⁷”

1.2.4. Fiili Destek Vermek Anlamı

Çalışması incelenen diğer bir isimde Şaban Banaz’ın ‘Hz. Peygambere Salavat Getirmek’ isimli yüksek lisans tezidir. Serkan Başaran, söz konusu tezden şu bölümleri aktarmakla yetinmiş ve sonrasında değerlendirmeye geçmiştir:

“Şaban Banaz ise konuyu ele aldığı yüksek lisans tezinde “Salv: isim olarak “uyuluk”, fiil olarak “uyuluklamak” dedikten sonra açıklama sadedinde “yani uyulukla alttan, yandan destek vermek demektir. Kişi herhangi birisinin sırtındaki yüke veya herhangi bir hayvana yüklenmiş ağır yüke destek vermek isterse uyuluğun (bacağın diz ile kalça arasındaki bölümü) birini kaldırır”²⁵⁸ diyerek kelimeye yorum üzerinden ‘destek’ anlamı vermeye çalışmıştır. Ne var ki araştırmacının kaynak gösterirken sadece üçüncü ve dördüncü ciltleri demekle yetindiği Lisânu’l-Arab’ın ilgili maddesi altında ve aynı bağlamda verilen Elmalılı tefsirinde bu yorumu destekleyen herhangi bir açıklamaya rastlayamadık.²⁵⁹

Ayrıca şunu da belirtelim ki Şaban Banaz’ın tezini incelediğimizde sadece yukarıdaki alıntıyla kalmayıp alıntılanan bu bölüm haricinde birçok kelime tahlili ve ayet lafızları üzerinden ‘Hz. Peygamber’e fiili destek verme’ sonucuna ulaştığını görmekteyiz.

Başaran son olarak şu değerlendirmelerde bulunup verilen diğer anlama geçmiştir:

Ayrıca Banaz da “Salât kavramının ön planda anlamı: destek olmak, seyirci kalmamak ve fiili bir eylemi içermektedir”²⁶⁰ diyerek meseleyi, uzun alıntılar yaptığı İslamoğlu’yla benzer bir retorik üzerinden açıklamaya çalışmaktadır.

Başaran’ın değindiği diğer bir isim Mehmet Okuyan’dır. Okuyan da buraya kadar aktardığımız görüşlerle aynı kanaate ulaşmış ve ‘Çok Anlamlılık Bağlamında Kur’an Sözlüğü’ isimli eserinde salât kelimesinin anlamlarından birinin ‘desteklemek ,yardım

²⁵⁷Serkan Başaran, “Hz. Peygamber’e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme” s.761.

²⁵⁸Şaban Banaz, “Hz. Peygamber’e Salavat Getirmek” (Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2006) 36.

²⁵⁹Serkan Başaran, “Hz. Peygamber’e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme” s.761-762.

²⁶⁰Banaz, Hz. Peygamber’e Salavat Getirmek, 114.

etmek' olduğunu iddia etmiştir.²⁶¹ Ayrıca Başaran, Okuyan'ın, herhangi bir kaynak zikretmediğinden dolayı bu anlamlara nasıl ulaştığını tespit edemediğini ifade etmiştir.²⁶²

Başaran son olarak Bünyamin Erul'un 'İslamın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri' isimli bir sempozyumda sunduğu 'Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru'²⁶³ adlı tebliğini incelemiş ve tebliğin konumuzla ilgili kısmıyla alakalı şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

Bu tebliğde önce "Gerek Kur'ân'da gerekse bazı sahih hadislerde müminlerin Rasûl-i Ekrem (sav)'e salavat getirmeleri istenmiştir" denilerek uygulamanın şerî naslara dayandığı dile getirilmiştir. Ancak "Müslümanlar en azından namazlarında okudukları "salli-barik" duaları ile bu talebi zaten yerine getirmektedirler" denilerek de bahsi geçen naslarda talep edilen salavat için namazla kayıtlı asgari bir düzey getirilmiş ve bu kadarıyla iktifa edilebileceği ima edilmiştir. Çokça salavat getirmenin sahih rivayetlerde teşvik edildiğine dair herhangi bir hatırlatmanın yapılmaması ise söz konusu imayı daha da pekiştirmiştir. Bu bağlamda bir de konunun çok zayıf ve uydurma rivayetlerle abartıldığı söylenerek salavatın bahsi geçen asgari düzeyin ötesinde ciddi anlamda bu tür rivayetlerle şekillendiği iddia edilmiştir.²⁶⁴

Erul'un "Öyle ki Rabbimiz'in ismi anıldığında "teala, azze ve celle vb." tazim ifadeleri ihmal edilse bile salavat getirme asla ihmal edilmemiştir" şeklindeki eleştirisini Başaran şu şekilde değerlendirmiştir:

"Hz. Peygamber'i yüceltme de aşırılığa kaçıldığı iması içeren bu son cümlede salavat gibi hükmü ve keyfiyeti şerî naslarla tayin edilmiş bir uygulamanın, Allah için kullanılan "teala, azze ve celle vb." hakkında nass bulunmayan bir tazim geleneğiyle kıyaslanmış olması doğru değildir. Zira Allah Teâlâ'yı tazim etme, daha İslam'a girişte kelime-i tevhid ile başlayan, keyfiyeti ve zamanı şerî naslarla tayin edilmiş birçok ibadet, zikir vb. farklı uygulamayla hayat boyu süren bir yükümlülüktür."²⁶⁵

Erul tebliğinin ilgili bölümünde zayıf ve uydurma rivayetlerle salavatın abartıldığı iddiasını 3 örnek üzerinden somutlaştırmıştır:

²⁶¹Mehmet Okuyan, *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an Sözlüğü* (Düşün Yayıncılık, 2021) 501.

²⁶²Başaran, "Hz.Peygamber'e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme" s.762.

²⁶³Bkz: <http://www.bunyamineral.com/uydurma-rivayetlerde-peygamber-tasavvuru/>

²⁶⁴Başaran, "Hz.Peygamber'e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme" s.767.

²⁶⁵Başaran, "Hz.Peygamber'e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme" s.768.

“Sana kim bir gün ve gecede yüz defa salavat getirirse ona ben bin defa salât (rahmet) eder, bin ihtiyacını gideririm ki en kolayı cehennemden azad olmaktır”,²⁶⁶

“Kim bana kabrimin başında salavat getirirse onu işitirim. Kim de bana uzaktan salavat getirirse Allah onu bana ulaştırmak üzere bir melek görevlendirir. Onun hem dünya işi hem de ahireti yeterli olur. Ben de onun için şahit ve şefaateç olurum”,²⁶⁷

“Kim bana salavat getirirse bir kerre, kalmaz onun günahlarından bir zerre”²⁶⁸

Başaran, Erul’un tebliğinin giriş bölümünde kullanmış olduğu ‘eşya zıddıyla bilinir’ cümlesinden hareketle kabul edilen peygamber tasavvurunun bu rivayetlerde anlatılanın tam tersi olduğunu ima etmesini şu ifadelerle eleştirmiştir:

“İşbu tebliğde, “eşya zıddıyla bilinir” deyişinden hareketle, uydurma rivayetlerdeki peygamber tasavvuru ele alınacak” denilerek her hâlükârda zayıf ve uydurma hadislerde görülen peygamber tasavvurunun sahih hadislerin çizdiği peygamber tasavvuruyla taban tabana zıt olacağı gibi bir düşünce telkin edilmiştir. Halbuki zayıf ve sahih hadisler arasında mutlak anlamda böyle bir hüküm cümlesi kurmak doğru değildir. Nitekim yazarın salavat hakkında verdiği üç örnek de bu tespiti ters düşmektedir. Zira bu örnekler, hem büyük oranda sahih rivayetlerin içeriğine denk düşmeleri hem de Hz. Peygamber sevgisinde aşırılığa ve şerî ölçüleri aşmaya sevk edecek nitelikte olmamaları bakımından ileri sürüldükleri iddiaları ispat edecek yeterlilikte değildir.”²⁶⁹

1.2.5. Sonuç

Bu bölümde ülkemizde salavatın anlamı ile ilgili süregelen tartışmaları ve görüş sahiplerini çalışmamızın kapsamını aşmaması amacıyla detaya girmeyip sadece Serkan Başaran’ın konuyla ilgili çalışmış olduğu ‘Anlamı, Keyfiyeti ve İşlevi Bakımından Hz. Peygamber’e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme’ isimli makalesi üzerinden özetleyip kısaca aktarmakla yetindik. Bu bağlamda beş isim ve çalışmaları üzerinde durulmuştur. Bunlar sırasıyla şöyledir:

- Cahit Karaalp, ‘Türkçe Meallerde Kavram Çevirileri Sorunu: Salât Kavramı Örneği’

²⁶⁶ Ebü’l-Ferec Cemâlüddîn ‘Abdurrahmân b. ‘Alî b. Muḥammed el-Bağdâdî İbnü’l-Cevzî, *el-Mevdû’ât*, thk. ‘Abdurrahmân Muḥammed ‘Oşmân (Medine: el-Mektebetu’s-Selefiyye, 1966-1968) I. 302.

²⁶⁷İbnü’l-Cevzî, *el-Mevdû’ât*, I. 303.

²⁶⁸Raḍiyu’d-Dîn el-Ḥasan b. Muḥammed b. el-Ḥasan el-Ḳureşî eş-Şağânî, *el-Mevdû’ât*, thk. Necm ‘Abdurrahman Ḥalef (Dimaşk: y.y., 1405) s. 11, no: 46.

²⁶⁹Başaran, ‘‘Hz.Peygamber’e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme’ s.768-769.

- Mustafa İslamoğlu, 'Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsiri'
- Şaban Banaz, 'Hz.Peygambere Salavat Getirmek'
- Mehmet Okuyan, 'Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an Sözlüğü'
- Bünyamin Erul, 'Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru'

Klasik kaynaklarımızda lügat tahlillerinden hareketle salâtın dua ve tazim manasına geldiğini daha önce belirtmiştik. Söz konusu çalışmalarda klasik kaynaklarımızdan farklı olarak salât kelimesine genel olarak 'yardım etmek, desteklemek, görev ve sorumluluk' gibi anlamların verildiği görülmektedir. Bu görüşlerin değerlendirmelerini kısaca aktarmıştık. Kütüb-i Tis'a özelinde salavatla ilgili bütün rivayetleri tespit edip değerlendirdiğimiz ve öncesinde dil alimlerin kelimenin köküyle ilgili yaptığı tartışmaları dikkatle inceleyip aktardığımız bu çalışmamızdan hareketle bizlerde yukarıda isimleri geçen hocalarımızın yaptığı katkıyı değerli görmekle birlikte elimizdeki naslarda ve dilsel verilerde çıkarımda buldukları anlamları destekleyici hiçbir delile rastlayamadık.

Bir kelimenin ne anlama geldiğini tespit edebilmek için o kelimenin dilsel yapı ve sınırlarına, lügavi, örfi, şer'i ve ıstılahi anlamlarına ve kullanımlarına dikkat etmek gerekir. Mücmel bir kelime olan salât kelimesinin ne anlama geldiğini kendisiyle neyin kastedildiğini en iyi bilmesi gereken topluluk Kur'an-ı Kerim'in kendi dillerinde indirildiği topluluktur. Ancak onlar kelimeyi ilk duyduklarında indi anlamlar ve uygulamalardan kaçınıp ne anlama geldiğini ve hangi lafızlarla eda edilmesi gerektiğini mücmeli beyan vazifesiyle görevlendirilmiş olan Allah Rasûlü'ne sormuşlar ve gerekli cevabı almışlardır. Uygulamalarını bunun üzerinden gerçekleştirmişlerdir.

Yukarıda ismini ve çalışmalarını aktardığımız hocalarımızın bir kısmı mecazi anlamlarını hakiki anlam olarak sunma yanlışlığına düşerken, bir kısmı lügate dayalı konularda sadece kendi özgün yorumlarını vermekle yetinme yanlışlığına düşmüştür. Sonuç itibarıyla naslardan ve ıstılahi kullanımdan hareketle tespit edilmesi gereken böyle bir kelimeyi kişisel yorumlar üzerinden anlamlandırıp salavatın asıl anlamının bu olması gerektiği iddiası ve öncekilerin yanlış anlamlandığı iması ilmi derinlikten uzak söylemlerdir. Tercih ettikleri anlamlar zaten birçok ayet ve hadisle teşvik ve tavsiye edilmiş bir davranış iken bu anlamı sadece salât lafzı üzerine hasretmek doğru bir tutum olarak gözükmemektedir.

1.2.Hz. Peygamber'den Başkasına Salavât Getirilir Mi?

Bu konuya cevap niteliğinde Buhari'de geçen şu rivayet aktarılır:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى، قَالَ: كَانَ إِذَا أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِصَدَقَتِهِ قَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ» فَأَتَاهُ أَبِي بِصَدَقَتِهِ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى»²⁷⁰

Değerlendirme

İbn Ebi Evfâ, bir adamın Allah Rasûlü'ne zekatını getirdiğini ve akabinde Allah Rasûlü'nün ona dua ettiğini babasının da aynı şekilde zekatını teslim edince Allah Rasûlü ona da '*Allah'ım Ebi Evfâ'nın ailesine salât et*' diye dua ettiğini aktarır.

Bu rivayetten hareketle bir kısım âlimler Hz. Peygamber'den başkasına salavât getirmenin caiz olduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Ancak buradaki 'salâtın' manası rahmet etme ve affetme anlamında olduğu için onların görüşlerini destekler nitelikte değildir.

²⁷⁰ Buhari, '*Deavât*',33, (No.6359).

SONUÇ

Allah Teâlâ “Allah ve melekleri peygambere salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selâm okuyun” buyurarak bütün inananları Allah Rasûlü’ne salât-ü selâm getirmeye davet etmiştir. Emrin kaynağının bizzat Allah Teâlâ oluşu ve hadislerde de faziletine dair birçok malumatın bulunması Hz. Peygamber’e salât-ü selâm getirmenin ne kadar önemli ve gayret gösterilmesi gereken bir emir olduğunu mümin gönüllere gösterir niteliktedir.

Salavâtın bu denli önemini kavrayan yüce dinimizin ilk muhatabı ve bizlere taşıyıcıları olan kutlu nesil ashab-ı kiram, Allah Rasûlü’ne ilk fırsatta bu salavât emrinin keyfiyetini sormuş ve hemen hayatlarına tatbik etme gayreti içerisinde olmuşlardır. Biz de bu çalışmamızda kutlu neslin yolundan giderek bu ilahi emrin keyfiyetine ve faziletine dair hadis külliyatımızdan ilgili rivayetler ışığında araştırmalar yaptık. Son günlerde revaçta olan ‘salavâttan asıl muradın, Hz. Peygamber’e yardım etmek ve destek olmak’ söylemini, asli kaynaklarımıza giderek araştırma konusu edindik.

İlk olarak kelime tahlilleri üzerinden kökenini araştırdığımız salavat kelimesini daha sonra Kütüb-ü Tis’a içerisinde bizlere ulaşan rivayetleri tespit edip değerlendirmesini yaptık. Son olarak da salât kelimesi üzerinden gündeme gelen tartışmalara kısaca değindik.

Kütüb-ü Tis’a, içerisinde tespit edebildiğimiz 23 râvinin aktardığı 86 adet rivayetten hareketle bu emrin iddia edildiği gibi fiili bir destek olmadığını tamamen kavli ve lafzi bir keyfiyete sahip olduğunu Allah Rasûlü bizzat kendisi ashabına açıklamış ve gelecekte var olabilecek bütün tartışmalara son vermiştir.

Zikrin ve duanın konumunu hafifletici bu tarz söylemler, tamamen ilmi bir dayanağı olmayan indî görüşlerin insanlara din olarak dayatılmasına mâtuftur. Sünnetin rehberliğinde Kur’ân-ı Kerim’i ve dinini anlamaya çalışan İslam ümmeti hem salavât çekmiş hem de Allah Rasûlü’nün hukukunu çiğnetmemiş O’na fiili olarak gereken değeri ve desteği göstermeye çalışmıştır.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şu'ayb el-'Arna'ût - 'Âdil Murşid v.dğr. 50 Cilt. Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1421/2001.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa el-Hanefî. *Umdetü'l-Kârî li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 11 Cilt. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1308.
- Banaz, Şaban. *Hiz. Peygamber'e Salavat Getirmek*. Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2006.
- Başaran, Serkan. "Anlamı, Keyfiyeti ve İşlevi Bakımından Hiz. Peygamber'e Salavat Getirme Hakkında Bir Değerlendirme". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/23 (15 Aralık 2019), 747-778.
<https://doi.org/10.35415/sirnakifd.618578>
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-. *Sahîhu'l-Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Daru't-Taati'l-Amire, 1329.
- Cemâluddîn el-Mizzî, Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. 'Abdurrahmân b. Yûsuf el-Kelbî. *Tuhfetü'l-eşraf bi ma'rifeti'l-etrâf*. thk. 'Abduşşamed Şerefuddîn. 14 Cilt. Beyrut; Bombay: el-Mektebetu'l-İslâmî; ed-Dâru'l-Kayyime, 2. Basım, 1403/1983.
- Dârimî, Ebû Muhammed 'Abdullâh b. 'Abdurrahman et-Temîmî ed-. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Huseyn Selîm 'Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. b.y.: Dâru'l-Muğnî, 1412/2000.
- Ebû Bekr ez-Zubeydî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. 'Abdillâh b. Mezhic ez-Zubeydî. *Tabakâtu'n-Nahviyyîn ve'l-Lugaviyyîn*. thk. Muhammed Ebû'l-Fağl İbrâhîm. Kahire: y.y., 2. Basım, 1954.
- Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eş'aş es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Aşriyye, ts.
- Ebû Naşr el-Cevherî, Ebû Naşr İsmail b. Hammâd el-Cevherî el-Fârâbî. *Tâcu'l-Luğa ve Şihâhu'l-'Arabiyye*. thk. Ahmed 'Abdulğafûr 'Atfâr. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1407/1987.
- Halîl b. Ahmed, Ebû 'Abdurrahmân el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî el-. *Kitâbu'l-'Ayn*. thk. Mehdî el-Mahzûmî - İbrâhîm es-Sâmerrâ'î. 8 Cilt. Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1988.
- Heysemî, Ebu'l-Hasan Nûruddîn 'Alî b. Ebî Bekr b. Suleymân el-. *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*. thk. Husâmeddîn el-Kudsî. 10 Cilt. Kahire: Mektebetu'l-Kudsî, 1414/1994.
- İbn Ebî Hâtîm, Ebû Muhammed 'Abdurrahman b. Muhammed er-Râzî. *el-Cerh ve't-Ta'dîl*. Haydarabad; Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâşî'l-'Arabî, 1371/1952.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ebü'l-'Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed. *ed-Durru'l-Mendûd fi's-Salât ve's-Selâm 'alâ Şâhibi'l-Makâmi'l-Mahmûd*. Cidde: y.y., 1426.
- İbn Hacer el-'Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî. *Fethu'l-Bârî Şerhu Şahîh el-Buhârî*. thk. Muhibbuddîn el-Haţîb. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379/1959.
- İbn Hacer el-'Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî. *Takrîbu't-Tehzîb*. thk. Muhammed 'Avvâme. Suriye: y.y., 1406/1986.
- İbn Hallikân, Ebü'l-'Abbâs Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân el-İrbilî. *Vefiyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*. thk. İhsân 'Abbâs. 7 Cilt. Beyrut: Dâru Şâdir, 1391/1971-1415/1994.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân el-Bustî. *es-Şikât*. 9 Cilt. Hindistan:

- Dâiratü'l-Me'ârifi'l-'Osmâniyye, 1393/1973.
- İbn Kâyyim el-Cevziyye, Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muḥammed b. Ebî Bekr b. Eyyüb ez-Zür'aî ed-Dimaşkî el-Hanbelî. *Celâ'u'l-Efhâm*. thk. Şu'ayb el-'Arna'ût - 'Abdulḳâdir el-Arnaût. Kûveyt: y.y., 1407/1987.
- İbn Kuteybe, Ebû Muḥammed 'Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *Ĝarîbu'l-Kur'ân*. thk. Aḥmed Şakr. b.y.: y.y., 1398/1978.
- İbn Mâce, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. Yezîd el-Ḳazvînî. *Sunenu İbn Mâce*. thk. Şu'ayb el-'Arna'ût. 5 Cilt. b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 2009.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Faḍl Muḥammed b. Mukerrem b. 'Alî Cemâluddîn b. Manzûr er-Ruveyfî î. *Lisân'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Şâdir, 1414/1993.
- İbn 'Âbidîn, Muḥammed Emîn b. 'Omer b. 'Abdil'azîz el-Ḥuseynî ed-Dimeşkî. *Reddu'l-muḥtâr 'alâ'd-Durri'l-muḥtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2. Basım, 1412/1992.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn 'Abdurrahmân b. 'Alî b. Muḥammed el-Bağdâdî. *el-Mevdû'ât*. thk. 'Abdurrahmân Muḥammed 'Osmân. 3 Cilt. Medine: el-Mektebetu's-Selefiyye, 1966-1968.
- İslamoğlu, Mustafa. *Nüzul Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsir-Mushafsız (Hafız Boy-Ciltli)*. Düşün Yayıncılık, 2023.
- Kâdî 'İyâd, Ebû'l-Faḍl 'İyâd b. Mûsâ el-Yaḥsubî el-. *eş-Şifâ bi Ta'rîfi Hukûki'l-Muştafa*. 2 Cilt. b.y.: Dâru'l-Fikr, 1409/1988.
- Karaalp, Cahit. *TÜRKÇE MEÂLLERDE KAVRAM ÇEVİRİLERİ SORUNU "SALÂT" KAVRAMI ÖRNEĞİ*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi. *Sahîhu'l-Müslim*. 5 Cilt. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1955.
- Nesâ'î, Ebû 'Abdurrahmân Aḥmed b. Şu'ayb el-Ḥorâsânî en-. *ed-Du'afâ' ve'l-Metrûkûn*. thk. Maḥmûd İbrahim Zâyed. Halep: y.y., 1396/1976.
- Nesâ'î, Ebû 'Abdurrahmân Aḥmed b. Şu'ayb el-Ḥorâsânî en-. *el-Muctebâ mine's-Sunen es-Sunenu's-Şuğrâ*. thk. 'Abdulfettâh Ebû Ğudde. 9 Cilt. Halep: Mektebetu'l-Maḥbû'âtî'l-İslâmiyye, 1406/1986.
- Nesâ'î, Ebû 'Abdurrahmân Aḥmed b. Şu'ayb el-Ḥorâsânî en-. *es-Sunenu'l-Kubrâ*. thk. Ḥasen 'Abdulmun'im. 10 Cilt. Beyrut: Mu'essesetu'r-Risâle, 1421/2001.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât 'Abdullâh b. Aḥmed en-. *Medâriku't-Tenzil ve Haḳâiku't-Te'vîl*. thk. Yûsuf 'Alî Budeyvî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Ṭayyib, 1419/1998.
- Okuyan, Mehmet. *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an Sözlüğü*. Düşün Yayıncılık, 2021.
- Râğîb el-İşfehânî, Ebû'l-Ḳâsım el-Ḥuseyn b. Muḥammed er-. *el-Mufredât fi Ĝaribi'l-Kur'ân*. thk. Şafvân 'Adnân ed-Dâvûdî. Dimaşk; Beyrut: ed-Dâru's-Şâmiyye, 1412.
- Şağânî, Raḍiyu'd-Dîn el-Ḥasan b. Muḥammed b. el-Ḥasan el-Ḳureşî eş-. *el-Mevdû'ât*. thk. Necm 'Abdurrahman Ḥalef. Dimaşk: y.y., 1405.
- Seḥâvî, Ebû'l-Ḥayr Muḥammed b. 'Abdurrahmân b. Muḥammed Şemsuddîn es-. *el-Ḳavlu'l-Bedî' fi's-Şalâh 'alâ'l-Ḥabîbi's-Şeftî*. 1 Cilt. Beyrut: Müessesetu'r-Reyyân, 1. Basım, 2014.
- Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muḥammed el-Ḥuḍayrî es-. *Tedribu'r-Râvî fi Şerhi Takrîbu'n-Nevâvî*. thk. Ebû Kuteybe Nazar Muḥammed el-Fâryâbî. 2 Cilt. b.y.: Dâru Ṭaybe, ts.
- Şâfî, Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. İdrîs b. 'Abbâs eş-. *er-Risâle*. thk. Aḥmed Şâkir. Mısır: y.y., 1358/1940.
- Ṭaberî, Ebû Ca'fer Muḥammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî eṭ-. *Câmi'u'l-Beyân fi Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*. thk. 'Aḥmed Muḥammed Şâkir. 24 Cilt. b.y.: Mu'essesetu'r-

- Risâle, 1420/2000.
- Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muḥammed b. 'Îsâ et-. *es-Sunen*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1998.
- Zebîdî, Muḥammed b. Muḥammed b. 'Abdurrezzâk ez-. *Tâcu'l- 'Arûs min Cevâhiri'l- Kâmûs*. thk. Heyet. 4 Cilt. b.y.: Dâru'l-Hidâye, ts.
- Zehabî, Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muḥammed b. Aḥmed b. 'Osmân ez-. *el-Kâşif fi Ma'rifeti men lehû Rivâyetun fi'l-Kutubi's-Sitte*. thk. Muḥammed 'Avvâme. Cidde: y.y., 1413/1992.
- Zehabî, Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muḥammed b. Aḥmed b. 'Osmân ez-. *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*. thk. Su'ayb el-Arnâvut. 25 Cilt. b.y.: Mu'essesetu'r-Risâle, 1405/1985.
- Zehabî, Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muḥammed b. Aḥmed b. 'Osmân ez-. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâti'l-meşâhîr ve'l-'alâm*. thk. Dr. bşâr 'avâd m'arvf. 15 Cilt. Riyad: Dâru el-Ġarb âlâslâmî, 2003.
- Zehabî, Ebû 'Abdillâh Şemsüddîn Muḥammed b. Aḥmed b. 'Osmân ez-. *Tezkiretu'l- Huffâz*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l- 'İlmiyye, 1419/1998.
- 'Abdulkâdir el-Baġdâdî, 'Abdulkâdir b. 'Omar el-Baġdâdî. *Ĥizânetu'l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni'l-Arab*. 13 Cilt. Kahire: Mektebetu'l-Ĥâncî, 1418/1997.

ÖZET

Allah Teâlâ “Allah ve melekleri peygambere salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selâm okuyun” buyurarak bütün inananları Allah Rasulü’ne salât-ü selâm getirmeye davet etmiştir. Hangi lafızlarla ve nasıl bir keyfiyette ifa edileceği belli olan salavât emrine müminler hızlıca ittiba etmiştir. Hayatının birçok noktasında bu emri ifa etmişler ve bu emre sınımsız sarılmışlardır.

Hakkında başta ayet ve birçok rivâyet bulunan salât emriyle ilgili Kütüb’ü Tııs’a’daki bütün rivayetleri inceleyip en sahih rivayeti tespit etme gayretinde olduk. Topladığımız bu rivayetlerden hareketle salavât emrinin en doğru nasıl anlaşılması gerektiği sorusunun da yanıtını bir nebze olsun almış olduk. Konuyla ilgili yapılmış birçok çalışma da geçmişten günümüze bir çok alimin bu konu üzerinde detaylıca durup ilgilendiğini bizlere göstermektedir.

Çalışmamız 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk dönem mu’cemleri üzerinden salât ve selâm kelimesinin etimolojik tahlilini yapıp lugavi ve şer’i manalarını tespit etmeye çalıştık. Daha sonra salavâtın hadis referanslı Salli Bârik duaları diye meşhur en güvenilir kullanımı üzerinde durup bu dualarla alakalı meselelere değindik. İkinci bölümü salvatla ilgili rivayetlerin tespit ve değerlendirmesine ayırıp bölümün sonuna topladığımız rivayetlere kolay ulaşmak adına tablolaştırdık. Üçüncü ve son bölümde ise salâtın anlamlarıyla ilgili süregelen tartışmalara detaya girmeden değindik. Konuyla ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerini dikkate alıp hakkında yapılan değerlendirmeleri aktardık.

ABSTRACT

Except for the order to bring salawat, Allah has not ordered and encouraged the following worship to be done in me and in angels, so that you can do it for yourself. He has followed the order of salawat, which is ordered in a special form and form, through believers. and we have tried to determine the most authentic narration by examining all the narrations in Kutub Tis'a regarding the order of salât, which has many narrations. Based on these narrations we gathered, we had a little bit of the answer to how the command of salawat was best directed.

Our study consists of 3 groups. In the first part, he tried to analyze the etymological analysis of the struggle for salât and salutation through the first period dictionary sources and to determine the meanings of lugavi and shar'i. Afterwards, we focused on the most reliable use of salawat as the hadith-referenced Salli Bârik prayers and touched upon the issues related to these prayers. We divided the narrations about the second salvat into the determination and evaluation and tabulated them at the end of the chapter for easy access to the narrations we collected.